

Justitieutskottets betänkande 2019/20:JuU27

Processrättsliga frågor

Sammanfattning

Utskottet föreslår fyra tillkännagivanden till regeringen med anledning av motionsyrkanden om processrättsliga frågor. Förslagen rör i korthet följande frågor:

- En översyn av reglerna om hemliga tvångsmedel.
- Utökade möjligheter att använda s.k. preventiva tvångsmedel.
- Anpassning av reglerna om beslag och husrannsakan till modern teknik.
- Utökade möjligheter att beslagta dyra bilar, klockor och andra status-symboler från gängkriminella.

När det gäller ovan nämnda tillkännagivanden finns det fyra reservationer (S, C, V, MP).

Utskottet föreslår att riksdagen avslår övriga motionsyrkanden, bl.a. med hänvisning till pågående utrednings- och beredningsarbete.

I betänkandet finns totalt 31 reservationer (S, M, SD, C, V, KD, L, MP). Betänkandet innehåller också två särskilda yttranden (M, L).

Behandlade förslag

Cirka 90 yrkanden i motioner från allmänna motionstiden 2019/20.

Innehållsförteckning

Utskottets förslag till riksdagsbeslut.....	4
Redogörelse för ärendet.....	10
Utskottets överväganden.....	11
Kamerabevakning.....	11
Hemliga tvångsmedel.....	24
Förundersökning.....	36
Tvångsmedel under förundersökning.....	43
Häktning.....	50
Domstolarnas självständighet.....	54
Jourdomstolar och snabbare lagföring.....	56
Vittnen.....	61
Rättshjälp.....	70
Svensk anslutning till Europeiska åklagarmyndigheten.....	71
Motioner som bereds förenklat.....	74
Reservationer.....	75
1. Kamerabevakning på allmänna platser, punkt 1 (SD).....	75
2. Möjlighet att dela övervakningsbilder, punkt 2 (M).....	76
3. Brottsbekämpande myndigheters kamerabevakning, punkt 3 (SD).....	76
4. Kamerabevakning i skolor, punkt 4 (V).....	77
5. Kamerabevakning i sjukvården, punkt 5 (M, C).....	78
6. Utvärdering av kamerabevakningslagen, punkt 8 (C).....	78
7. Översyn av reglerna om hemliga tvångsmedel, punkt 9 (S, C, V, MP).....	79
8. Utökad användning av hemliga tvångsmedel, punkt 10 (M, SD, KD).....	79
9. Utökad användning av hemliga tvångsmedel, punkt 10 (L).....	80
10. Ljudupptagning vid hemlig kameraövervakning, punkt 11 (SD).....	81
11. Preventiva tvångsmedel, punkt 12 (S, C, V, MP).....	81
12. Datalagring, punkt 14 (M).....	82
13. Signalspaning, punkt 15 (SD).....	83
14. Signalspaning, punkt 15 (KD).....	83
15. Översyn av regelverket om förundersökningsbegränsning, punkt 16 (M).....	84
16. Underrättelse om möjligheterna till överprövning av ett beslut om att lägga ned en förundersökning, punkt 17 (KD).....	85
17. Husrannsakan, punkt 19 (M, KD).....	85
18. Husrannsakan, punkt 19 (L).....	86
19. Elektroniskt lagrad information, punkt 20 (S, C, V, MP).....	87
20. Beslag av statussymboler, punkt 21 (S, C, V, MP).....	88
21. Registertopsning, punkt 22 (M).....	88
22. Häktning, punkt 23 (M, KD).....	89
23. Domstolarnas självständighet, punkt 24 (M).....	90
24. Jourdomstolar, punkt 25 (L).....	90
25. Snabbspår för utvisning, punkt 26 (SD).....	91
26. Ett system med kronvittnen, punkt 28 (M, SD, KD).....	92
27. Anonyma vittnen, punkt 29 (M, SD, KD).....	92
28. Vittneskydd, punkt 30 (SD).....	93
29. Vittneskydd, punkt 30 (C).....	94

30. Rättshjälp, punkt 31 (V)	95
31. Svensk anslutning till Europeiska åklagarmyndigheten, punkt 32 (M, KD, L).....	95
Särskilda yttranden	97
1. Motioner som bereds förenklat, punkt 33 (M).....	97
2. Motioner som bereds förenklat, punkt 33 (L).....	97
<i>Bilaga 1</i>	
Förteckning över behandlade förslag	98
Motioner från allmänna motionstiden 2019/20	98
<i>Bilaga 2</i>	
Motionsyrkanden som avstyrks av utskottet	107

Utskottets förslag till riksdagsbeslut

1. Kamerabevakning på allmänna platser

Riksdagen avslår motionerna

2019/20:378 av Tobias Andersson m.fl. (SD) yrkande 4,
2019/20:483 av Anders Åkesson och Per Schöldberg (båda C),
2019/20:823 av Richard Jomshof m.fl. (SD) yrkande 7,
2019/20:1642 av Ann-Sofie Lifvenhage (M) och
2019/20:1906 av Josefin Malmqvist (M) yrkande 5.

Reservation 1 (SD)

2. Möjlighet att dela övervakningsbilder

Riksdagen avslår motion

2019/20:3061 av Johan Forssell m.fl. (M) yrkande 11.

Reservation 2 (M)

3. Brottsbekämpande myndigheters kamerabevakning

Riksdagen avslår motionerna

2019/20:554 av Adam Marttinen m.fl. (SD) yrkande 13,
2019/20:3223 av Markus Wiechel m.fl. (SD) yrkande 3 och
2019/20:3225 av Markus Wiechel m.fl. (SD) yrkande 8.

Reservation 3 (SD)

4. Kamerabevakning i skolor

Riksdagen avslår motionerna

2019/20:1622 av Jonas Sjöstedt m.fl. (V) yrkande 6 och
2019/20:2071 av Mathias Tegnér (S) yrkande 2.

Reservation 4 (V)

5. Kamerabevakning i sjukvården

Riksdagen avslår motionerna

2019/20:2878 av Boriana Åberg (M) yrkande 1 och
2019/20:3248 av Johan Hedin m.fl. (C) yrkande 19.

Reservation 5 (M, C)

6. Kamerabevakning på slakterier

Riksdagen avslår motion

2019/20:1465 av Annicka Engblom och Ulrika Heindorff (båda M).

7. Märkning av viltkameror

Riksdagen avslår motion

2019/20:2365 av Erik Ottoson (M) yrkande 1.

8. Utvärdering av kamerabevakningslagen

Riksdagen avslår motion

2019/20:3260 av Kristina Yngwe m.fl. (C) yrkande 42.

Reservation 6 (C)

9. Översyn av reglerna om hemliga tvångsmedel

Riksdagen ställer sig bakom det som utskottet anför om en översyn av reglerna om hemliga tvångsmedel och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motionerna

2019/20:2728 av Andreas Carlson m.fl. (KD) yrkande 22,

2019/20:2832 av Ulf Kristersson m.fl. (M) yrkande 16 och

2019/20:3191 av Andreas Carlson m.fl. (KD) yrkande 29.

Reservation 7 (S, C, V, MP)

10. Utökad användning av hemliga tvångsmedel

Riksdagen avslår motionerna

2019/20:553 av Adam Marttinen m.fl. (SD) yrkande 21,

2019/20:651 av Louise Meijer (M),

2019/20:2794 av Johan Pehrson m.fl. (L) yrkande 11,

2019/20:2832 av Ulf Kristersson m.fl. (M) yrkande 13,

2019/20:3063 av Johan Forssell m.fl. (M) yrkandena 4 och 5,

2019/20:3067 av Johan Forssell m.fl. (M) yrkande 4 och

2019/20:3225 av Markus Wiechel m.fl. (SD) yrkande 9.

Reservation 8 (M, SD, KD)

Reservation 9 (L)

11. Ljudupptagning vid hemlig kameraövervakning

Riksdagen avslår motion

2019/20:553 av Adam Marttinen m.fl. (SD) yrkande 22.

Reservation 10 (SD)

12. Preventiva tvångsmedel

Riksdagen ställer sig bakom det som utskottet anför om utökade möjligheter att använda s.k. preventiva tvångsmedel och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion

2019/20:3067 av Johan Forssell m.fl. (M) yrkande 7.

Reservation 11 (S, C, V, MP)

13. Hemlig dataavläsning

Riksdagen avslår motionerna

2019/20:2794 av Johan Pehrson m.fl. (L) yrkande 10 och

2019/20:3067 av Johan Forssell m.fl. (M) yrkande 6.

14. Datalagring

Riksdagen avslår motion

2019/20:3067 av Johan Forssell m.fl. (M) yrkande 5.

Reservation 12 (M)

15. Signalspaning

Riksdagen avslår motionerna

2019/20:555 av Adam Marttinen m.fl. (SD) yrkande 21 och

2019/20:2732 av Andreas Carlson m.fl. (KD) yrkande 9.

Reservation 13 (SD)

Reservation 14 (KD)

16. Översyn av regelverket om förundersökningsbegränsning

Riksdagen avslår motion

2019/20:2832 av Ulf Kristersson m.fl. (M) yrkande 29.

Reservation 15 (M)

17. Underrättelse om möjligheterna till överprövning av ett beslut om att lägga ned en förundersökning

Riksdagen avslår motion

2019/20:3348 av Andreas Carlson m.fl. (KD) yrkande 13.

Reservation 16 (KD)

18. Offentlighetsprincipen vid förundersökningar

Riksdagen avslår motion

2019/20:203 av Niels Paarup-Petersen (C) yrkande 20.

19. Husrannsakan

Riksdagen avslår motionerna

2019/20:203 av Niels Paarup-Petersen (C) yrkande 16,

2019/20:1895 av Lars Jilmstad (M),

2019/20:2113 av Lina Nordquist (L),

2019/20:2794 av Johan Pehrson m.fl. (L) yrkande 22 och

2019/20:2832 av Ulf Kristersson m.fl. (M) yrkande 15.

Reservation 17 (M, KD)

Reservation 18 (L)

20. Elektroniskt lagrad information

Riksdagen ställer sig bakom det som utskottet anför om att reglerna om beslag och husrannsakan skyndsamt bör anpassas till modern teknik och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion

2019/20:3063 av Johan Forssell m.fl. (M) yrkande 19,

bifaller delvis motion

2019/20:1485 av Lotta Olsson och Jan R Andersson (båda M) och
avslår motion
2019/20:2331 av Roza Güclü Hedin (S).

Reservation 19 (S, C, V, MP)

21. Beslag av statussymboler

Riksdagen ställer sig bakom det som utskottet anför om utökade
möjligheter att beslagta dyra bilar, klockor och andra statussymboler
från gängkriminella och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion

2019/20:3191 av Andreas Carlson m.fl. (KD) yrkande 32.

Reservation 20 (S, C, V, MP)

22. Registertopsning

Riksdagen avslår motionerna

2019/20:2383 av Carl-Oskar Bohlin (M) och

2019/20:3061 av Johan Forssell m.fl. (M) yrkande 12.

Reservation 21 (M)

23. Häktning

Riksdagen avslår motionerna

2019/20:2728 av Andreas Carlson m.fl. (KD) yrkande 17,

2019/20:2832 av Ulf Kristersson m.fl. (M) yrkande 18 och

2019/20:3063 av Johan Forssell m.fl. (M) yrkande 3.

Reservation 22 (M, KD)

24. Domstolarnas självständighet

Riksdagen avslår motionerna

2019/20:577 av Gustav Fridolin m.fl. (MP) yrkande 1 och

2019/20:2832 av Ulf Kristersson m.fl. (M) yrkande 12.

Reservation 23 (M)

25. Jourdomstolar

Riksdagen avslår motion

2019/20:2016 av Johan Pehrson m.fl. (L) yrkande 11.

Reservation 24 (L)

26. Snabbspår för utvisning

Riksdagen avslår motion

2019/20:541 av Adam Marttinen m.fl. (SD) yrkande 19.

Reservation 25 (SD)

27. Översyn av rättsprocesser för ekobrott

Riksdagen avslår motion

2019/20:2956 av Edward Riedl (M).

28. Ett system med kronvittnen

Riksdagen avslår motionerna

2019/20:203 av Niels Paarup-Petersen (C) yrkande 18,

2019/20:554 av Adam Marttinen m.fl. (SD) yrkande 6,

2019/20:955 av Markus Wiechel och Alexander Christiansson (båda SD) yrkande 1 och

2019/20:3348 av Andreas Carlson m.fl. (KD) yrkande 18.

Reservation 26 (M, SD, KD)

29. Anonyma vittnen

Riksdagen avslår motionerna

2019/20:554 av Adam Marttinen m.fl. (SD) yrkande 8,

2019/20:955 av Markus Wiechel och Alexander Christiansson (båda SD) yrkande 2,

2019/20:2470 av Margareta Cederfelt (M),

2019/20:2832 av Ulf Kristersson m.fl. (M) yrkande 19,

2019/20:3063 av Johan Forssell m.fl. (M) yrkande 11 och

2019/20:3348 av Andreas Carlson m.fl. (KD) yrkande 17.

Reservation 27 (M, SD, KD)

30. Vittneskydd

Riksdagen avslår motionerna

2019/20:203 av Niels Paarup-Petersen (C) yrkande 17,

2019/20:554 av Adam Marttinen m.fl. (SD) yrkande 7,

2019/20:1297 av Marlène Lund Kopparklint och Sofia Westergren (båda M),

2019/20:2178 av Lars-Arne Staxäng (M) yrkande 1 och

2019/20:3248 av Johan Hedin m.fl. (C) yrkande 7.

Reservation 28 (SD)

Reservation 29 (C)

31. Rättshjälp

Riksdagen avslår motionerna

2019/20:1271 av Per Söderlund (SD) och

2019/20:3104 av Jonas Sjöstedt m.fl. (V) yrkande 4.

Reservation 30 (V)

32. Svensk anslutning till Europeiska åklagarmyndigheten

Riksdagen avslår motion

2019/20:2794 av Johan Pehrson m.fl. (L) yrkande 4.

Reservation 31 (M, KD, L)

33. Motioner som bereds förenklat

Riksdagen avslår de motionsyrkanden som finns upptagna under denna punkt i utskottets förteckning över avstyrkta motionsyrkanden.

Stockholm den 23 april 2020

På justitieutskottets vägnar

Andreas Carlson

Följande ledamöter har deltagit i beslutet: Andreas Carlson (KD)*, Johan Hedin (C), Karolina Skog (MP), Hanna Gunnarsson (V), Josefin Malmqvist (M), Lotta Olsson (M), Niklas Wykman (M), Arman Teimouri (L), Alexandra Völker (S), Anna Vikström (S), Annelie Karlsson (S), Ingela Nylund Watz (S), Jörgen Hellman (S), David Lång (SD), Mattias Bäckström Johansson (SD), Tobias Andersson (SD) och Camilla Brodin (KD).

* Avstår från ställningstagande under punkt 10.

Redogörelse för ärendet

I betänkandet behandlar utskottet cirka 90 motionsyrkanden från allmänna motionstiden 2019/20. Yrkandena rör bl.a. frågor om kamerabevakning, hemliga tvångsmedel, snabbare lagföring och vittnen. Yrkandena återfinns i bilaga 1.

Utskottets överväganden

Kamerabevakning

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår motionsyrkanden om bl.a. kamerabevakning kring butiker, trygghetsskapande kamerabevakning och möjligheten för butiker att dela övervakningsbilder med varandra.

Jämför reservation 1 (SD), 2 (M), 3 (SD), 4 (V), 5 (M, C) och 6 (C).

Motionerna

Kamerabevakning på allmänna platser

I kommittémotion 2019/20:3061 av Johan Forssell m.fl. (M) yrkande 11 anfördes att frågan om att göra det möjligt för butiker att dela övervakningsbilder med varandra bör utredas.

Ann-Sofie Lifvenhage (M) anser i motion 2019/20:1642 att dold egendomsbevakning bör tillåtas för att man bättre ska kunna förebygga och utreda skadegörelse såsom klotter och bilbränder.

I motion 2019/20:1906 av Josefin Malmqvist (M) yrkande 5 begärs ett tillkännagivande om att underlätta för fler övervakningskameror i det offentliga rummet för att det ska bli enklare att utreda sexualbrott.

Tobias Andersson m.fl. (SD) begär i kommittémotion 2019/20:378 yrkande 4 att det ska bli betydligt lättare än vad det är i dag att få tillstånd till kamerabevakning kring butiker.

I kommittémotion 2019/20:823 av Richard Jomshof m.fl. (SD) yrkande 7 begärs att kamerabevakning ska användas oftare för att öka tryggheten i det offentliga rummet. Motionärerna anser att butiker och företag bör tillåtas att kamerabevaka inte bara insidan av sina butiker utan också gatuentréer. Storstadskommunerna bör uppmantras att övervaka sådana platser som kvinnor upplever som otrygga, t.ex. gångtunnlar och ingångar till stadsparker.

I motion 2019/20:483 av Anders Åkesson och Per Schöldberg (båda C) begärs lagändringar när det gäller krav på tillstånd vid användning av övervakningskameror för att motverka skadegörelse, olyckor och stölder vid tillfälliga arbetsplatser samt viltövervakning.

Brottsbekämpande myndigheters kamerabevakning

I kommittémotion 2019/20:554 av Adam Martinen m.fl. (SD) begärs i yrkande 13 att tiden under vilken Tullverket får lagra data som samlats in ska förlängas. Motionärerna föreslår att lagringstiden ska utökas till sex månader

så att även andra som utreder brott med en eventuell koppling till smuggling kan ta del av materialet.

Markus Wiechel m.fl. (SD) begär i motion 2019/20:3223 yrkande 3 att polisen ska ha tillgång till befintliga övervakningskameror.

Markus Wiechel m.fl. (SD) begär i motion 2019/20:3225 yrkande 8 att tillståndsplikten för Tullverkets kamerabevakning ska slopas.

Kamerabevakning i skolor

Jonas Sjöstedt m.fl. (V) anför i partimotion 2019/20:1622 yrkande 6 att regeringen bör återkomma till riksdagen med ett förslag som innebär att kamerabevakning i skolor förbjuds under dagtid.

I motion 2019/20:2071 av Mathias Tegnér (S) yrkande 2 begärs ett tillkännagivande om att överväga förenklade möjligheter för beslutsfattare i skolans närhet att fatta beslut om relevanta åtgärder för att säkra den fysiska tryggheten med teknisk utrustning i skolan.

Kamerabevakning i sjukvården

I motion 2019/20:2878 av Boriana Åberg (M) yrkande 1 begärs att tillståndsplikten för bevakningskameror inom sjukvården ska ersättas med en anmälningsplikt.

Johan Hedin m.fl. (C) föreslår i kommittémotion 2019/20:3248 yrkande 19 en översyn av lagstiftningen för att förenkla för sjukhusen att sätta upp kameror för att trygga såväl personal- som patientsäkerheten.

Kamerabevakning på slakterier

Annicka Engblom och Ulrika Heindorff (båda M) föreslår i motion 2019/20:1465 att möjligheten att införa obligatorisk kamerabevakning på slakterier bör ses över.

Märkning av viltkameror

Erik Ottoson (M) begär i motion 2019/20:2365 yrkande 1 ett tillkännagivande om att det ska vara möjligt att märka viltkameror med endast Naturvårdsverkets jägar-id för att anse att kravet på upplysningsplikt ska vara tillgodosett.

Utvärdering av kamerabevakningslagen

I kommittémotion 2019/20:3260 av Kristina Yngwe m.fl. (C) yrkande 42 efterfrågas en konsekvensanalys av den nya kamerabevakningslagens effekter på djurhållande företagares trygghet.

Bakgrund

En ny kamerabevakningslag

Den 1 augusti 2018 trädde den nya kamerabevakningslagen (2018:1200) i kraft (prop. 2017/18:231, bet. 2017/18:JuU36, rskr. 2017/18:391). Därmed upphävdes den tidigare kameraövervakningslagen. En anledning till att den äldre lagen ersattes med en ny var att det fanns vissa problem med tillämpningen av den tidigare lagstiftningen. Ett av problemen var att rättspraxis utvecklats på ett sätt som innebar alltför begränsade möjligheter att få tillstånd till kameraövervakning. Avsikten med den nya lagen var bl.a. att förbättra möjligheterna att använda kamerabevakning samtidigt som integritetsskyddet förstärktes. Regeringen konstaterade att det är angeläget att lagstiftningen inte hindrar en berättigad användning av ny teknik. Vidare anför regeringen att det är angeläget att lagstiftningen inte ställer upp för höga krav för exempelvis Polismyndighetens eller kommunernas möjligheter att vid behov använda tekniken som ett led i att skapa trygghet i offentliga miljöer. Genom den nya lagen anpassades också bestämmelserna till de nya EU-reglerna om dataskydd.

Kamerabevakningslagen är till stora delar ett komplement till de allmänna reglerna om behandling av personuppgifter. Den innehåller bara de bestämmelser som särskilt behövs för kamerabevakning. När en viss fråga inte är reglerad i lagen gäller EU:s dataskyddsförordning eller brottsdatalagen (2018:1177) med anslutande föreskrifter i andra författningar.

Syftet med kamerabevakningslagen är enligt 2 § att tillgodose behovet av kamerabevakning för berättigade ändamål och att skydda människor mot otillbörligt intrång i den personliga integriteten vid sådan bevakning.

Med kamerabevakning avses i första hand att en tv-kamera, ett annat optisk-elektroniskt instrument eller en därmed jämförbar utrustning används på ett sätt som innebär varaktig eller regelbundet upprepad personbevakning. För att det ska vara fråga om kamerabevakning krävs enligt 3 § att utrustningen inte ska manövreras på platsen. Det innebär att bevakning som sker med hjälp av handhållna kameror eller liknande faller utanför lagens tillämpningsområde. Begreppet kamerabevakning omfattar också avlyssning eller upptagning av ljud i samband med filmning.

Vissa undantag från lagens tillämpningsområde anges i 5 §. Där framgår bl.a. att lagen inte gäller vid sådan hemlig kameraövervakning som är reglerad i rättegångsbalken eller i lagen (2007:979) om åtgärder för att förhindra vissa särskilt allvarliga brott.

Tillstånd till kamerabevakning

Det har länge funnits ett krav på tillstånd för vissa typer av kamerabevakning. Tillståndskravet gäller endast om kamerabevakningen avser en plats dit allmänheten har tillträde (7 §). Det som avses är exempelvis gator, torg och parker samt transportmedel för allmänna kommunikationer och ankomst- och

avgångshallar för passagerare som använder sådana transportmedel. Ytterligare exempel är utrymmen för allmänheten hos myndigheter, på vårdinrättningar och i simhallar.

Vid införandet av kamerabevakningslagen bedömdes ett generellt krav på tillstånd inte vara förenligt med dataskyddsförordningen (prop. 2017/18:231 s. 50–53). Lagens tillståndskrav är därför begränsat. Kravet gäller för det första för myndigheter, dvs. samtliga statliga och kommunala organ, med undantag för riksdagen samt kommun- och regionfullmäktige. Sedan den 1 januari 2020 är även Kustbevakningen, Polismyndigheten, Säkerhetspolisen och Tullverket undantagna från tillståndskravet (prop. 2018/19:147, bet. 2019/20:JuU5, rskr. 2019/20:35). För det andra gäller tillståndskravet för andra än myndigheter när kamerabevakning bedrivs vid utförande av sådana uppgifter av allmänt intresse som följer av lag eller annan författning, kollektivavtal eller beslut som meddelats med stöd av lag eller annan författning. För enskilda som inte utför uppgifter av allmänt intresse gäller således ingen tillståndsplikt.

När det gäller begreppet uppgift av allmänt intresse uttalas i förarbetena att det rent språkligt kan antas avse något som är av intresse för eller berör många människor på ett bredare plan, i motsats till ett särintresse eller ett enskilt intresse. Vidare anges att begreppet i första hand träffar den typ av verksamheter som lika gärna hade kunnat bedrivas av statliga myndigheter, regioner eller kommuner. Tillståndskravet omfattar därmed exempelvis kamerabevakning inom hälso- och sjukvård generellt, dvs. oavsett vem som bedriver verksamheten, förutsatt att det rör sig om bevakning av utrymmen som allmänheten har tillträde till. Tillståndskravet omfattar också skolområden dit allmänheten har tillträde. Vidare anges i förarbetena att kamerabevakning av järnvägstrafik, kollektivtrafik och flygplatser i de allra flesta fall omfattas av tillståndskravet, oavsett drifts- och finansieringsform (prop. 2017/18:231 s. 61).

Förutsättningarna för tillstånd regleras i 8 § kamerabevakningslagen. Tillstånd ska ges om intresset av kamerabevakning väger tyngre än den enskildes intresse av att inte bli bevakad. Dessa två intressen ska alltså vägas mot varandra. För att bevakningsintresset ska kunna väga tyngre än den enskildes intresse av att inte bli bevakad är en första förutsättning att det finns en rättslig grund för kamerabevakningen i den tillämpliga dataskyddsregleringen, i första hand dataskyddsförordningen eller brottsdatalagen. Det ska därefter göras en helhetsbedömning av alla omständigheter i det enskilda fallet (prop. 2017/18:231 s. 142).

Vid bedömningen av intresset av kamerabevakning ska det särskilt beaktas om bevakningen behövs för vissa angivna ändamål. Bland dessa finns intresset av att förebygga, förhindra eller upptäcka brottslig verksamhet eller utreda eller lagföra brott på en brottsutsatt plats eller på en annan plats där det av särskild anledning finns risk för angrepp på någons liv, hälsa eller trygghet eller på egendom. Ett annat intresse som nämns i lagen är intresset av att förebygga, förhindra eller upptäcka störningar av allmän ordning och säkerhet eller begränsa verkningarna av sådana störningar.

Vid bedömningen av den enskildes intresse av att inte bli bevakad ska det särskilt beaktas hur bevakningen ska genomföras, om teknik som främjar skyddet av den enskildes personliga integritet ska användas och vilket område som ska bevakas. Risken för integritetsintrång kan minska t.ex. om materialet inte spelas in, om teknik används som innebär att personer maskeras eller om kameran aktiveras först efter olika typer av larm, som exempelvis inbrottslarm eller överfallslarm, eller av vissa ljud.

En ansökan om tillstånd ska göras hos Datainspektionen, som är tillsynsmyndighet enligt lagen.

Undantag från tillståndskravet

Kamerabevakningslagen innehåller flera undantag från tillståndskravet. Enligt 9 § krävs inte tillstånd vid bevakning som sker i bl.a. brottsbekämpande syfte i en tunnelbanevagn, av en tunnelbanestation eller i ett parkeringshus. Tillstånd krävs inte heller i vissa fall vid bevakning som sker för att skydda en anläggning eller ett område som är ett skyddsobjekt, om bevakningen endast omfattar skyddsobjektet eller ett område i dess omedelbara närhet. Som ovan nämnts finns också ett generellt undantag för kamerabevakning som bedrivs av Kustbevakningen, Polismyndigheten, Säkerhetspolisen och Tullverket.

I 10 § regleras vissa tillfälliga undantag från tillståndsplikten. Där anges bl.a. att kamerabevakning under vissa förutsättningar får ske under högst en månad vid bevakning som bedrivs av den som är räddningsledare enligt lagen (2003:778) om skydd mot olyckor.

Upplysningsplikt

Upplysning om kamerabevakning ska enligt 15 § lämnas genom tydlig skyltning eller på något annat verksamt sätt. Om ljud kan avlyssnas eller tas upp vid bevakningen ska en särskild upplysning lämnas om detta. Det vanligaste sättet att uppfylla kravet på upplysning är genom tydlig skyltning i direkt anslutning till den plats som bevakas. Andra sätt kan emellertid också vara tillåtna. Upplysningsplikten ersätter inte de allmänna regler om information som finns i dataskyddsförordningen. Sådan information kan lämnas på en skylt som upplyser om kamerabevakningen men kan också göras tillgänglig på något annat sätt, exempelvis genom en hänvisning till en webbsida. Vissa undantag från upplysningsplikten regleras i 16–20 §§. Upplysning behöver inte lämnas vid exempelvis automatisk hastighetsövervakning.

Justitie- och inrikesministern Morgan Johansson besvarade den 27 oktober 2017 i en interpellationsdebatt frågan om vilka åtgärder som ska vidtas för att jägar-id ska anses vara en fullgod identitetsmärkning på viltkameror (ip. 2017/18:29). I svaret anför ministern bl.a. följande:

Det problem som Erik Ottoson lyfter upp handlar om hur man ska märka de kameror som finns ute i skogen. Ett bekymmer är att vi inte fullt ut själva råder över detta. I botten finns EU:s dataskyddsförordning, som kommer att träda i kraft den 25 maj. Den gäller likt alla EU-förordningar

direkt som svensk lag. I denna förordning är det tydligt att det måste finnas en uppgift på kameran om vem som är ansvarig för den och för övervakningen. Detta gäller som sagt alla kameror som sitter uppe och inte bara dem vi talar om nu.

Skulle det i så fall räcka med ett jägar-id? Det skulle det göra för myndigheternas vidkommande så att de kan se vem som är ansvarig för övervakningen. Problemet är att dataskyddsförordningen inte bara tar hänsyn till att myndigheterna måste veta detta. Syftet med förordningen är att allmänheten ska kunna veta vem som övervakar om man har hamnat på en bild från någon av dessa kameror. Allmänheten måste alltså veta det.

Jägar-id:n är för övrigt sekretessbelagda. Det finns ingen automatisk tillgång från allmänhetens sida till dessa id:n och vem som står bakom varje identitet. Detta gör att det är svårt att hävda att vi skulle leva upp till dataskyddsförordningen om vi gör en sådan reglering. Så ser problematiken ut.

Vi är inte färdiga i analysen ännu. De förslag som läggs fram i utredningen är ganska detaljerade när det gäller exakt vad som ska framgå. Vi tittar fortfarande på om det behöver vara så detaljerat, men det får vi återkomma till när vi presenterar lagrådsremissen om ett par månader.

Det viktiga är att man ser vem som står bakom kameran, alltså vem som har ansvar för den. Det är oftast en privatperson, men det kan också vara en organisation som står bakom den. Oavsett hur det är ska det redovisas. Vi återkommer som sagt om hur detta ska regleras i detalj. Problemfrågan är dock att vi är bundna av dataskyddsförordningen.

Av förarbetena till kamerabevakningslagen framgår bl.a. följande (prop. 2017/18:231 s. 87 f.). Dataskyddsförordningen och dataskyddsdirektivet innehåller en omfattande reglering av de registrerades rättigheter. En av dessa rättigheter är rätten att få information från den personuppgiftsansvarige om personuppgiftsbehandling. Såväl förordningen som direktivet innehåller krav på vilken information som ska lämnas till den enskilde i olika situationer samt bestämmelser om hur detta ska ske. Enligt dataskyddsförordningen (artiklarna 13 och 14) ska den enskilde som huvudregel bl.a. få information om den personuppgiftsansvariges identitet och kontaktuppgifter, om dataskyddsombudets kontaktuppgifter i tillämpliga fall samt om ändamålen med och den rättsliga grunden för behandlingen. Motsvarande reglering finns i det nya dataskyddsdirektivet (artiklarna 12 och 13) och kommer att genomföras i svensk rätt genom brottsdatalagen. I direktivet görs däremot skillnad på sådan allmän information som ska göras tillgänglig för den registrerade (artikel 13.1) och sådan information som i specifika fall ska lämnas till den registrerade (artikel 13.2). Regeringen konstaterar att det i kamerabevakningslagen endast bör införas ett krav på att upplysning ska ske om kamerabevakningen, dvs. att platsen är kamerabevakad. Om ljud kan avlyssnas eller tas upp vid bevakningen bör det liksom tidigare krävas att en särskild upplysning lämnas också om detta. Frågan om vilken information som ska lämnas om den personuppgiftsbehandling som kamerabevakningen innebär, t.ex. uppgift om vem som bedriver kamerabevakningen, bör däremot i stället styras av bestämmelser i dataskyddsförordningen, brottsdatalagen och annan tillämplig personuppgiftslagstiftning.

Lagringstid

Personuppgifter får inte behandlas under längre tid än vad som är nödvändigt med hänsyn till ändamålet med behandlingen (2 kap. 17 § brottsdatalagen). Detta kallas för principen om lagringsminimering. Detaljerade föreskrifter om hur länge uppgifter får behandlas finns i lagen (2018:1695) om Kustbevakningens behandling av personuppgifter inom brottsdatalagens område, lagen (2018:1693) om polisens behandling av personuppgifter inom brottsdatalagens område och lagen (2018:1694) om Tullverkets behandling av personuppgifter inom brottsdatalagens område. Om det inte är föreskrivet när en viss kategori av personuppgifter inte längre får behandlas ska den som ansvarar för behandlingen årligen se över behovet av att fortsätta behandla uppgifterna (2 kap. 18 § brottsdatalagen).

Om det inte finns någon lagreglerad tidsgräns måste den som bedriver bevakningen själv avgöra vilken lagringstid som är nödvändig med hänsyn till bevakningens ändamål. Om materialet används exempelvis i en förundersökning finns det särskilda bestämmelser om hur länge uppgifterna får behandlas för detta ändamål. Genom principen om lagringsminimering, som bygger på att lagringstiden ska vara så kort som möjligt, säkerställs det i övrigt att uppgifter från kamerabevakning inte bevaras längre tid än nödvändigt.

Möjligheten att dela övervakningsbilder

Kamerabevakningslagen innehåller en bestämmelse om tystnadsplikt och utlämnande av uppgifter (22 §). Enligt bestämmelsen får den som tar befattning med en uppgift som har inhämtats genom kamerabevakning inte obehörigen röja eller utnyttja det som han eller hon på detta sätt har fått veta om någon enskilds personliga förhållanden. I det allmännas verksamhet tillämpas offentlighets- och sekretesslagen (2009:400), nedan förkortad OSL. Av OSL framgår att sekretess gäller för sådana uppgifter om en enskilds personliga förhållanden som har inhämtats genom kamerabevakning som avses i kamerabevakningslagen om det inte står klart att uppgiften kan röjas utan att den enskilde eller någon närstående till denne lider men (32 kap. 3 § OSL). Sekretessen hindrar inte att en uppgift lämnas till brottsbekämpande myndigheter i vissa fall eller till en kommun eller en myndighet för att förebygga en hotande olycka eller för att begränsa verkningarna av en redan inträffad olycka (32 kap. 3 a § OSL).

Av förarbetena till kamerabevakningslagen framgår även följande (prop. 2017/18:231 s. 157):

Obehörighetsrekvisitet är avsett att tolkas på så sätt att ett uppgiftslämnande av en enskild aktör som motsvarar ett uppgiftslämnande som är tillåtet enligt offentlighets- och sekretesslagen (OSL) inte är att betrakta som obehörigt. Bestämmelsen i 32 kap. 3 § OSL som särskilt tar sikte på uppgifter som har inhämtats genom kamerabevakning har ett omvänt skaderekvisit. Det innebär att sekretess gäller, om det inte står klart att uppgiften kan röjas utan att den enskilde eller någon närstående till honom

eller henne lider men. Därmed är det inte fråga om ett obehörigt utlämnande enligt paragrafen, om det står klart att den uppgift det gäller kan lämnas ut utan att den enskilde eller någon närstående till den enskilde lider men. Frågan om en uppgift omfattas av tystnadsplikt beror alltså på hur känslig uppgiften är. Om den som uppgiften avser samtycker till ett utlämnande är det inte fråga om ett obehörigt utlämnande.

Ett utlämnande som är tillåtet enligt den sekretessbrytande bestämmelsen i 32 kap. 3 a § OSL är tillåtet också enligt förevarande paragraf. Enskilda som bedriver kamerabevakning får alltså lämna ut inspelat material till en åklagarmyndighet, Polismyndigheten, Säkerhetspolisen, Tullverket, Kustbevakningen eller Skatteverket, om uppgiften behövs för att utreda ett begånget brott för vilket fängelse är föreskrivet eller för att förebygga, förhindra eller upptäcka brottslig verksamhet som innefattar brott för vilket fängelse är föreskrivet. Ett utlämnande får vidare ske till en kommun eller en myndighet som ansvarar för räddningstjänst enligt lagen om skydd mot olyckor, om uppgiften behövs för att förebygga en hotande olycka eller för att begränsa verkningarna av en redan inträffad olycka.

Kamerabevakning av en arbetsplats

I 21 § kamerabevakningslagen finns en upplysning om att det i fråga om arbetsgivares beslut om kamerabevakning av en arbetsplats finns bestämmelser om förhandlingsskyldighet i 11–14 §§ lagen (1976:580) om medbestämmande i arbetslivet. Det saknar i sammanhanget betydelse om det rör sig om kamerabevakning av utrymmen på arbetsplatsen dit allmänheten har tillträde eller inte.

Kamerabevakning i skolor

Alla bevakningskameror som används i skolverksamhet och filmar en plats dit allmänheten har tillträde är tillståndspliktiga. Av information på Datainspektionens webbplats framgår att skolgårdar generellt anses vara en plats dit allmänheten har tillträde. Inne i en skolbyggnad anses allmänheten ha tillträde till ytan fram till skolexpeditionen. Kamerabevakning av dessa ytor är därmed tillståndspliktiga. Övriga ytor inne i skolbyggnaden anses vara plats dit allmänheten inte har tillträde och kamerabevakning där är därför inte tillståndspliktig. Där ansvarar huvudmannen själv för att reglerna i data-skyddsförordningen och kamerabevakningslagen följs.

Kamerabevakning i sjukvården

Tillståndskravet i kamerabevakningslagen omfattar kamerabevakning inom hälso- och sjukvården, förutsatt att det rör sig om bevakning av utrymmen som allmänheten har tillträde till. Regeringen anger i förarbetena till kamerabevakningslagen att det saknas underlag att i sammanhanget närmare överväga ett undantag från tillståndskravet för viss kamerabevakning inom hälso- och sjukvården. Möjligheterna att få tillstånd för kamerabevakning på platser av det aktuella slaget där det finns problem med brottslighet och andra störningar kommer dessutom att förbättras genom regeringens förslag eftersom det vid tillståndsprövningen ska beaktas särskilt om kamerabevakningen behövs för

att platsen är brottsutsatt eller för att det av särskild anledning finns risk för angrepp på någons liv, hälsa eller trygghet till person eller på egendom (prop. 2017/18:231 s. 81).

Pågående utrednings- och beredningsarbete

Regeringen beslutade i december 2017 att ge en särskild utredare i uppdrag att föreslå åtgärder som kan underlätta kamerabevakning som sker i brottsbekämpande syfte. Utredaren skulle även analysera förutsättningarna för kamerabevakning av allmänna transportmedel och stationer och överväga om det bör införas ett utökad undantag från tillståndsplikten för sådan bevakning (dir. 2017:124). Utredningen, som tog namnet Kamerabevakningsutredningen, överlämnade i augusti 2018 delbetänkandet Kamerabevakning i brottsbekämpningen – ett enklare förfarande (SOU 2018:62). Det betänkandet behandlas i propositionen Kamerabevakning i brottsbekämpningen – ett enklare förfarande (prop. 2018/19:147).

I februari 2019 överlämnade Kamerabevakningsutredningen sitt slutbetänkande Kamerabevakning i kollektivtrafiken – ett enklare förfarande (SOU 2019:8). I det betänkandet föreslås ett utökad undantag från tillståndsplikten för kamerabevakning i kollektivtrafiken och på flygplatser.

Regeringen överlämnade den 5 mars 2020 propositionen Kamerabevakning i kollektivtrafik och apotek – ett enklare förfarande (prop. 2019/20:109) till riksdagen. I propositionen föreslår regeringen att kamerabevakningslagen ändras så att kravet på tillstånd till kamerabevakning tas bort för bevakning i färdmedel som används i kollektivtrafik och för stations-, terminal- och hållplatsområden som används för sådan trafik. Kravet på tillstånd tas även bort för bevakning av vissa platser vid spårområden och av flygplatser. Undantagen ska gälla om bevakningen sker i brottsbekämpande syfte, i syfte att förhindra olyckor eller i ordningshållande syfte. Regeringen föreslår också att kravet på tillstånd till kamerabevakning tas bort för bevakning i butikslokaler där det bedrivs apoteksverksamhet. Regeringen bedömer nämligen att kamerabevakning som bedrivs i apotek vid utförande av apotekens uppgifter av allmänt intresse omfattas av kamerabevakningslagens krav på tillstånd. Undantaget ska gälla om bevakningen sker i brottsbekämpande syfte. Lagändringarna föreslås träda i kraft den 1 augusti 2020.

I det s.k. 34-punktsprogrammet med regeringens förslag på åtgärder mot gängkriminaliteten anförs följande i punkten 7 under rubriken Automatisk kamerabevakning av fordon i gränsområden:

Polisen behöver få bättre möjligheter att verka i gränsnära områden för att bekämpa den gränsöverskridande brottsligheten och gängkriminalitet. Kamerabevakning med automatisk igenkänning av fordonstyper och registreringsskyltar ska möjliggöras. En utredning om detta ska tillsättas.

Regeringen beslutade den 5 mars 2020 att ge en särskild utredare i uppdrag att ta ställning till om Polismyndigheten har tillgång till tillräckligt effektiva verktyg i gränsnära områden (dir. 2020:23). Syftet är att säkerställa förmågan

att kontrollera utlänningsars vistelserätt och bekämpa brott i sådana områden, något som ytterst kan ha betydelse för det framtida behovet av att ha en tillfälligt återinförd gränskontroll vid de inre gränserna. Utredaren ska bl.a. ta ställning till om det bör göras författningsändringar för att kamerabevakning ska kunna användas för att effektivisera kontrollen av utlänningsars vistelserätt och bekämpningen av brott i gränsnära områden. Det kan enligt direktiven t.ex. handla om ändringar som utökar möjligheterna att samla in, använda och lagra personuppgifter. Utredarens förslag får enligt direktiven gälla även andra myndigheter än Polismyndigheten, i den utsträckning det är motiverat t.ex. med hänsyn till att de bedriver kamerabevakning eller deltar i Polismyndighetens verksamhet. Detta kan främst vara aktuellt när det gäller Kustbevakningen, Säkerhetspolisen och Tullverket. Uppdraget ska redovisas senast den 20 september 2021.

Tidigare riksdagsbehandling

Utskottet har återkommande behandlat frågor om kamerabevakning under senare år och föreslagit flera tillkännagivanden om de brottsbekämpande myndigheternas möjligheter att använda kamerabevakning och om undantag från tillståndsplikten när det gäller kamerabevakning av vilt. Dessa tillkännagivanden är slutbehandlade genom propositionerna Ny kamerabevakningslag (prop. 2017/18:231) och Kamerabevakning i brottsbekämpningen – ett enklare förfarande (prop. 2018/19:147).

Utskottet har tidigare behandlat motionsyrkanden om att polisen ska ges tillgång till befintliga övervakningskameror, senast i betänkande 2018/19:JuU12. Utskottet såg inte något skäl att ställa sig bakom ett sådant tillkännagivande och avstyrkte motionen (s. 20). I samma betänkande avstyrkte utskottet också en motion om förlängd lagringstid för de uppgifter som Tullverket samlar in. Utskottet hänvisade till att lagringstid för insamlade uppgifter beslutas enligt 13 § kamerabevakningslagen av tillsynsmyndigheten i samband med att tillstånd lämnas till kamerabevakning om uppgifterna har betydelse för att skydda enskildas personliga integritet och sådana villkor behövs för tillståndet (s. 20).

Vid beredningen av propositionen om en ny kamerabevakningslag behandlade utskottet motionsyrkanden om ökad trygghetsskapande kameraövervakning och om att det ska bli lättare att få tillstånd till kameraövervakning kring butiker (bet. 2017/18:JuU36 s. 25). Utskottet ansåg att yrkandena till stora delar var att anse som tillgodosedda genom den nya kamerabevakningslagen och avstyrkte yrkandena med motiveringen dels att den nya lagen tillgodoser önskemålen om att möjligheten till kameraövervakning ska underlättas, vilket innebär att viss kamerabevakning inte längre omfattas av kamerabevakningslagen, dels att möjligheterna att få tillstånd förbättras. Utskottet vidhöll i betänkande 2018/19:JuU12 denna uppfattning och avstyrkte liknande motionsyrkanden (s. 20).

I betänkande 2018/19:JuU12 behandlade utskottet även ett motionsyrkande om att tillståndsplikten för kameraövervakning vid vårdmottagningar och ambulanser ska slopas. Utskottet anförde att det är medvetet om det problem som motionärerna pekar på när det gäller hot och våld inom vården. Utskottet konstaterade att den nya kamerabevakningslagen även underlättar möjligheten att få tillstånd till kameraövervakning inom hälso- och sjukvården och såg därför inget skäl för att ställa sig bakom ett tillkännagivande om att slopa tillståndsplikten för kameraövervakning på vårdmottagningar och i ambulanser (s. 20 f.). Utskottet fann inte heller skäl för något initiativ med anledning av ett motionsyrkande om att utreda frågan om att göra det möjligt för butiker att dela övervakningsbilder med varandra (s. 21).

I betänkande 2017/18:JuU36 behandlades ett motionsyrkande om att det ska bli enklare att få tillstånd för kameraövervakning vid tillfälliga arbetsplatser för att motverka bl.a. skadegörelse samt för viltövervakning. Utskottet konstaterade att det inte längre krävs tillstånd för att kamerabevaka viltätel, förutsatt att verksamheten inte bedrivs av en myndighet. Motionsyrkandet avstyrktes eftersom det ansågs tillgodosett. Utskottet vidhöll i betänkande 2018/19:JuU12 denna uppfattning och konstaterade att det inte heller krävs tillstånd för kameraövervakning vid tillfälliga arbetsplatser, förutsatt att verksamheten inte bedrivs av en myndighet (s. 21). Utskottet konstaterade vidare att kamerabevakning som inte omfattas av tillståndskravet ändå omfattas av lagens bestämmelse om krav på upplysning. Det krav som ställs på upplysningen är att det tydligt ska framgå att det pågår kameraövervakning på platsen. Mot den bakgrunden avstyrkte utskottet ett motionsyrkande om att det ska vara möjligt att endast märka viltkameror med Naturvårdsverkets jägar-id för att anse att kravet på upplysningsplikt ska vara tillgodosett. Utskottet konstaterade även att frågan om vilken information som ska lämnas till den enskilde i olika situationer regleras av EU-rättsliga bestämmelser (s. 21).

Frågan om kamerabevakning på slakterier behandlades av Miljö- och jordbruksutskottet i betänkande 2003/04:MJU14. Miljö- och jordbruksutskottet anförde i huvudsak följande (s. 33 f.):

När det gäller kravet i vissa motioner på att införa kameraövervakning på slakterier för att kontrollera att djurskyddsbestämmelserna efterlevs vill utskottet anföra följande. Svenska slakterier är privata företag och staten kan inte tvinga dem att visa upp sin verksamhet för medier eller allmänhet. Jordbruksministern har i ett frågesvar givit den ytterligare aspekten på mediernas tillträde till slakterilokalerna att ingen som arbetar på ett slakteri skall behöva utsättas för risker genom exponering i medierna. Inom slakteribranschen har både personer och egendom under senare år blivit utsatta för hot från odemokratiska grupper. Hoten har varit av ett sådant slag att man av säkerhetsskäl beslutat att inte tillåta fotografering eller inspelning i lokalerna. Jordbruksministern ansåg det vara svårt att ifrågasätta att näringen på detta sätt värnar om de anställdas trygghet. Samtidigt anförde jordbruksministern att det bör vara självklart att slakterier i möjligaste mån är öppna för insyn så att allmänheten kan bilda sig en uppfattning om hur slakt går till. Kan konsumenterna försäkra sig om att djurhanteringen på svenska slakterier är god kan de också stödja

verksamheten genom att köpa produkterna och på så sätt stimulera arbetet för ökat djurskydd. Jordbruksministern påminde om att tillsynsansvaret ligger på kommunal nivå och att Sveriges kommuner således har fått svenska folkets uppdrag att vara offentlighetens ögon även vad gäller djurskydd på slakterier (svar på fråga 2000/01:529 om öppenhet att granska slakterier).

Miljö- och jordbruksutskottet instämde i vad jordbruksministern anförde och avstyrkte motionerna. En motion om kamerabevakning på slakterier har härefter behandlats av justitieutskottet i samband med beredningen av propositionen om en ny kamerabevakningslag. Utskottet ansåg att yrkandet var tillgodosett genom den nya kamerabevakningslagen och att det inte heller i övrigt framkommit någon omständighet som gav anledning för riksdagen att ta något initiativ i frågan (bet. 2017/18:JuU36 s. 25). Utskottet vidhöll i betänkande 2018/19:JuU12 denna uppfattning och avstyrkte ett motionsyrkande om kamerabevakning på slakterier (s. 20).

Utskottets ställningstagande

En ny kamerabevakningslag trädde i kraft den 1 augusti 2018. Vid beredningen av propositionen om den nya lagen behandlade utskottet motionsyrkanden om bl.a. ökad trygghetsskapande kameraövervakning och om att det ska bli lättare att få tillstånd till kameraövervakning kring butiker. Utskottet ansåg att yrkandena till stora delar var att anse som tillgodosedda genom den nya kamerabevakningslagen och avstyrkte yrkandena med motiveringen dels att den nya lagen tillgodoser önskemålen om att möjligheten till kameraövervakning ska underlättas, vilket innebär att viss kamerabevakning inte längre omfattas av kamerabevakningslagen, dels att möjligheterna att få tillstånd förbättras. Utskottet vidhåller denna uppfattning och avstyrker därför liknande förslag i motionerna 2019/20:378 (SD) yrkande 4, 2019/20:823 (SD) yrkande 7 och 2019/20:1906 (M) yrkande 5. Av samma skäl avstyrker utskottet motion 2019/20:483 (C) om att det ska bli enklare att få tillstånd för kamerabevakning vid tillfälliga arbetsplatser och för viltövervakning.

Utskottet konstaterar att den nya kamerabevakningslagen även underlättar möjligheten att få tillstånd till kamerabevakning inom hälso- och sjukvården och ser därför inget skäl för att ställa sig bakom förslagen i motionerna 2019/20:2878 (M) yrkande 1 och 2019/20:3248 (C) yrkande 19.

Upplysning om kamerabevakning ska enligt kamerabevakningslagen lämnas genom tydlig skyltning eller på något annat verksamt sätt. Som utskottet tidigare konstaterat regleras frågan om enskildas rätt till information om den personuppgiftsbehandling som kamerabevakningen innebär även av EU-rättsliga bestämmelser. Mot den bakgrunden avstyrker utskottet motionerna 2019/20:1642 (M) om dold egendomsbevakning och 2019/20:2365 (M) yrkande 1 om att det ska vara möjligt att märka viltkameror med endast Naturvårdsverkets jägar-id.

Utskottet vidhåller vidare sitt tidigare ställningstagande att det inte finns skäl att ta något initiativ till att utreda möjligheten för butiker att dela

övervakningsbilder med varandra. Därmed avstyrker utskottet motion 2019/20:3061 (M) yrkande 11.

Utskottet har också tidigare behandlat och avstyrkt ett motionsyrkande om att polisen ska ges tillgång till befintliga övervakningskameror. Utskottet ser inte heller nu något skäl att ställa sig bakom ett sådant tillkännagivande och avstyrker därför motion 2019/20:3223 (SD) yrkande 3.

Sedan den 1 januari 2020 krävs inte längre tillstånd till sådan kamera-bevakning som Tullverket bedriver. Utskottet avstyrker därför motion 2019/20:3225 (SD) yrkande 8.

När det gäller lagringstiden för de uppgifter som Tullverket samlar in noterar utskottet att en särskild utredare nyligen har fått i uppdrag att bl.a. ta ställning till om det bör göras författningsändringar för att kamerabevakning ska kunna användas för att effektivisera kontrollen av utlänningsars vistelserätt och bekämpningen av brott i gränsnära områden. Det kan enligt kommittédirektiven t.ex. handla om ändringar som utökar möjligheterna att samla in, använda och lagra personuppgifter. Eftersom detta arbete inte bör föregripas avstyrker utskottet motion 2019/20:554 (SD) yrkande 13.

Utskottet är inte berett att ta något initiativ till ett sådant tillkännagivande som föreslås i motion 2019/20:2071 (S) yrkande 2 om förenklade möjligheter för beslutsfattare i skolans närhet att fatta beslut om relevanta åtgärder för att säkra den fysiska tryggheten med teknisk utrustning i skolan. Utskottet är inte heller berett att ställa sig bakom ett tillkännagivande om att förbjuda kamerabevakning i skolor under dagtid. Även motion 2019/20:1622 (V) yrkande 6 avstyrks därmed.

Utskottet vidhåller sin tidigare uppfattning att det inte finns anledning för riksdagen att ta något initiativ i fråga om kamerabevakning på slakterier och avstyrker därför motion 2019/20:1465 (M).

Utskottet är slutligen inte berett att ställa sig bakom det tillkännagivande om en konsekvensanalys av den nya kamerabevakningslagens effekter på djurhållande företagares trygghet som begärs i motion 2019/20:3260 (C) yrkande 42. Motionsyrkandet avstyrks.

Hemliga tvångsmedel

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen ställer sig bakom det som utskottet anför om en översyn av reglerna om hemliga tvångsmedel och tillkännager detta för regeringen.

Riksdagen ställer sig även bakom det som utskottet anför om utökade möjligheter att använda s.k. preventiva tvångsmedel och tillkännager detta för regeringen.

Riksdagen avslår övriga motionsyrkanden om utökad användning av hemliga tvångsmedel, datalagring och signalspaning.

Jämför reservation 7 (S, C, V, MP), 8 (M, SD, KD), 9 (L), 10 (SD), 11 (S, C, V, MP), 12 (M), 13 (SD) och 14 (KD).

Motionerna

Utökad användning av hemliga tvångsmedel

I partimotion 2019/20:2832 av Ulf Kristersson m.fl. (M) yrkande 13 begärs att gränsen för när hemliga tvångsmedel får användas ska sänkas. I samma motion yrkande 16 efterfrågas en total översyn av reglerna om hemliga tvångsmedel för att åstadkomma mer ändamålsenliga regler anpassade efter dagens förutsättningar. Motionärerna anför bl.a. att polisen bör få möjlighet att spana på en viss person via kameraövervakning på distans. Även Andreas Carlson m.fl. (KD) anför i kommittémotion 2019/20:3191 yrkande 29 att polisen bör få möjlighet att spana på en viss person via kameraövervakning på distans. Ett tillkännagivande om kameraövervakning begärs också i kommittémotion 2019/20:2728 av Andreas Carlson m.fl. (KD) yrkande 22.

I kommittémotion 2019/20:3063 av Johan Forssell m.fl. (M) yrkande 4 begärs att gränsen för när hemliga tvångsmedel får användas ska sänkas. I samma motion yrkande 5 begärs att gränsen för när hemlig rumsavlyssning får användas ska sänkas.

Johan Forssell m.fl. (M) begär i kommittémotion 2019/20:3067 yrkande 4 att hemlig rumsavlyssning ska vara möjlig vid grova brott med koppling till terrorism. I samma motion yrkande 6 begärs att en möjlighet till hemlig dataavläsning skyndsamt ska införas. I yrkande 7 begärs ett tillkännagivande om att nivån bör sänkas för när hemliga tvångsmedel får användas enligt lagen (2007:979) om åtgärder för att förhindra vissa särskilt allvarliga brott.

I motion 2019/20:651 av Louise Meijer (M) anförs att reglerna för hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation bör ändras så att åtgärden får användas om brottslighetens samlade straffvärde överstiger två års fängelse.

I kommittémotion 2019/20:553 av Adam Marttinen m.fl. (SD) yrkande 21 begärs att restriktionerna för polisens användning av hemliga tvångsmedel ska lättas så att dessa ska kunna användas vid brottslighet med ett lägre straffvärde

än vad som är fallet i dag. I samma motion yrkande 22 begärs att ljudupptagning ska tillåtas vid hemlig kameraövervakning.

Markus Wiechel m.fl. (SD) föreslår i motion 2019/20:3225 yrkande 9 att Tullverket ska få större möjligheter att använda avlyssning.

I kommittémotion 2019/20:2794 av Johan Pehrson m.fl. (L) yrkande 10 anförs att hemlig dataavläsning bör införas som ett nytt hemligt tvångsmedel. I samma motion yrkande 11 föreslås utökade möjligheter att använda hemliga tvångsmedel vid grov organiserad brottslighet.

Datalagring

I kommittémotion 2019/20:3067 av Johan Forssell m.fl. (M) yrkande 5 begärs ett tillkännagivande om att skyndsamt få en utökad reglering av datalagring på plats.

Signalspaning

Adam Marttinen m.fl. (SD) efterfrågar i kommittémotion 2019/20:555 yrkande 21 en utredning om att Försvarets radioanstalt i vissa fall ska ges rätt att signalspana även när mottagare och avsändare finns i Sverige.

I kommittémotion 2019/20:2732 av Andreas Carlson m.fl. (KD) yrkande 9 anförs att signalspaning bör få användas samtidigt som en förundersökning pågår.

Bakgrund

Hemliga tvångsmedel enligt rättegångsbalken

Bestämmelser om hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation, hemlig övervakning av elektronisk kommunikation, hemlig kameraövervakning och hemlig rumsavlyssning som tvångsmedel vid utredning av brott finns i 27 kap. rättegångsbalken (RB).

Hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation innebär att meddelanden, som i ett elektroniskt kommunikationsnät överförs eller har överförts till eller från ett telefonnummer eller annan adress, i hemlighet avlyssnas eller tas upp genom ett tekniskt hjälpmedel för återgivning av innehållet i meddelandet (27 kap. 18 § RB). Hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation kan avse såväl fast telefoni som mobiltelefoni och ip-telefoni. Hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation får användas vid en förundersökning om brott för vilket det inte är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i två år eller för vissa särskilt angivna brott, bl.a. sabotage och spioneri. Detsamma gäller försök, förberedelse eller stämpling till brott av angivet slag, om en sådan gärning är belagd med straff. Hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation får också användas vid en förundersökning om ett annat brott om det med hänsyn till omständigheterna kan antas att brottets straffvärde skulle överstiga fängelse i två år. En förutsättning för hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation är att någon är skäligen misstänkt

för brottet. Åtgärden ska vidare vara av synnerlig vikt för utredningen (27 kap. 20 § RB).

Hemlig övervakning av elektronisk kommunikation innebär att uppgifter i hemlighet hämtas in om meddelanden som i ett elektroniskt kommunikationsnät överförs eller har överförts till eller från ett telefonnummer eller annan adress, om vilka elektroniska kommunikationsutrustningar som har funnits inom ett visst geografiskt område eller om i vilket geografiskt område en viss elektronisk kommunikationsutrustning finns eller har funnits (27 kap. 19 § RB). Genom hemlig övervakning av elektronisk kommunikation får även sådana meddelanden hindras från att nå fram. Tvångsmedlet ger inte tillgång till innehållet i utväxlade meddelanden. Hemlig övervakning av elektronisk kommunikation får användas vid en förundersökning om brott för vilket det inte är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i sex månader eller för vissa särskilt angivna brott, bl.a. dataintrång, barnpornografibrott som inte är att anse som ringa, narkotikabrott och narkotikasmuggling. Detsamma gäller försök, förberedelse eller stämpling till brott av angivet slag, om en sådan gärning är belagd med straff. Hemlig övervakning av elektronisk kommunikation får användas när någon är skäligen misstänkt för brottet eller, med vissa begränsningar, för att utreda vem som skäligen kan misstänkas för brottet. Åtgärden ska vara av synnerlig vikt för utredningen (27 kap. 20 § RB). Hemlig avlyssning och hemlig övervakning får avse ett telefonnummer eller annan adress eller en viss elektronisk kommunikationsutrustning som under den tid som tillståndet avser innehas eller har innehaft av den misstänkte eller annars kan antas ha använts eller komma att användas av honom eller henne. Tvångsmedlen får också avse ett telefonnummer eller annan adress eller en viss elektronisk kommunikationsutrustning som det finns synnerlig anledning att anta att den misstänkte under den tid som tillståndet avser har kontaktat eller kommer att kontakta (27 kap. 20 § RB).

Hemlig kameraövervakning innebär att fjärrstyrda tv-kameror, andra optisk-elektroniska instrument eller därmed jämförbara utrustningar används för optisk personövervakning vid förundersökning i brottmål, utan att upplysning om övervakningen lämnas (27 kap. 20 a § RB). Ljudinspelning är inte tillåten vid en sådan övervakning. Förutsättningarna för hemlig kameraövervakning är i huvudsak desamma som för hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation. Övervakningen får endast omfatta en plats där den misstänkte kan antas komma att uppehålla sig. Övervakningen får även omfatta den plats där ett brott har begåtts eller en nära omgivning till denna plats för att fastställa vem som skäligen kan misstänkas för brottet om åtgärden är av synnerlig vikt för utredningen (27 kap. 20 c § RB).

Hemlig rumsavlyssning innebär att avlyssning eller upptagning görs i hemlighet med ett tekniskt hjälpmedel som är avsett att återge ljud och som avser tal i enrum, samtal mellan andra eller förhandlingar vid sammanträden eller andra sammankomster som allmänheten inte har tillträde till (27 kap. 20 d § RB). Hemlig rumsavlyssning får användas vid en förundersökning om brott för vilket det inte är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i fyra år.

Tvångsmedlet får vidare användas för spioneri eller för brott som avses i 26 § lagen (2018:558) om företagshemligheter, om det finns anledning att anta att gärningen har begåtts på uppdrag av eller har understötts av en främmande makt eller av någon som har agerat för en främmande makts räkning och det kan antas att brottet inte leder till endast böter. Även vid utredning av försök, förberedelse eller stämpling till nu angivna brott får hemlig rumsavlyssning användas. Hemlig rumsavlyssning får också användas vid en förundersökning om vissa särskilt angivna brott, t.ex. människohandel och våldtäkt, om det med hänsyn till omständigheterna kan antas att brottets straffvärde skulle överstiga fängelse i fyra år. Även för försök, förberedelse eller stämpling till sådana särskilt angivna brott får tillstånd ges om gärningen är belagd med straff och det kan antas att gärningens straffvärde överstiger fängelse i fyra år (27 kap. 20 d § RB). En förutsättning för hemlig rumsavlyssning är att någon är skäligen misstänkt för brottet. Åtgärden ska vidare vara av synnerlig vikt för utredningen (27 kap. 20 e § RB). Avlyssningen får avse endast en plats där det finns särskild anledning att anta att den misstänkte kommer att uppehålla sig. Avser åtgärden någon annan stadigvarande bostad än den misstänktes får tvångsmedlet användas endast om det finns synnerlig anledning att anta att den misstänkte kommer att uppehålla sig där.

Om det vid hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation, hemlig övervakning av elektronisk kommunikation eller hemlig kameraövervakning har kommit fram uppgifter om ett annat brott än det som har legat till grund för beslutet om avlyssning eller övervakning, s.k. överskottsinformation, får uppgifterna användas för att utreda brottet (27 kap. 23 a § RB). Förundersökning eller motsvarande utredning om brottet får dock på grund av dessa uppgifter inledas endast om det är föreskrivet fängelse i ett år eller mer för brottet och det kan antas att brottet inte leder till endast böter. Utan hänsyn till brottets svårhetsgrad får förundersökning inledas om det finns särskilda skäl för det. Om det vid hemlig rumsavlyssning har kommit fram uppgifter om ett annat brott än det som har legat till grund för beslutet om hemlig rumsavlyssning får uppgifterna användas för att utreda brottet endast om det är fråga om ett brott som hade kunnat leda till tillstånd till hemlig rumsavlyssning eller som har minst tre års fängelse i straffskalan. Uppgifter om förestående brott får alltid användas för att förhindra brott.

Åtgärder för att förhindra vissa särskilt allvarliga brott

Lagen (2007:979) om åtgärder för att förhindra vissa särskilt allvarliga brott ger myndigheterna en möjlighet att använda hemliga tvångsmedel för att förhindra brott, s.k. preventiva tvångsmedel. Tillstånd till hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation, hemlig övervakning av elektronisk kommunikation eller hemlig kameraövervakning får ges om det med hänsyn till omständigheterna finns en påtaglig risk för att en person kommer att utöva brottslig verksamhet som innefattar bl.a. sabotage, spioneri och terroristbrott (1 § första stycket). Tillstånd får också ges om det finns en påtaglig risk för att

det inom en organisation eller grupp kommer att utövas sådan brottslig verksamhet och det kan befaras att en person som tillhör eller verkar för organisationen eller gruppen medvetet kommer att främja denna verksamhet (1 § andra stycket).

Tvångsmedlet får användas endast om det är av synnerlig vikt för att förhindra sådan brottslig verksamhet som lagen omfattar (5 §). Dessutom måste skälen för åtgärden uppväga det intrång eller men i övrigt som åtgärden innebär för personen som tvångsmedlet avser eller för något annat motstående intresse.

Inhämtning av elektronisk kommunikation i underrättelseverksamhet

Lagen (2012:278) om inhämtning av uppgifter om elektronisk kommunikation i de brottsbekämpande myndigheternas underrättelseverksamhet (inhämtningslagen) reglerar förutsättningarna för Polismyndigheten, Säkerhetspolisen och Tullverket att i underrättelseverksamhet hämta in övervakningsuppgifter om elektronisk kommunikation från teleoperatörerna. De uppgifter som kan hämtas in motsvarar de som kan hämtas in genom hemlig övervakning av elektronisk kommunikation när den åtgärden används för att utreda vem som skäligen kan misstänkas för brottet. Uppgifter får hämtas in, om omständigheterna är sådana att åtgärden är av särskild vikt för att förebygga, förhindra eller upptäcka brottslig verksamhet som innefattar brott vilka har ett straffminimum på fängelse i minst två år eller om det är fråga om brottslig verksamhet som innefattar vissa särskilt angivna samhällsfarliga brott inom Säkerhetspolisens ansvarsområde (2 §).

Hemlig dataavläsning

Regeringen föreslår i proposition 2019/20:64 Hemlig dataavläsning att de brottsbekämpande myndigheterna får möjlighet att använda ett nytt hemligt tvångsmedel vid misstankar om allvarlig brottslighet – hemlig dataavläsning. Hemlig dataavläsning är en metod för de brottsbekämpande myndigheterna att med någon form av tekniskt hjälpmedel i hemlighet bereda sig tillgång till en dator eller någon annan teknisk utrustning som kan användas för kommunikation och därigenom få besked om hur utrustningen används eller har använts och vilken information som finns i den. Hemlig dataavläsning bedöms leda till bättre och effektivare möjligheter att ta del av information som tidigare inte varit tillgänglig. Det nya tvångsmedlet ska kunna användas under en förundersökning, i underrättelseverksamhet och vid särskild utlänningskontroll. Möjligheten till hemlig dataavläsning ska enligt förslaget införas genom en särskild tidsbegränsad lag som ska gälla i fem år. Utskottet ställde sig i betänkande 2019/20:JuU19 bakom regeringens förslag. Riksdagen biföll utskottets förslag (rskr. 2019/20:170). Den nya lagen trädde i kraft den 1 april 2020 och upphör att gälla vid utgången av mars 2025.

Datalagring

I februari 2017 beslutade regeringen att ge en särskild utredare i uppdrag att bl.a. se över bestämmelserna om skyldigheten att lagra uppgifter om elektronisk kommunikation som gäller för leverantörer av allmänna kommunikationsnät och allmänt tillgängliga elektroniska kommunikationstjänster, samt de brottsbekämpande myndigheternas tillgång till sådana uppgifter. Syftet var att anpassa det svenska regelverket till EU-rätten såsom den uttolkats av EU-domstolen i förhandsavgörandet den 21 december 2016 i de förenade målen C-203/15 och C-698/15, den s.k. Tele2-domen. Utredningen, som tog namnet Utredningen om datalagring och EU-rätten, överlämnade i oktober 2017 delbetänkandet Datalagring – brottsbekämpning och integritet (SOU 2017:75). Utredningens förslag behandlas i proposition 2018/19:86 Datalagring vid brottsbekämpning – anpassningar till EU-rätten.

Enligt EU-domstolens ovan nämnda avgörande var den svenska datalagringen alltför omfattande och inte förenlig med EU-rättens krav. I propositionen föreslår regeringen därför anpassningar av regleringen om lagring och tillgång till uppgifter om elektronisk kommunikation i brottsbekämpande syfte, s.k. datalagring, som syftar till att göra reglerna förenliga med EU-rätten på området. Regeringen bedömer att lagringens omfattning bör minskas och föreslår att lagringstiderna differentieras. Lagringen ska inte längre få ske utanför EU. Dessutom ska det krävas beslut av åklagare för att de brottsbekämpande myndigheterna ska få hämta in uppgifter om elektronisk kommunikation i underrättelseverksamhet.

Regeringens proposition behandlas i betänkande 2018/19:JuU27. Utskottet föreslog att riksdagen skulle anta regeringens förslag om datalagring vid brottsbekämpning. Med anledning av motionsyrkanden föreslog utskottet även ett tillkännagivande till regeringen om en mer omfattande lagringskyldighet. Utskottet anförde i den delen bl.a. följande (s. 16 f.):

Utskottet har flera gånger tidigare uttalat att hemliga tvångsmedel, bl.a. inhämtning av lagrade uppgifter om elektronisk kommunikation, fyller en mycket viktig funktion i de brottsbekämpande myndigheternas arbete och att de innebär en reell nytta (se t.ex. bet. 2018/19:JuU9). EU-domstolens uttalanden i den s.k. Tele2-domen har lett till att många teleoperatörer inte lagrar uppgifter i samma utsträckning som tidigare, med kännbara konsekvenser för myndigheternas förmåga att förhindra, utreda och lagföra brott. Det är därför angeläget att så snart som möjligt få en lagstiftning om datalagring som är förenlig med EU-rätten på plats, och som teleoperatörerna måste följa. Utskottet ser således positivt på att regeringen nu har överlämnat ett förslag på en sådan lagstiftning.

Utskottet delar regeringens bedömning att det är nödvändigt att anpassa de svenska reglerna om datalagring för att dessa ska vara förenliga med EU-rätten. Det är, som regeringen anför, av flera skäl uteslutet att helt upphäva operatörernas lagringsskyldighet. Vid varje annan anpassning måste en proportionalitetsbedömning göras, och de brottsbekämpande myndigheternas behov av effektiva verktyg i sitt arbete vägas mot det grundlagsskyddade skyddet för medborgarnas personliga integritet, i enlighet med EU-domstolens uttalanden i Tele2-domen. Regeringens

förslag är ett steg i rätt riktning, men enligt utskottet lider förslaget i detta hänseende av vissa brister.

För det första är det en tydlig brist att regeringen inte föreslår en mer långtgående skyldighet att lagra uppgifter med koppling till nationell säkerhet, dvs. när det gäller Säkerhetspolisens verksamhet. I Tele2-domen öppnas det för mer tillåtande nationella regler på detta område. Att inte föreslå särskilda regler för lagring av uppgifter med koppling till nationell säkerhet är en felbedömning som riskerar att få allvarliga konsekvenser. Enligt utskottet är det faktum att rättsläget inte är helt klarlagt inte ett hinder för att få en svensk lagstiftning på plats. Att som regeringen hänvisa till pågående mål i EU-domstolen är att inta en alltför defensiv hållning med hänsyn till att det handlar om Sveriges förmåga att förebygga och avvärja terrorism. Det bör framhållas att också Säkerhetspolisen, Försvarsmakten och Försvarets radioanstalt i sina remissvar angett att de anser att en mer omfattande lagringsskyldighet än vad Utredningen om datalagring och EU-rätten har föreslagit skulle vara förenlig med EU-rätten, särskilt på området nationell säkerhet.

Vidare anser utskottet att den föreslagna lagstiftningen rent generellt är för snäv mot bakgrund av datalagringens stora betydelse för att upptäcka, förhindra, bekämpa, utreda och lagföra brott. Till exempel är de lagringstider som regeringen föreslår snävt tilltagna. Här kan nämnas att remissinstanserna Aklagarmyndigheten och Tullverket särskilt har poängterat att varje förkortning av lagringstiden innebär en motsvarande försämring för brottsbekämpningen. Dessutom är bl.a. fast telefoni undantagen från datalagringsskyldigheten, vilket också riskerar att leda till negativa konsekvenser.

Mot bakgrund av det anförda bör frågan om datalagringsskyldighetens omfattning genomgå en ny översyn med målet att datalagringen ska utökas. Det svenska regelverket ska vara så långtgående som EU-rätten tillåter. Riksdagen bör därför tillkännage för regeringen att den skyndsamt ska återkomma med ett förslag som dels innebär en mer omfattande skyldighet att lagra uppgifter med koppling till nationell säkerhet, dels innebär en mer omfattande lagringsskyldighet generellt.

Riksdagen biföll utskottets förslag (rskr. 2018/19:296). Lagändringarna trädde i kraft den 1 oktober 2019. Tillkännagivandet bereds i Regeringskansliet.

Signalspaning

Grundläggande bestämmelser om försvarsunderrättelseverksamhet finns i lagen (2000:130) om försvarsunderrättelseverksamhet. Försvarsunderrättelseverksamhet ska bedrivas till stöd för svensk utrikes-, säkerhets- och försvarspolitik och för kartläggning av yttre hot mot landet. Verksamheten får bara avse utländska förhållanden. Signalspaning är en metod för inhämtning som används i verksamheten. Försvarets radioanstalt bedriver signalspaning i försvarsunderrättelseverksamhet efter inriktning av regeringen, Regeringskansliet, Försvarsmakten, Säkerhetspolisen och Nationella operativa avdelningen i Polismyndigheten samt rapporterar underrättelser med inhämtade uppgifter till berörda myndigheter. Signalspaning i försvarsunderrättelseverksamhet får bara bedrivas för att kartlägga vissa särskilt angivna företeelser, bl.a. yttre militära hot mot landet, strategiska förhållanden i fråga om internationell terrorism och annan grov gränsöverskridande brottslighet som kan hota väsentliga nationella intressen, utveckling och spridning av

massförstörelsevapen samt främmande underrättelseverksamhet mot svenska intressen. Inhämtning genom signalspaning får i princip inte avse signaler mellan en avsändare och mottagare som båda befinner sig i Sverige. Verksamheten är reglerad i lagen (2008:717) om signalspaning i försvarsunderrättelseverksamhet.

Regleringen av signalspaning i försvarsunderrättelseverksamhet tillämpades tidigare på ett sätt som innebar att Säkerhetspolisen och Nationella operativa avdelningen i Polismyndigheten inte fick tillgång till uppgifter från signalspaning när det gällde företeelser som myndigheterna bedrev en förundersökning om. Regeringen föreslog därför i proposition 2018/19:96 Polisens tillgång till underrättelser från Försvarets radioanstalt en ny lag som gör att Säkerhetspolisen och Nationella operativa avdelningen i Polismyndigheten kan bestämma inriktningen av signalspaning och ta emot underrättelser med inhämtade uppgifter även om det pågår en förundersökning. Den nya lagen (2019:547) om förbud mot användning av vissa uppgifter för att utreda brott trädde i kraft den 1 augusti 2019 (bet. 2018/19:JuU28, rskr. 2018/19:297).

Pågående utrednings- och beredningsarbete

Utredningen om regeländringar för vissa hemliga tvångsmedel

Utredningen om regeländringar för vissa hemliga tvångsmedel (utredningen hette tidigare Utredningen om hemlig dataavläsning) har haft i uppdrag att analysera och ta ställning till om tillstånd till hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation och hemlig övervakning av elektronisk kommunikation kan knytas enbart till den person som åtgärden avser, i stället för till ett telefonnummer, annan adress eller en viss elektronisk kommunikationsutrustning, samt föreslå de författningsändringar eller andra åtgärder som behövs (dir. 2017:102). Utredningen lämnade i april 2018 betänkandet Förenklat förfarande vid vissa beslut om hemlig avlyssning (SOU 2018:30).

Utredningen anför inledningsvis i sitt betänkande att den har kommit till slutsatsen att de skäl som tidigare anförts i olika utredningar och propositioner om att en domstol bör pröva kopplingen mellan det telefonnummer, den adress eller utrustning som avlyssning eller övervakning ska avse och den person som ska bli föremål för åtgärden fortfarande har starka skäl för sig och att det inte finns tillräckligt tungt vägande skäl för att knyta tillstånd till hemlig avlyssning eller övervakning av elektronisk kommunikation enbart till en person. Utan en sådan ordning skulle domstolen inte kunna ta ställning till bl.a. proportionaliteten i en begärd åtgärd. Enligt utredningen finns det därför inget skäl att gå vidare med ett förslag om att knyta tillstånd till hemlig avlyssning eller övervakning av elektronisk kommunikation enbart till en person, eftersom en sådan ändring, mot bakgrund av hur den svenska regleringen på det hemliga tvångsmedelsområdet ser ut i övrigt, riskerar att få mer långtgående verkningar än att enbart komma till rätta med de problem som uppstår till följd av att vissa

kriminella som metod för att försvåra eller undvika avlyssning eller övervakning byter eller använder flera nummer eller utrustningar.

Utredningen har däremot kommit fram till att ett förenklat förfarande kan införas som innebär att det inte alltid ska ställas krav på sammanträde när frågan om ytterligare tillstånd till hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation aktualiseras efter att ett tillstånd redan meddelats. Enligt förslaget ska det förenklade förfarandet bara få tillämpas när rätten redan har beviljat ett tillstånd till hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation. Det tidigare tillståndet ska avse samma person och grundas på samma omständigheter som den nya ansökan eller anmälan för att det förenklade förfarandet ska kunna komma i fråga. Om så är fallet men den nya ansökan eller anmälan avser ett annat nummer eller en annan adress eller utrustning än det tidigare tillståndet ska domstolen få avgöra om det behövs ett sammanträde. Bedömer domstolen att ett sammanträde inte behövs kan domstolen fatta sitt beslut på handlingarna. Det grundläggande kravet på att ett offentligt ombud ska utses när en ansökan eller anmälan om hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation kommit in till rätten föreslås inte gälla när rätten finner att ett sammanträde inte behövs. I stället ska ett offentligt ombud utses när rätten meddelat sitt beslut. På så vis kommer enligt utredningen en granskning av rättsens beslut till stånd, och det är också möjligt för det offentliga ombudet att överklaga rättsens beslut. Ett beslut som fattats med tillämpning av det förenklade förfarandet ska enligt förslaget inte få avse någon annan tid än det tidigare meddelade tillståndet. Enligt utredningen säkerställs därigenom både att ansökningar om förlängning av ett tidigare meddelat tillstånd inte blir föremål för prövning genom det förenklade förfarandet och att tillstånd som meddelats med tillämpning av det förenklade förfarandet prövas av rätten vid ett sammanträde där ett offentligt ombud närvarar om det begärs förlängning av tillståndet.

Regeringen överlämnade den 26 mars 2020 propositionen Ett förenklat förfarande vid vissa beslut om hemlig avlyssning (prop. 2019/20:145) till riksdagen. I propositionen föreslår regeringen att ett förenklat förfarande ska införas vid vissa beslut om hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation. Förslaget innebär att ytterligare tillstånd till hemlig avlyssning ska kunna meddelas utan att rätten måste hålla ett sammanträde i frågan. Lagändringarna föreslås träda i kraft den 1 augusti 2020. Regeringen gör i propositionen bedömningen att det inte finns tillräckligt tungt vägande skäl för att knyta tillstånd till hemlig avlyssning eller övervakning av elektronisk kommunikation till en person i stället för till ett telefonnummer eller annan adress eller en viss elektronisk kommunikationsutrustning.

Utredningen om rättssäkerhetsgarantier vid användningen av vissa hemliga tvångsmedel

Regeringen beslutade den 16 februari 2017 att ge en särskild utredare i uppdrag att se över rättssäkerhetsgarantierna och mekanismerna som ska skydda den personliga integriteten när hemliga tvångsmedel för särskilt allvarlig brottslighet används. Utredningen om rättssäkerhetsgarantier vid

användningen av vissa hemliga tvångsmedel (utredningen hette tidigare Utredningen om datalagring och EU-rätten) lämnade i augusti 2018 betänkandet Rättssäkerhetsgarantier och hemliga tvångsmedel (SOU 2018:61). I betänkandet konstateras att bestämmelserna om vilket slags brottslighet och vilken personkrets som aktuella hemliga tvångsmedel får användas mot uppfyller de krav som regeringsformen och Europakonventionen ställer på precision och förutsebarhet, med ett undantag: hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation kan enligt bestämmelsens ordalydelse avse meddelanden mellan personer som varken är misstänkta eller kan ha upplysningar om brott. Utredningen föreslår därför att hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation endast får avse meddelanden som den som åtgärden riktas mot deltar i. Det finns begränsningar för hur de brottsbekämpande myndigheterna får använda överskottsinformation, dvs. uppgifter som kan användas för andra ändamål än det som legat till grund för tillståndet att använda hemliga tvångsmedel. Bestämmelserna om hur överskottsinformation får användas är av olika anledningar inte förenliga med kraven i Europakonventionen. De är otydliga och det är oklart om uttryckligt lagstöd finns för all avsedd användning. Vissa av begränsningarna kan dessutom leda till att Sverige inte kan uppfylla Europakonventionens krav på att förhindra och utreda brott som begås mot enskildas privatliv. Utredningen föreslår därför att bestämmelserna om överskottsinformation i rättegångsbalken och lagen om åtgärder för att förhindra vissa särskilt allvarliga brott ändras. Utredningen föreslår också att överskottsinformation ska få användas i större utsträckning för att bekämpa brott samt att överskottsinformation inte ska få användas utan beslut från åklagare. I både rättegångsbalken och lagen om åtgärder för att förhindra vissa särskilt allvarliga brott regleras när upptagningar och uppteckningar ska förstöras. Utformningen av bestämmelsen i rättegångsbalken överensstämmer inte med hur den tillämpas. En tillämpning enligt ordalydelsen kan i det enskilda fallet innebära att en misstänkts rätt till en rättvis rättegång kränks. Utredningen föreslår därför att bestämmelsen ändras, så att den bättre stämmer överens med hur den tillämpas och med rätten till en rättvis rättegång. Utredningens förslag medför att det blir tydligare när material från hemliga tvångsmedel ska bevaras och förstöras. Utredningen föreslår också att det införs en lagstadgad dokumentationsplikt när det gäller brottsbekämpande myndigheters åtgärder hänförliga till hemliga tvångsåtgärder. Betänkandet bereds för närvarande inom Regeringskansliet.

34-punktsprogrammet

I det s.k. 34-punktsprogrammet med regeringens förslag på åtgärder mot gängkriminaliteten anförs följande i punkten 2 under rubriken Enklare att använda hemliga tvångsmedel i fråga om grov och organiserad brottslighet:

Riksåklagaren har föreslagit att hemliga tvångsmedel ska kunna användas i större utsträckning. Idag krävs en misstanke om ett konkret brott vars straffvärde överstiger 2 års fängelse för att hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation och hemlig kameraövervakning ska få användas. För hemlig rumsavlyssning är motsvarande gräns 4 år. Det finns anledning att

i en utredning se över dessa gränser vad gäller grov och organiserad brottslighet.

Tidigare riksdagsbehandling

Utskottet har flera gånger tidigare behandlat liknande motioner om utökad användning av hemliga tvångsmedel, senast i betänkande 2018/19:JuU12. Utskottet konstaterade då att det pågick ett omfattande utrednings- och beredningsarbete på tvångsmedelsområdet samt att nya tvångsmedel i form av bl.a. hemlig dataavläsning var föremål för beredning. Utskottet avstyrkte mot den bakgrunden bl.a. motioner om utökad användning av hemliga tvångsmedel (s. 35).

Utskottet har även tidigare behandlat motioner om hemliga tvångsmedel, bl.a. i betänkande 2016/17:JuU17. I det betänkandet föreslog utskottet ett tillkännagivande om att regeringen borde utreda om beslut om hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation och hemlig övervakning av elektronisk kommunikation ska kunna kopplas till en person i stället för ett telefonnummer eller en annan adress (s. 24). Riksdagen följde utskottets förslag (rskr. 2016/17:212). Frågan har övervägts av Utredningen om regeländringar för vissa hemliga tvångsmedel (se ovan).

Utskottets ställningstagande

Som utskottet tidigare uttryckt är det för en effektiv brottsbekämpning i vissa fall nödvändigt att myndigheterna har tillgång till hemliga tvångsmedel. Användningen av hemliga tvångsmedel medför emellertid inskränkningar i grundläggande rättigheter som skyddas av regeringsformen och europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna (Europakonventionen). Det måste därför alltid göras en noggrann avvägning mellan intrånget i den enskildes integritet och det intresse som lagstiftningen har till syfte att värna.

Som framkommer ovan pågår alltjämt ett omfattande arbete på tvångsmedelsområdet. En proposition om ett förenklat förfarande vid vissa beslut om hemlig avlyssning har nyligen överlämnats till riksdagen. Vidare pågår beredningen av betänkandet Rättssäkerhetsgarantier och hemliga tvångsmedel (SOU 2018:61). I regeringens åtgärdsprogram mot gängkriminalitet ingår även en punkt om att det ska bli enklare att använda hemliga tvångsmedel i fråga om grov och organiserad brottslighet. Ny lagstiftning har dessutom antagits i fråga om hemlig dataavläsning, datalagring och signalspaning.

Även om mycket har gjorts på området finns det enligt utskottets mening ytterligare behov av att se över lagstiftningen och att anpassa reglerna om hemliga tvångsmedel efter dagens förutsättningar. Polisen bör t.ex. få möjlighet att spana på en viss person via kameraövervakning på distans eftersom det i vissa områden inte är möjligt att på plats följa en misstänkt med handhållen kamera utan att bli upptäckt. Vidare innebär reglerna om hemlig rumsavlyssning att möjligheten att använda tvångsmedlet begränsas till en viss

plats. Det skapar svårigheter när kriminella byter plats för sina möten och samtal. Mot den bakgrunden anser utskottet att det bör göras en översyn av reglerna om hemliga tvångsmedel. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna. Utskottet tillstyrker därmed motion 2019/20:2832 (M) yrkande 16 samt motionerna 2019/20:2728 (KD) yrkande 22 och 2019/20:3191 (KD) yrkande 29.

I dag krävs en misstanke om ett konkret brott vars straffvärde överstiger två års fängelse för att hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation och hemlig kameraövervakning ska få användas. För hemlig rumsavlyssning är motsvarande gräns fyra år. Som redovisats ovan anger regeringen i sitt åtgärdsprogram mot gängkriminalitet att det finns anledning att i en utredning se över dessa gränser vad gäller grov och organiserad brottslighet. Det saknas därför anledning för utskottet att nu ta något initiativ i denna fråga. Utskottet avstyrker därmed motionerna 2019/20:553 (SD) yrkande 21, 2019/20:651 (M), 2019/20:2794 (L) yrkande 11, 2019/20:2832 (M) yrkande 13, 2019/20:3063 (M) yrkandena 4 och 5 samt 2019/20:3067 (M) yrkande 4.

Mot bakgrund av det arbete som pågår är utskottet inte heller berett att ta något initiativ med anledning av vad som anförs i motionerna 2019/20:553 (SD) yrkande 22 och 2019/20:3225 (SD) yrkande 9 om utökad användning av hemliga tvångsmedel. Motionsyrkandena avstyrks.

Lagen om åtgärder för att förhindra vissa särskilt allvarliga brott (preventivlagen) ger myndigheterna en möjlighet att använda hemliga tvångsmedel för att förhindra brott, s.k. preventiva tvångsmedel. Utskottet anser att möjligheterna att använda preventiva tvångsmedel för att exempelvis förebygga terrorbrott bör utökas. Enligt utskottet bör det vara tillräckligt att det finns en risk för sådan brottslig verksamhet som anges i preventivlagen för att lagen ska kunna tillämpas. Detta skulle öka möjligheterna att använda hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation och hemlig kameraövervakning för att stoppa t.ex. ett terrorattentat. Kravet på att åtgärden ska vara av synnerlig vikt för att förhindra brottsligheten bör dessutom ändras så att det räcker att en åtgärd är av vikt för att förhindra brott, t.ex. ett terrorattentat. Slutligen bör en möjlighet att också besluta om hemlig rumsavlyssning inkluderas i preventivlagen. Vad utskottet nu har anfört bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna. Därmed tillstyrker utskottet motion 2019/20:3067 (M) yrkande 7.

Motionerna 2019/20:2794 (L) yrkande 10 och 2019/20:3067 (M) yrkande 6 om att införa hemlig dataavläsning får anses tillgodosedda genom införandet av lagen om hemlig dataavläsning. Därmed avstyrker utskottet motionsyrkandena.

När det gäller datalagring konstaterar utskottet att riksdagen under det förra riksmötet genom ett tillkännagivande uppmanat regeringen att skyndsamt återkomma med ett förslag som dels innebär en mer omfattande skyldighet att lagra uppgifter med koppling till nationell säkerhet, dels innebär en mer omfattande lagringsskyldighet generellt. Utskottet vidhåller de uppfattningar som uttrycktes i samband med det tidigare tillkännagivandet men anser inte att

det finns skäl att nu föreslå något nytt tillkännagivande i frågan. Utskottet avstyrker därför motion 2019/20:3067 (M) yrkande 5.

Utskottet är vidare inte berett att föreslå några ändringar av bestämmelserna om signalspaning och avstyrker därför motion 2019/20:555 (SD) yrkande 21. Förslaget i motion 2019/20:2732 (KD) yrkande 9 om att signalspaning bör få användas samtidigt som en förundersökning pågår får enligt utskottet anses tillgodosett genom införandet av lagen om förbud mot användning av vissa uppgifter för att utreda brott. Utskottet avstyrker därför även detta yrkande.

Förundersökning

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår motionsyrkanden om en översyn av regelverket om förundersökningsbegränsning, om information till målsäganden om möjligheten till överprövning av ett beslut om att lägga ned en förundersökning och om ett nytt förfarande för offentlighetsprincipen vid förundersökningar.

Jämför reservation 15 (M) och 16 (KD).

Motionerna

I partimotion 2019/20:2832 av Ulf Kristersson m.fl. (M) yrkande 29 begärs en översyn av regelverket om förundersökningsbegränsning i syfte att få fler brott utredda.

Andreas Carlson m.fl. (KD) begär i kommittémotion 2019/20:3348 yrkande 13 att information om möjligheten till överprövning av ett beslut om att lägga ned en förundersökning ska lämnas till brottsoffret. Ett sådant beslut ska enligt motionärerna innehålla information om på vilka grunder beslutet har fattats och hur man kan begära att beslutet överprövas.

I motion 2019/20:203 av Niels Paarup-Petersen (C) yrkande 20 begärs att regeringen ska utreda ett nytt förfarande för offentlighetsprincipen vid förundersökningar. Enligt motionären är det ett problem att informationen i en förundersökning omedelbart blir offentlig eftersom det innebär att kriminella kan få tillgång till information om utredningen och eventuella vittnen.

Bakgrund

Gällande ordning

Åtal och åtalsunderlåtelse

De grundläggande bestämmelserna om åtal finns i 20 kap. rättegångsbalken (RB). Enligt 20 kap. 6 § RB ska åklagare, om inte annat är föreskrivet, väcka åtal för brott som hör under allmänt åtal. Åklagaren har enligt denna regel en absolut åtalsplikt. Principen om absolut åtalsplikt innebär att åklagaren är

skyldig att väcka åtal så snart bevismaterialet är sådant att åklagaren på objektiva grunder kan förvänta sig en fällande dom. Den absoluta åtalsplikten har emellertid flera undantag. Enligt 20 kap. 7 § RB får en åklagare, under förutsättning att något väsentligt allmänt eller enskilt intresse inte åsidosätts, i vissa fall besluta att underlåta åtal för brott (åtalsunderlåtelse). Åtal får underlåtas om det kan antas att det aktuella brottet inte skulle leda till någon annan påföljd än böter, om det kan antas att påföljden skulle bli villkorlig dom och det finns särskilda skäl för åtalsunderlåtelse, om den misstänkte begått något annat brott och det utöver påföljden för detta brott inte krävs påföljd med anledning av det föreliggande brottet eller om psykiatrisk vård eller insatser enligt lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade kommer till stånd. Åtal får även underlåtas i andra fall om det av särskilda skäl är uppenbart att det inte krävs någon påföljd för att avhålla den misstänkte från vidare brottslighet och det med hänsyn till omständigheterna inte heller krävs av andra skäl att åtal väcks.

Vid förundersökning mot personer under 18 år finns det utökade möjligheter till åtalsunderlåtelse enligt 17 § lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare, s.k. straffvarning.

Förundersökning

Enligt 23 kap. 1 § RB ska en förundersökning inledas så snart det finns anledning att anta att ett brott som hör under allmänt åtal har begåtts (absolut förundersökningsplikt). Förundersökningen ska bedrivas skyndsamt. Finns det inte längre anledning att fullfölja förundersökningen ska den läggas ned (23 kap. 4 § RB). Skäl till att förundersökningen inte längre bör fullföljas kan vara att det saknas spår efter gärningspersonen eller att den misstänkte har avvikit. Om det visar sig att den påstådda gärningen inte är brottslig eller att gärningspersonen var under 15 år vid brottet eller har avlidit ska förundersökningen inte heller fullföljas. Att brottet har begåtts av en utländsk medborgare som hunnit lämna landet kan vara ett annat skäl för nedläggning (se JO 1980/81 s. 117) men däremot inte en allmänt pressad arbetssituation (se JO 2002/03 s. 139). De vanligaste skälen för nedläggning torde dock vara att det inte längre kvarstår någon misstanke eller att utredningsmöjligheterna har tömts ut. Det anses inom åklagarväsendet att det avgörande för om beslutet ska rubriceras som nedläggning av förundersökningen eller beslut i åtalsfrågan är om beslutet ges före eller efter slutdelgivning med den misstänkte enligt 23 kap. 18 a § RB (Gunnel Lindberg, Karnov lagkommentarer, JUNO, kommentaren till 23 kap. 4 § RB).

Förundersökningsbegränsning

Undantag från den absoluta förundersökningsplikten finns i reglerna om förundersökningsbegränsning. Med förundersökningsbegränsning avses ett beslut med stöd av 23 kap. 4 a § RB om att inte inleda förundersökning eller att lägga ned en förundersökning.

Av 23 kap. 4 a § första stycket 1 RB följer att en förundersökning får läggas ned om fortsatt utredning skulle kräva kostnader som inte står i rimligt

förhållande till sakens betydelse och det dessutom kan antas att brottets straffvärde inte överstiger fängelse i tre månader (s.k. disproportionsfall, bestämmelsen utvidgades efter regeringens förslag i prop. 2011/12:10 från böter till fängelse i tre månader). Bestämmelsen syftar till att förhindra en orimlig resursanvändning i den brottsutredande verksamheten och ska tillämpas i de undantagsfall då kostnaderna för utredningen är till den grad oproportionerliga i förhållande till sakens betydelse att det inte är rimligt att fortsätta utredningen. Tillämpningsområdet är bl.a. resurs- och kostnadskrävande utredningar som har samband med jorddelnings- och grannelagsrättsliga förhållanden, exempelvis brott av typen markintrång, olovligt fiske och olovlig jakt (prop. 1981/82:41 s. 20 och 34). Även brottsanmälningar som har sitt ursprung i civilrättsliga tvister om bl.a. affärsrörelser, arv och skilsmässor är typiskt sett sådant som kan motivera förundersökningsbegränsning (prop. 2011/12:10 s. 30). Vid avvägningen ska de allmänna och enskilda intressen som i det särskilda fallet talar mot att förundersökningen läggs ned beaktas. Skäl som kan tala mot en förundersökningsbegränsning i det enskilda fallet är bl.a. brottets art, omständigheterna när brottet begicks samt brotts-offrets ställning eller att det behövs ett klagande av ett osäkert rättsläge. Möjligheten att begränsa en förundersökning av processekonomiska skäl motiverades när bestämmelsen infördes i rättegångsbalken med att polis och åklagare skulle få bättre möjligheter att använda sina resurser till att utreda allvarlig brottslighet (prop. 1981/82:41). Det framhölls då att förundersökningsbegränsning ger en möjlighet att lägga ned en förundersökning av det skälet att förundersökningens fullföljande skulle föra med sig kostnader eller arbetsinsatser som ter sig oproportionerliga eller meningslösa när man sätter dem i relation till den samhällsreaktion som kan komma i fråga för brottsligheten. Regeringen uttalade några år senare att även om inget fall i teorin är omöjligt att utreda är det närmast självklart att verkligheten sätter en gräns för vilka insatser som kan göras för att utreda ett brott (prop. 1994/95:23 s. 96).

Av 23 kap. 4 a § första stycket 2 RB följer vidare att en förundersökning får läggas ned om det kan antas att åtal för brottet inte skulle komma att ske till följd av bestämmelserna om åtalsunderlåtelse eller om särskild åtalsprövning samt något väsentligt allmänt eller enskilt intresse inte åsidosätts genom att förundersökningen läggs ned. Någon motsvarande allmän möjlighet att besluta om förundersökningsbegränsning om man kan förvänta sig en åtalsunderlåtelse enligt 17 § lagen med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare finns inte. Det har förutsatts att en förundersökning och ett beslut om åtalsunderlåtelse i allmänhet har en särskild betydelse som varning för en ung person som begår brott (prop. 1981/82:41 s. 21 och prop. 1984/85:3 s. 26).

Om det finns förutsättningar för att lägga ned en förundersökning enligt 23 kap. 4 a § första stycket RB redan innan en sådan har inletts får det beslutas att förundersökning inte ska inledas (23 kap. 4 a § andra stycket RB).

Ytterligare undantag från åtals- och förundersökningsplikten finns i reglerna om åtalsprövning för vissa brott och om preskription av gamla brott.

Även möjligheterna att lagföra lindrigare brottslighet genom ordningsbot eller strafföreläggande enligt bestämmelserna i 48 kap. rättegångsbalken medger undantag från huvudregeln att åtal ska väckas. Polismans befogenhet att meddela rapporteftergift utgör också undantag från huvudregeln.

Information till målsäganden

Som ett led i arbetet med att genomföra EU:s brottsofferdirektiv beslutade regeringen hösten 2015 om vissa ändringar i förundersökningskungörelsen (1947:948). Ändringarna innebär bl.a. stärkt informationskyldighet till målsägande generellt under förundersökningen.

Enligt 13 b § förundersökningskungörelsen ska en målsägande så snart som möjligt tillfrågas om han eller hon vill bli underrättad om beslut om att förundersökning inte ska inledas eller att en inledd förundersökning har lagts ned, beslut om att åtal inte ska väckas, tidpunkt och plats för sammanträden i rätten och dom eller slutligt beslut i målet. Syftet med bestämmelsen är att skapa förutsättningar för information till målsäganden under alla stadier av det rättsliga förfarandet (se Ds 1993:29 s. 41 f.).

Beslutas det att en förundersökning inte ska inledas eller att en inledd förundersökning ska läggas ned eller att åtal inte ska väckas, ska underrättelse lämnas till en målsägande som angett brottet, anmält enskilt anspråk i anledning av brottet eller begärt att bli underrättad (14 § andra stycket förundersökningskungörelsen). Underrättelse behövs inte vid beslut av Polismyndigheten eller Säkerhetspolisen om att inte inleda eller att lägga ned en förundersökning, om utredningen inte lett så långt att någon varit skäligen misstänkt för brottet. Målsäganden ska dock alltid underrättas om han eller hon har begärt det (14 § tredje stycket förundersökningskungörelsen).

Är man missnöjd med en polis eller åklagares beslut att lägga ned en förundersökning kan man begära s.k. överprövning av beslutet. En begäran om överprövning skickas till den lokala polismyndigheten eller åklagarkammaren där beslutet fattades. Alla människor har inte rätt att begära överprövning av beslutet utan det ska vara någon med ett berättigat intresse av att få saken prövad, t.ex. målsäganden. Det finns inga särskilda tidsfrister för överprövning. Information om möjligheten till överprövning och en blankett för begäran om överprövning finns på Åklagarmyndighetens webbplats.

Sekretess i samband med förundersökningar

Regleringen om handlingsoffentlighet, som kommer till uttryck i 2 kap. tryckfrihetsförordningen (TF), innebär en rätt för allmänheten att ta del av allmänna handlingar. En handling är enligt 2 kap. 3 § första stycket TF allmän om den förvaras hos en myndighet och är att anse som inkommen till eller upprättad hos en myndighet. Denna rätt får i undantagsfall begränsas i lag bl.a. med hänsyn till intresset av att förebygga eller beivra brott. Pågående förundersökningar är med hänsyn till detta intresse i princip hemliga och omfattas av förundersökningssekretess enligt främst 18 kap. 1 § offentlighets- och sekretesslagen (2009:400), nedan förkortad OSL, till skydd för det

allmännas intresse av att förebygga och beivra brott och 35 kap. 1 § OSL till skydd för enskilda i brottsutredande myndigheters brottsförebyggande och brottsbeivrande verksamhet. I förundersökningar kan det vidare förekomma uppgifter som därutöver omfattas av särskilda sekretessbestämmelser med generell räckvidd inom den offentliga förvaltningen, t.ex. utrikessekretess (15 kap. 1 § OSL), försvarssekretess (15 kap. 2 § OSL) och sekretess till skydd för uppgifter om förföljda personer m.m. (21 kap. 3 § OSL). Trots att en förundersökning är hemlig kan den som misstänks för brott många gånger ha rätt att ta del av utredningsmaterial enligt regler och principer om partsinsyn.

Förundersökningen blir offentlig när åtal väcks. I vissa fall kan sekretess emellertid fortsätta att gälla, t.ex. för uppgifter om en enskilds personliga förhållanden i mål om sexualbrott. Varje myndighet gör en egen sekretessprövning när en handling begärs ut.

Pågående utrednings- och beredningsarbete

Regeringen beslutade den 7 april 2016 att låta en särskild utredare analysera hur handläggningen av stora brottmål med omfattande bevisning ska kunna moderniseras och effektiviseras med bevarade krav på rättssäkerhet (dir. 2016:31). Utredningen om processrätt och stora brottmål överlämnade i februari 2017 delbetänkandet *Straffprocessens ramar och domstolens beslutsunderlag i brottmål – en bättre hantering av stora mål* (SOU 2017:7). I betänkandet föreslås två huvudinriktningar i arbetet för en modernisering och effektivisering av handläggningen av stora brottmål: att reglerna om straffprocessens ramar utreds och att reglerna om vad som ska gälla för domstolens beslutsunderlag ses över. Utredningen uttalar bl.a. följande (s. 151):

Det behov av att kunna prioritera i brottsutredningar som har funnits ända sedan rättegångsbalken infördes har stegvis lett till en rättsutveckling med åtalsregler som innehåller lämplighetsbedömningar av olika slag. Ändringarna har haft såväl kriminalpolitiska (exempelvis hänsyn till särskilda omständigheter i det enskilda fallet) som processekonomiska (nödvändiga prioriteringar av arbetsresurser) motiv. Utvecklingen har inneburit att det i dag finns goda möjligheter att göra prioriteringar inom ramen för gällande rätt. Det har under vårt utredningsarbete inte framkommit något som tyder på att det finns ett behov av att överväga förändringar på ett generellt plan av nuvarande ordning med förundersökningsbegränsning och åtalsunderlåtelse.

Däremot har vi noterat behovet av ett lagstöd för att bättre kunna avgränsa brottmål med utgångspunkt i förutsättningarna i det enskilda ärendet. Vår uppfattning är, med hänvisning till de överväganden om en större processuell betydelse för parternas positioner i straffprocessen som vi har utvecklat i det föregående, att det bör övervägas om åklagaren ska ges utökade befogenheter att prioritera förundersökningens omfattning och inriktning i förhållande till den misstänktes medverkan i utredningen av brottsmisstankar mot honom eller henne. Det som vi i första hand föreslår bör utredas är alltså i vilken utsträckning den misstänktes medverkan i förundersökning som rör egen brottslighet ska påverka vilka prioriteringar som åklagaren kan besluta om vid förundersökningen (överenskommelser inför åtal).

I december 2017 lämnade Utredningen om processrätt och stora brottmål delbetänkandet Tidiga förhör – nya bevisregler i brottmål (SOU 2017:98). Betänkandet innehåller förslag om utökade möjligheter att använda dokumenterade förhör som bevisning i domstol. Utredningen föreslår en bevisreform med två delar:

- Det ska införas utökade möjligheter att ta upp berättelser vid förhör i rätten under förundersökningen eller förberedelsen av brottmålet. Dessa berättelser ska sedan kunna användas som bevis i rättegången. Det kan handla om förhör med målsägande, misstänkta och vittnen.
- Det ska införas utökade möjligheter att använda berättelser som lämnats under förundersökningen, t.ex. i polisförhör, som bevisning vid rättegångar. Detta förutsätter att det finns en ljud- och bildupptagning av berättelsen.

Utredningen bedömer att de presenterade förslagen bl.a. kommer att leda till en mer effektiv brottmålsprocess, kortare häktningstider, minskad restriktionsanvändning, ett effektivare brottsutredningsarbete, bättre förutsättningar för materiellt riktiga domar och minskad risk för press och hot mot förhörspersoner. Betänkandet, som har remitterats, bereds inom Regeringskansliet.

I juni 2019 överlämnade Utredningen om processrätt och stora brottmål sitt slutbetänkande Stora brottmål – nya processrättsliga verktyg (SOU 2019:38). I betänkandet anges att utvecklingen mot allt större och mer komplicerade förundersökningar och brottmålsrättegångar ställer nya krav på det processrättsliga regelverket. Utredningen föreslår därför nya processuella verktyg anpassade efter dagens läge. Förslagen syftar till att skapa bättre förutsättningar för att utreda och lagföra även den mest komplicerade och omfattande brottsligheten med rimliga resursinsatser och inom rimlig tid. Bland annat föreslås att en ny möjlighet att avstå från att genomföra en förundersökning (förundersökningsbegränsning) ska införas för de fall då en misstänkt person har lämnat uppgifter som är av väsentlig betydelse för utredningen av brottsmisstankar som riktats mot honom eller henne. Åklagare ska i dessa fall kunna besluta att begränsa en förundersökning som avser brottet som uppgifterna gäller till en viss del eller att lägga ned en förundersökning som gäller ett annat brott som den misstänkte har delgetts misstanke om. En förutsättning för sådana beslut ska vara att något väsentligt allmänt eller enskilt intresse inte åsidosätts genom beslutet. Vidare föreslås en ny möjlighet för åklagare att fatta ett s.k. utfästelsebeslut om ett högsta straff i de fall en misstänkt har lämnat uppgifter av väsentlig betydelse för utredningen av en brottsmisstanke som riktats mot honom eller henne. Om det finns ett utfästelsebeslut som avser åtalade gärningar ska åklagaren i stämmingsansökan uppge ett högsta straff för de gärningar som omfattas av utfästelsebeslutet. Uppgiften ska utgöra ett tak som rätten inte får gå utöver när den bestämmer påföljden för de gärningar som uppgiften avser. Betänkandet, som har remitterats, bereds inom Regeringskansliet.

Tidigare riksdagsbehandling

I samband med att utskottet våren 2019 behandlade motionsyrkanden från allmänna motionstiden 2018/19 föreslog utskottet ett tillkännagivande till regeringen om att se över regelverket om förundersökningsbegränsning. Utskottet anförde bl.a. följande (bet. 2018/19:JuU12 s. 46):

Utskottet anser att det är viktigt att öka polisens förmåga och vilja att utreda och klara upp även mängdbrottslighet eller vardagskriminalitet, dvs. vanligt förekommande brott. Det finns dock enligt utskottet indikationer på att åklagare i dag använder sig av förundersökningsbegränsning i en alltför stor omfattning. Man kan få intrycket att det på flera håll uppfattats som en skyldighet att begränsa förundersökningarna snarare än en möjlighet. Det är därför viktigt att följa upp regelverket om förundersökningsbegränsning och dess tillämpning som i dag leder till att brottsutredningar läggs ner i onödan. Vi vill därför att regelverket om förundersökningsbegränsning ska ses över för att fler brott ska utredas.

Riksdagen följde utskottets förslag (rskr. 2018/19:169). Frågan bereds inom Regeringskansliet (skr. 2019/20:75 s. 75).

Ett motionsyrkande om information till målsägande om möjligheterna till överprövning av ett beslut om att lägga ned en förundersökning behandlades av utskottet i betänkande 2015/16:JuU22. Utskottet konstaterade att information om detta fanns på bl.a. Brottsoffermyndighetens webbplats. Utskottet hade förståelse för den åsikt som fördes fram i motionen om att ett nedläggningsbeslut även bör innehålla information om möjligheterna till överprövning men ville inte ställa sig bakom ett sådant tillkännagivande. Motionsyrkandet avstyrktes (s. 40 f.).

Utskottets ställningstagande

Under det förra riksmötet gjorde riksdagen efter förslag från utskottet ett tillkännagivande till regeringen om att se över regelverket om förundersökningsbegränsning. Frågan bereds nu inom Regeringskansliet. Det finns därför enligt utskottet inte anledning för riksdagen att göra ännu ett tillkännagivande till regeringen i denna fråga. Utskottet avstyrker därmed motion 2019/20:2832 (M) yrkande 29.

Utskottet noterar att information om möjligheten till överprövning av ett beslut om att lägga ned en förundersökning finns på Åklagarmyndighetens webbplats. Det finns inte några särskilda tidsfrister för en sådan överprövning. Mot den bakgrunden vidhåller utskottet sitt tidigare ställningstagande och är således inte berett att ställa sig bakom det tillkännagivande som föreslås i motion 2019/20:3348 (KD) yrkande 13. Motionsyrkandet avstyrks.

Utskottet är inte heller berett att ställa sig bakom det tillkännagivande om ett nytt förfarande för offentlighetsprincipen vid förundersökningar som begärs i motion 2019/20:203 (C) yrkande 20. Därmed avstyrker utskottet även detta yrkande.

Tvångsmedel under förundersökning

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen ställer sig bakom det som utskottet anför om att reglerna om beslag och husrannsakan skyndsamt bör anpassas till modern teknik och tillkännager detta för regeringen.

Riksdagen ställer sig även bakom det som utskottet anför om utökade möjligheter att beslagta dyra bilar, klockor och andra status-symboler från gängkriminella och tillkännager detta för regeringen.

Riksdagen avslår övriga motionsyrkanden om bl.a. utökade möjligheter till husrannsakan och om s.k. registertopsning.

Jämför reservation 17 (M, KD), 18 (L), 19 (S, C, V, MP), 20 (S, C, V, MP) och 21 (M).

Motionerna

Husrannsakan

Ulf Kristersson m.fl. (M) föreslår i partimotion 2019/20:2832 yrkande 15 att det ska införas utökade möjligheter till husrannsakan. Enligt motionärerna bör det t.ex. vara möjligt att genomföra husrannsakan i kända kriminella miljöer utan att det finns en skäligen misstanke om brott.

I motion 2019/20:1895 av Lars Jilmstad (M) efterfrågas ett snabbare och enklare förfarande för att kunna göra husrannsakingar hos kända kriminella.

I kommittémotion 2019/20:2794 av Johan Pehrson m.fl. (L) yrkande 22 begärs en översyn av möjligheten till husrannsakan även i lokaler som huvudsakligen används som bostad vid misstanke om vapenbrott kopplade till organiserad brottslighet.

Lina Nordquist (L) efterfrågar i motion 2019/20:2113 en översyn av bestämmelsen i 28 kap. 6 § rättegångsbalken om att husrannsakan inte utan särskilt skäl får verkställas mellan klockan nio på eftermiddagen och klockan sex på förmiddagen.

Niels Paarup-Petersen (C) anser i motion 2019/20:203 yrkande 16 att polisens möjligheter enligt 20 a § polislagen (1984:387) att söka efter vapen i båtar och bilar bör utökas till att även omfatta förråd, garage och liknande.

Elektroniskt lagrad information

I kommittémotion 2019/20:3063 av Johan Forssell m.fl. (M) yrkande 19 anföras att reglerna om beslag och husrannsakan skyndsamt måste anpassas till modern teknik.

Lotta Olsson och Jan R Andersson (båda M) påpekar i motion 2019/20:1485 att det i dag inte finns lagstöd för att hämta eller använda dokument som lagts i molntjänster som bevis vid rättegångar. Motionärerna

yrkar att lagstiftningen ses över och moderniseras utifrån de olika lagringsplatser för dokumentation som finns.

I motion 2019/20:2331 av Roza Güclü Hedin (S) anförs att regeringen skyndsamt bör överväga att ratificera Europarådets konvention om it-relaterad brottslighet. Detta skulle enligt motionären innebära att det blir enklare för de brottsbekämpande myndigheterna att få tillgång till misstänkt övergreppsmaterial som lagras i molntjänster vars servrar är placerade i andra länder.

Beslag av statussymboler

Andreas Carlson m.fl. (KD) efterfrågar i kommittémotion 2019/20:3191 yrkande 32 en utredning om utökade möjligheter att beslagta dyra bilar, klockor och andra statussymboler från gängkriminella.

Registertopsning

I kommittémotion 2019/20:3061 av Johan Forssell m.fl. (M) yrkande 12 föreslås att lagstiftningen ändras så att det blir möjligt att genomföra s.k. registertopsning på personer som skäligen kan misstänkas för brott som har fängelse i straffskalan. Enligt motionärerna bör det inte krävas att brottet i det enskilda fallet förväntas leda till annan påföljd än böter. Ett liknande yrkande framställs i motion 2019/20:2383 av Carl-Oskar Bohlin (M).

Bakgrund

Allmänt om beslag och husrannsakan

Regler om beslag och husrannsakan finns i 27 och 28 kap. rättegångsbalken (RB). Beslag innebär att en brottsbekämpande myndighet tillfälligt tar om hand någon annans egendom. Syftet kan t.ex. vara att säkra föremål som kan ha betydelse för brottsutredningen eller att återställa det beslagtagna föremålet till den rättmätiga ägaren. Som ett medel för att leta efter egendom som kan beslagtas används ofta husrannsakan. Åtgärden gör det möjligt för de brottsbekämpande myndigheterna att undersöka miljöer som de annars inte skulle ha haft tillträde till.

Husrannsakan i rättegångsbalkens mening innefattar en undersökning av ett hus, rum eller annat slutet förvaringsställe. En s.k. reell husrannsakan ger de brottsbekämpande myndigheterna en möjlighet att göra husrannsakan för att söka efter föremål som får tas i beslag eller i förvar eller annars för att ta reda på omständigheter som kan vara av betydelse för utredning om brottet eller om förverkande av utbyte av brottslig verksamhet enligt 36 kap. 1 b § brottsbalken. En s.k. personell husrannsakan syftar till att man ska kunna söka efter en person, t.ex. någon som ska gripas eller hämtas till en domstolsförhandling.

Reell husrannsakan enligt rättegångsbalken

Om det finns anledning att anta att det har begåtts ett brott som kan ge fängelse, får husrannsakan göras i ett hus, rum eller slutet förvaringsställe för att söka efter föremål som kan tas i beslag eller i förvar eller annars för att utröna omständigheter som kan vara av betydelse för utredning om brottet eller om förverkande av utbyte av brottslig verksamhet enligt 36 kap. 1 b § brottsbalken. Hos någon annan än den som skäligen kan misstänkas för brottet får husrannsakan dock göras bara om brottet har begåtts hos honom eller henne eller om den misstänkte har gripits där eller om det annars finns synnerlig anledning att det vid rannsakingen ska anträffas föremål som kan tas i beslag eller i förvar eller att annan utredning om brottet eller om förverkande av utbyte av brottslig verksamhet enligt 36 kap. 1 b § brottsbalken kan vinnas (28 kap. 1 § RB). I en lokal som är tillgänglig för allmänheten får husrannsakan ske också i vissa andra fall. I en lokal som brukar användas gemensamt av personer som kan antas ägna sig åt brottslig verksamhet får husrannsakan göras, om det förekommer anledning att brott har begåtts som har minst ett års fängelse i straffskalan och det finns särskild anledning att anta att ändamålet med rannsakingen kommer att uppfyllas. Detta gäller dock inte en lokal som huvudsakligen utgör en bostad (28 kap. 3 § RB).

Beslut om en reell husrannsakan fattas som huvudregel av undersökningsledaren, åklagaren eller rätten (28 kap. 4 § RB). En polisman får vid fara i dröjsmål besluta om en reell husrannsakan (28 kap. 5 § RB).

I 28 kap. 6 § RB finns det regler om verkställighet av husrannsakan. Av paragrafen framgår bl.a. att en husrannsakan inte får förorsaka skador eller olägenheter utöver vad som är oundgängligen nödvändigt. Om det behövs får ett rum eller förvaringsställe öppnas med våld. I så fall ska det tillslutas efter förrättningen. Normalt ska en husrannsakan ske dagtid.

Husrannsakan enligt polislagen

Husrannsakan får ibland genomföras även utanför en brottsutredning, t.ex. för att förebygga eller förhindra brott. Enligt polislagen (1984:387) gäller bl.a. följande:

- Husrannsakan får göras för att söka efter personer eller föremål som ska omhändertas med stöd av speciallagstiftning (20 § första stycket). Det kan handla om en person som ska omhändertas enligt vårdlagstiftning eller ett vapen som ska omhändertas enligt vapenlagen (1996:67).
- I fordon och båtar får husrannsakan göras i den utsträckning det behövs för att söka efter vapen eller andra farliga föremål som är ägnade att användas vid brott mot liv eller hälsa. Som förutsättning gäller att det med hänsyn till omständigheterna kan antas att ett sådant föremål kan påträffas och förklaras förverkat enligt 36 kap. 3 § brottsbalken (20 a §).
- En polisman får bereda sig tillträde till ett hus, rum eller annat ställe, om det finns anledning att anta att någon har avlidit där eller är medvetslös eller annars oförmögen att tillkalla hjälp (21 §).

- En polisman får även i vissa andra fall bereda sig tillträde till ett hus, rum eller annat ställe för att söka efter sprängmedel, vapen eller något annat farligt föremål. Detta gäller dock bara om det av särskilda skäl anses finnas en risk för att något brott som innebär allvarlig fara för liv eller hälsa eller omfattande förstörelse av egendom kommer att begås på en viss plats och husrannsakan utförs i anslutning till denna plats för att avvärja eller bereda skydd mot brottet (23 § första stycket 1).

Beslag och utvidgat förverkande

Av 27 kap. 1 § RB framgår att beslag får göras för fyra olika ändamål. För det första får föremål som skäligen kan antas ha betydelse för utredning om brott tas i beslag (bevisbeslag). Det avser föremål som kan ha bevisvärde antingen för den fortsatta utredningen eller för det slutliga avgörandet av målet. Syftet med beslaget kan t.ex. vara att avgöra om en gärning är brottslig, försöka knyta en gärningsman till brottet eller belysa gärningsmannens uppsåt eller brottets svårhet. En annan typ av beslag avser föremål som skäligen kan antas vara avhänt någon genom brott (återställandebeslag). Syftet med ett sådant beslag är att återställa det beslagtagna föremålet till den rättmätige ägaren. Ett tredje ändamål med beslag är att säkerställa ett framtida förverkande av föremål på grund av brott (förverkandebeslag). Sådana beslag tar endast sikte på sakförverkande och får användas för att t.ex. säkra förverkande av sådant som har varit föremål för brott eller som använts som hjälpmedel vid brott. Slutligen får beslag göras av föremål som skäligen kan antas ha betydelse för utredning om förverkande av utbyte av brottslig verksamhet enligt 36 kap. 1 b § brottsbalken.

Sedan den 1 juli 2008 finns det i 36 kap. 1 b § brottsbalken en bestämmelse om förverkande av utbyte av brottslig verksamhet (s.k. utvidgat förverkande). Bestämmelsen innebär att det i vissa fall är möjligt att förverka även utbyte som kommer från annat brottsligt handlande än det som den tilltalade döms för och att det är tillräckligt att åklagaren uppfyller ett lägre ställt beviskrav när det gäller sambandet mellan egendomen och den brottsliga verksamheten. Den 1 juli 2016 infördes ändringar i bestämmelsen som innebar att möjligheterna att förverka utbyte av sådan inte närmare preciserad brottslig verksamhet utökades till att gälla vid fler brott (prop. 2015/16:155, bet. 2015/16:JuU28, rskr. 2015/16:239). Utvidgat förverkande kan enligt gällande rätt beslutas vid alla brott som har fyra års fängelse eller mer i straffskalan och som är av beskaffenhet att kunna ge utbyte. Utvidgat förverkande kan även beslutas vid t.ex. brott som har två års fängelse eller mer i straffskalan om brottet har utgjort ett led i en brottslighet som har utövats i organiserad form.

Registertopsning

Regler om kroppsbesiktning genom dna-prov i annat syfte än att utreda brott, s.k. registertopsning, finns i 28 kap. 12 a § RB. I bestämmelsen anges att salivprov får tas på den som skäligen kan misstänkas för ett brott på vilket

fängelse kan följa, om syftet är att göra en dna-analys av provet och registrera dna-profilen i det dna-register eller det utredningsregister som förs enligt lagen (2018:1693) om polisens behandling av personuppgifter inom brottsdatalogens område.

För att det ska vara aktuellt med provtagning ska, liksom vid annan kroppsbesiktning, proportionalitetsprincipen i 28 kap. 3 a § RB tillämpas. Med tillämpningen av den principen säkerställs enligt förarbetena till bestämmelsen att rena bagatellbrott, där påföljden kan förväntas bli enbart böter, inte kommer att föranleda provtagning på den misstänkte (prop. 2005/06:29 s. 23). I kommentaren till rättegångsbalken anges att detta uttalande bör ses mot bakgrund av reglerna om registrering av dna-prov (Fitger m.fl., Rättegångsbalken m.m., JUNO, uppdaterad 2019-10-01). Dna-registret får nämligen enligt 5 kap. 2 § lagen om polisens behandling av personuppgifter inom brottsdatalogens område innehålla analysresultat endast för personer som genom en dom som fått laga kraft har dömts till annan påföljd än böter eller som har godkänt ett strafföreläggande som avser villkorlig dom. JO har (JO 2010/11 s. 114), med kritik av vissa uttalanden i Riksåklagarens riktlinjer RÅR 2008:1 och i en rapport från dåvarande Rikspolisstyrelsens inspektionsgrupp, hävdade att i fråga om brott med straffskalan böter eller fängelse i högst ett år bör en tillämpning av proportionalitetsprincipen ofta ge anledning att avstå från dna-prov och att i fråga om brott med straffskalan böter eller fängelse i högst sex månader bör utgångspunkten vara att ett sådant prov inte ska tas.

Pågående utrednings- och beredningsarbete

Beslagsutredningen

Den 17 mars 2016 beslutade regeringen att ge en särskild utredare i uppdrag att se över reglerna om beslag och husrannsakan (dir. 2016:20) för att skapa ändamålsenliga regler som möjliggör effektiva och rättssäkra brottsutredningar. Utredaren skulle bl.a. analysera i vilka avseenden det finns anledning att anpassa bestämmelserna om beslag och husrannsakan till modern teknik. Flera av bestämmelserna om beslag och husrannsakan har inte ändrats sakligt sedan de trädde i kraft på 1940-talet. Utredningen, som tog namnet Beslagsutredningen, lämnade sitt betänkande Beslag och husrannsakan – ett regelverk för dagens behov (SOU 2017:100) i december 2017. Beslagsutredningen föreslår nya regler för hur brottsbekämpande myndigheter ska få säkra elektroniskt lagrad information, bl.a. genom att kopiera den. Utredningen föreslår bl.a. att kopiering av innehållet i en dator eller mobil införs som ett nytt tvångsmedel för att säkra information som ett alternativ till beslag. Vidare föreslås att det ska införas en möjlighet att på distans undersöka och kopiera information som har lagrats externt i stället för lokalt i en dator, t.ex. i lagrings- eller kommunikationstjänster i det s.k. molnet. Utredningen föreslår bl.a. också att förbudet mot att beslagta meddelanden mellan nära anhöriga avskaffas. Betänkandet, som har remitterats, bereds inom Regeringskansliet.

Uppdrag att utreda vissa frågor om husrannsakan

I en promemoria från Justitiedepartementet daterad den 10 december 2019 (Ju2019/04129/LP) anges att en utredare får i uppdrag att se över polisens utrymme för husrannsakan utanför förundersökningar och att lämna förslag som förbättrar polisens möjligheter att söka efter vapen och andra farliga föremål, som explosiva varor. Förslagen ska stärka polisens möjligheter att göra husrannsakan i kriminella miljöer för att förebygga och förhindra bl.a. skjutningar och sprängningar. Uppdraget ska redovisas senast den 31 oktober 2020.

Europarådets it-brottskonvention

Europarådets konvention om it-relaterad brottslighet (ETS nr 185, it-brottskonventionen) antogs av ministerrådet den 8 november 2001. Till konventionen finns ett tilläggsprotokoll som behandlar kriminalisering av gärningar av rasistisk och främlingsfientlig natur begångna med hjälp av datorsystem. Sverige har undertecknat både konventionen och protokollet men har ännu inte ratificerat dem. Frågan om Sverige bör tillträda konventionen och protokollet samt vilka lagändringar som krävs för ett tillträde behandlades i promemorian *Brott och brottsutredning i it-miljö* (Ds 2005:6). Promemorian remitterades men har inte lett till lagstiftning. Den 27 oktober 2011 gav regeringen en särskild utredare i uppdrag att analysera behovet av författningsändringar för att Sverige ska kunna tillträda konventionen och tilläggsprotokollet. Utredningen, som tog namnet *Utredningen om it-brottskonventionen*, redovisade sitt uppdrag genom betänkandet *Europarådets konvention om it-relaterad brottslighet* (SOU 2013:39).

It-brottskonventionen har tre huvudsyften. Det första är att åstadkomma en tillnärmning av ländernas nationella straffrätt beträffande vissa gärningar. Det andra är att säkerställa att det finns nationella processrättsliga bestämmelser som tillgodoser behovet av att man kan utreda och lagföra de brott som behandlas i konventionen och andra brott som begås med hjälp av datorer, samt behovet av att man ska kunna ta till vara bevisning i elektronisk form. Det tredje syftet är att lägga grunden för ett snabbt och effektivt internationellt samarbete vid bekämpningen av it-relaterade brott (SOU 2013:39 s. 51.)

Regeringen har aviserat att en proposition om Sveriges tillträde till Europarådets konvention om it-relaterad brottslighet kommer att lämnas i september 2020.

34-punktsprogrammet

I det s.k. 34-punktsprogrammet med regeringens förslag på åtgärder mot gängkriminaliteten anförs följande i punkten 9 under rubriken *Ökade möjligheter att förverka brottslingars tillgångar*:

Möjligheterna att slå mot de ekonomiska vinningarna av brott måste förbättras. Förverkandelagstiftningen ska ses över i syfte att modernisera bestämmelserna. En modernisering skulle också kunna leda till en ökad tillämpning av lagstiftningen och stärka den tillgångsinriktade brottsbekämpningen.

Tidigare riksdagsbehandling

Utskottet behandlade frågan om tillgång till dokument som lagrats i molntjänster senast i betänkande 2018/19:JuU12. Utskottet avstyrkte motionsyrkandet med hänvisning till pågående beredningsarbete. Av samma skäl avstyrkte utskottet en motion om husrannsakan i bostäder vid misstanke om vapenbrott kopplade till organiserad brottslighet (s. 40). Utskottet noterade även att en polisman vid fara i dröjsmål får fatta beslut om en reell husrannsakan.

En motion om att skyndsamt anpassa reglerna om beslag och husrannsakan till modern teknik behandlades av utskottet i betänkande 2017/18:JuU15. Utskottet avstyrkte motionsyrkandet med hänvisning till pågående beredningsarbete (s. 24).

Utskottets ställningstagande

Som framgår ovan har regeringen nyligen gett en utredare i uppdrag att se över polisens utrymme för husrannsakan utanför förundersökningar och att lämna förslag som förbättrar polisens möjligheter att söka efter vapen och andra farliga föremål. Uppdraget ska redovisas senast den 31 oktober 2020. Utskottet anser att detta arbete inte bör föregripas och avstyrker därför motionerna 2019/20:203 (C) yrkande 16, 2019/20:1895 (M), 2019/20:2794 (L) yrkande 22 och 2019/20:2832 (M) yrkande 15.

Stora mängder information är numera elektroniskt lagrad. Reglerna om beslag och husrannsakan tar emellertid inte hänsyn till det utan utgår i stället från fysiska objekt och miljöer. Detta kan orsaka problem utifrån hur dagens informationshantering till stor del ser ut. En särskild utredare har haft i uppdrag att se över reglerna om beslag och husrannsakan, med syftet att skapa ändamålsenliga regler som möjliggör effektiva och rättssäkra brottsutredningar. Utredningen blev klar redan 2017 men därefter har ingenting hänt. Utskottet anser att det är angeläget att skyndsamt anpassa reglerna om beslag och husrannsakan till modern teknik och dagens förutsättningar. Regeringen bör därför snarast återkomma med ett lagförslag om detta till riksdagen. Utskottet föreslår att riksdagen tillkännager detta för regeringen. Därmed tillstyrker utskottet motion 2019/20:3063 (M) yrkande 19 och tillstyrker delvis motion 2019/20:1485 (M).

Regeringen har aviserat att en proposition om Sveriges tillträde till Europarådets konvention om it-relaterad brottslighet ska lämnas i september 2020. Utskottet avstyrker därför motion 2019/20:2331 (S).

Utskottet finner vidare inte skäl att ställa sig bakom förslaget i motion 2019/20:2113 (L) om en översyn av rättegångsbalkens bestämmelser om när på dygnet en husrannsakan bör äga rum. Motionsyrkandet avstyrks.

Det är enligt utskottet viktigt att myndigheterna har möjlighet att vidta kraftfulla åtgärder för att motverka gängkriminalitet. Utökade möjligheter att beslagta dyra bilar, klockor och andra statussymboler skulle t.ex. kunna göra det mindre attraktivt att vara kriminell och förhindra nyrekryteringar. Enligt

uppgift bedrivs ett framgångsrikt arbete på Irland där en särskild civilrättslig enhet efter domstolsbeslut kan göra husrannsakan och beslagta pengar, klockor, smycken, väskor och lyxbilar från någon som inte kan förklara hur han eller hon har kommit över tillgångarna på laglig väg. Utskottet anser att det bör utredas hur ett sådant förhållningssätt skulle kunna införlivas i en svensk kontext. Vad gäller arbetets organisation bör det övervägas om den svenska myndighetssamverkan kan ta efter Irlands modell med en särskild civilrättslig enhet eller om det bästa är att fortsätta arbeta i samverkan, men med starkare muskler och ett tydligt uppdrag på varje myndighet att prioritera arbetet. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna. Därmed tillstyrker utskottet motion 2019/20:3191 (KD) yrkande 32.

Utskottet är inte berett att ta något initiativ till ändringar i de bestämmelser som reglerar s.k. registertopsning. Därmed avstyrker utskottet motionerna 2019/20:2383 (M) och 2019/20:3061 (M) yrkande 12.

Häktning

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår motionsyrkanden om bl.a. sänkt gräns för obligatorisk häktning.

Jämför reservation 22 (M, KD).

Motionerna

I partimotion 2019/20:2832 av Ulf Kristersson m.fl. (M) yrkande 18 och i kommittémotion 2019/20:3063 av Johan Forssell m.fl. (M) yrkande 3 begärs att gränsen för obligatorisk häktning ska sänkas.

Även Andreas Carlson m.fl. (KD) anser i kommittémotion 2019/20:2728 yrkande 17 att gränsen för obligatorisk häktning bör sänkas. Motionärerna föreslår vidare att reglerna om häktning ändras så att en person kan häktas antingen om ett års fängelse ingår i straffskalan för brottet eller om det finns återfallsrisk, flyktfara eller kollusionsfara.

Bakgrund

Reglerna om häktning finns i 24 kap. rättegångsbalken. På åklagarens begäran får den person häktas som på sannolika skäl är misstänkt för ett brott som kan ge fängelse i ett år eller mer. Dessutom krävs att – med hänsyn till brottets beskaffenhet, den misstänktes förhållande eller någon annan omständighet – någon av följande omständigheter föreligger (1 § första stycket):

- Det finns en risk för att den misstänkte avviker eller på något annat sätt undandrar sig lagföring eller straff (flyktfara). Med detta menas att den

- misstänkte lämnar sin bostads- eller vistelseort eller på något annat sätt håller sig undan, i avsikt att undgå lagföring eller straff.
- Det finns en risk för att den misstänkte genom att undanröja bevis eller på något annat sätt försvårar sakens utredning (kollusionsfara). Med detta avses att den misstänkte gör sig av med spår efter brottet eller förstör eller gömmer föremål som kommit åt genom brottet eller annars har betydelse för utredningen. Det kan även handla om att den misstänkte påverkar någon som kan lämna upplysningar i saken, t.ex. ett vittne, på ett sätt som är till nackdel för utredningen.
  - Det finns en risk för att den misstänkte fortsätter sin brottsliga verksamhet (recidivfara). Detta innebär att det finns risk för återfall inom en ganska kort tidsrymd, dvs. innan han eller hon har hunnit lagföras för det första brottet. Det ska dessutom avse återfall i brott som är besläktade med eller har samband med det häktningsgrundande brottet. Särskilt ska det beaktas om det finns risk för återfall i brott som riktar sig mot eller medför fara för någon annans liv, hälsa eller egendom eller i övrigt allvarligt kränker någon annans personliga integritet.

Om det inte är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i två år för brottet ska häktning ske, om det inte är uppenbart att skäl till häktning saknas (1 § andra stycket, den s.k. tvåårsregeln). Om det kan antas att den misstänkte kommer att dömas endast till böter får häktning inte ske (1 § fjärde stycket).

Häktning får endast ske om skälen för detta uppväger det intrång eller men i övrigt som häktning innebär för den misstänkte eller för något annat motstående intresse (1 § tredje stycket). Denna regel kallas för proportionalitetsprincipen och ger uttryck för att minsta möjliga tvång ska användas för att nå det avsedda syftet med frihetsberövandet. Regeln innebär att häktning endast får användas om syftet med åtgärden inte kan tillgodoses genom mindre ingripande åtgärder.

Häktning för mindre allvarliga brott får ske under de förutsättningar som anges i 2 §. Om en person som på sannolika skäl är misstänkt för brott är okänd och vägrar att uppge sitt namn och hemvist eller om hans eller hennes uppgift om detta kan antas vara osann får personen häktas oberoende av brottets beskaffenhet. Detsamma gäller om en person saknar hemvist inom riket och det finns risk för att han eller hon genom att bege sig från riket undandrar sig lagföring eller straff.

Även den som endast är skäligen misstänkt för brott kan häktas (3 §). Skäligen misstanke utgör en lägre misstankegrad än sannolika skäl. För att sådan häktning ska få ske krävs, utöver att förutsättningarna för häktning i övrigt är uppfyllda, att det bedöms vara av synnerlig vikt att den misstänkte tas i förvar i avvaktan på ytterligare utredning. Detta kallas utredningshäktning och får inte pågå under längre tid än en vecka. För att fortsatt häktning i tiden därefter ska vara tillåten krävs att misstankegraden når upp till sannolika skäl.

Beslut att häkta någon fattas av domstol. Samtidigt ska domstolen, om åklagaren begär det, pröva om den häktades kontakter med omvärlden ska få

inskränkas (5 a §). Om domstolen bifaller en sådan begäran får åklagaren tillstånd att besluta om restriktioner.

Pågående utrednings- och beredningsarbete

Häktes- och restriktionsutredningen överlämnade i augusti 2016 betänkandet Färre i häkte och minskad isolering (SOU 2016:52). Utredningens förslag innebär bl.a. nya alternativ till häktning, begränsning av häktningstiderna, utökad restriktionsprövning av domstolarna, lagstiftad rätt till mänsklig kontakt och särskilda regler för frihetsberövade barn. Utredningen föreslår även att den s.k. tvåårsregeln, som innebär en presumtion för häktning vid misstanke om brott som inte har lindrigare straff än två års fängelse i straffskalan, ska tas bort.

I mars 2020 överlämnade regeringen propositionen Effektivare hantering av häktningar och minskad isolering (prop. 2019/20:129) till riksdagen. I propositionen lämnar regeringen ett antal förslag som syftar till en effektivare hantering av häktningar. Förslagen bidrar enligt regeringen till ökad rättssäkerhet och till att barnrättsperspektivet får större genomslag. Det handlar om följande förslag:

- En misstänkt får som utgångspunkt vara häktad i längst sex månader fram till dess att åtal har väckts. Om den misstänkte inte har fyllt 18 år är motsvarande tid tre månader. Tiderna får överskridas om det finns synnerliga skäl, t.ex. när det misstänkta brottet är särskilt svårutrett för att det utgör en del av organiserad eller gängrelaterad brottslighet.
- En misstänkt som är under 18 år och intagen i häkte har rätt att vistas med personal eller någon annan i minst fyra timmar varje dag.
- Rätten beslutar vilka slags restriktioner åklagaren får ge en misstänkt.
- Möjligheterna att hålla en s.k. gemensam häktnings- och huvudförhandling utökas.
- Åklagaren ska redovisa en tidsplan för förundersökningen.
- Den som inte har fyllt 18 år och som är gripen eller anhållen får hållas i förvar i polisarrest endast om det är absolut nödvändigt, och ska därför som utgångspunkt placeras på något annat ställe.
- Det tydliggörs att den som inte har fyllt 18 år får anhållas endast om det finns synnerliga skäl.

Lagändringarna föreslås träda i kraft den 1 september 2020. I propositionen anges att regeringen inte avser att gå vidare med Häktes- och restriktionsutredningens övriga lagförslag.

I departementspromemorian Snabbare lagföring (Ds 2018:9) föreslås att en ny häktningsbestämmelse ska införas som möjliggör häktning oavsett brottets straffskala om det finns risk för att den misstänkte fortsätter sin brottsliga verksamhet och påföljden inte endast kan antas leda till böter. Det innebär att en person som återfaller i mindre allvarlig brottslighet kan häktas i avvaktan på lagföring. Lagföringen kan då ske snabbt, i regel inom några dagar upp till

någon vecka från brottet. Häktningsbestämmelsen omfattar främst de som återfaller i grov olovlig körning. I extrema återfallssituationer förväntas också enstaka fall av ringa stöld, rattfylleri och ringa narkotikabrott kunna leda till häktning. Promemorian har remitterats och bereds inom Regeringskansliet.

I detta sammanhang kan även nämnas att departementspromemorian Ett stärkt straffrättsligt skydd mot upprepad trafikbrottslighet och en utvärdering av den nedre promillegränsen för sjöfylleri (Ds 2019:22) överlämnades till Justitiedepartementet i november 2019. I promemorian föreslås att maximistrafte för grov olovlig körning och rattfylleri höjs från fängelse i sex månader till fängelse i ett år. Vidare föreslås att en ny straffbestämmelse införs om grov trafikbrottslighet som ska omfatta den som på ett särskilt hänsynslöst sätt gör sig skyldig till upprepade trafikbrott, t.ex. olovlig körning, rattfylleri eller vårdslöshet i trafik. Straffet för grov trafikbrottslighet föreslås vara fängelse i lägst sex månader och högst fem år. I promemorian konstateras att förslagen kommer att få andra konsekvenser än sådana som är hänförliga till straffmätningen. När maximistrafte för grov olovlig körning och rattfylleri höjs till fängelse i ett år finns det formella förutsättningar att gripa, anhålla och häkta den misstänkte, förutsatt att övriga krav i rättegångsbalken är uppfyllda. Även det nya brottet kommer att vara ett s.k. häktningsgrundande brott. Promemorian har remitterats och bereds inom Regeringskansliet. Remisstiden går ut den 20 mars 2020.

I det s.k. 34-punktsprogrammet med regeringens förslag på åtgärder mot gängkriminaliteten anfördes följande i punkten 4 under rubriken Obligatorisk häktning för fler brott:

För att få bort grova brottslingar från gatan ska det utredas om fler brott som ofta begås i gängmiljö behöver få skärpta straff för att spegla brottets allvar och ge möjlighet till obligatorisk häktning. Det har fungerat väl för vapenbrotten. Det handlar om rån, grov misshandel samt grov utpressning.

Tidigare riksdagsbehandling

Ett motionsyrkande om sänkt gräns för obligatorisk häktning behandlades av utskottet i betänkande 2018/19:JuU12. Utskottet avstyrkte motionsyrkandet med hänvisning till pågående beredningsarbete (s. 40).

Utskottets ställningstagande

Utskottet vill inte föregripa den beredning som pågår av förslagen i departementspromemoriorna Snabbare lagföring (Ds 2018:9) och Ett stärkt straffrättsligt skydd mot upprepad trafikbrottslighet och en utvärdering av den nedre promillegränsen för sjöfylleri (Ds 2019:22). Utskottet noterar även att frågan om obligatorisk häktning för fler brott har uppmärksammats i regeringens åtgärdsprogram mot gängkriminalitet. Mot den bakgrunden vidhåller utskottet sin tidigare uppfattning och avstyrker motionerna 2019/20:2728 (KD) yrkande 17, 2019/20:2832 (M) yrkande 18 och 2019/20:3063 (M) yrkande 3.

Domstolarnas självständighet

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår motionsyrkanden om att stärka domstolarnas självständighet.

Jämför reservation 23 (M).

Motionerna

I partimotion 2019/20:2832 av Ulf Kristersson m.fl. (M) yrkande 12 anförs att domstolarnas oberoende och självständiga roll behöver stärkas. Enligt motionärerna kommer domstolarnas roll som garanter för en självständig och oberoende prövning där grundläggande rättssäkerhetskrav iakttas att bli allt viktigare i takt med att de brottsbekämpande myndigheternas verktyg blir vassare. Det handlar enligt motionärerna t.ex. om att fortsätta göra den gedigna prövning som krävs när de brottsbekämpande myndigheterna vill använda sig av hemliga tvångsmedel.

Gustav Fridolin m.fl. (MP) efterfrågar i motion 2019/20:577 yrkande 1 en genomlysning av hur migrationsdomstolarnas självständiga prövning av säkerhetsläge och andra bevis kan stärkas.

Bakgrund

Regeringsformen innehåller bestämmelser som avser att säkerställa domstolarnas och de enskilda domarnas oberoende. Dessa regler finns framför allt i 1 och 11 kap. men bestämmelser som rör domstolarna och rättskipningen finns också i 2 och 8 kap. Kärnan i principen om domstolarnas självständighet i dömandet kommer till uttryck i 11 kap. 3 § där det anges att ingen myndighet, inte heller riksdagen, får bestämma hur en domstol ska döma i det enskilda fallet eller hur en domstol i övrigt ska tillämpa en rättsregel i ett särskilt fall.

Frågan om domstolarnas och domarnas ställning i det konstitutionella systemet har utretts vid flera tillfällen, senast i Grundlagsutredningen (SOU 2008:125 s. 309–355). Grundlagsutredningen gjorde bedömningen att regeringsformens bestämmelser i allt väsentligt ger det skydd för domstolarnas oberoende som bör uppställas på grundlagsnivå. Utredningen lämnade trots det några förslag som syftade till att ytterligare stärka domstolarnas och domarnas ställning, bl.a. att bestämmelserna om rättskipningen skulle samlas i ett särskilt kapitel i regeringsformen. Det föreslogs också vissa ändringar när det gäller utnämning, disciplinansvar och avskedande av domare. Regeringen ställde sig bakom Grundlagsutredningens förslag, som därefter antogs av riksdagen (prop. 2009/10:80, bet. 2009/10:KU19 och bet. 2010/11:KU4, rskr. 2010/11:21).

Under våren 2018 tillkännagav riksdagen att regeringen bör tillsätta en utredning med uppdrag att se över behovet av att ytterligare stärka

domstolarnas och domarnas oberoende långsiktigt – särskilt i fråga om grundlagsregleringen av justitierådets antal och pensionsålder, en möjlighet för de högsta domstolarna att sammanträda i särskild sammansättning samt Domstolsverkets organisation, styrning och roll (bet. 2017/18:KU36, rskr. 2017/18:228).

Migrationsverkets beslut i ärenden om bl.a. uppehållstillstånd, arbetstillstånd och medborgarskap kan överklagas till en migrationsdomstol. Migrationsdomstolarna är första instans och finns vid fyra förvaltningsrätter i Sverige. Sista instans för de här målen är Migrationsöverdomstolen som finns vid Kammarrätten i Stockholm. Bestämmelser om migrationsdomstolarna och Migrationsöverdomstolen finns i 16 kap. utlänningslagen (2005:716). Bestämmelserna kompletterar de regler som normalt gäller för förvaltningsprocessen. Av 16 kap. 1 § andra stycket framgår att vad som allmänt är föreskrivet om förvaltningsrätt och kammarrätt och rättskipningen i dessa gäller även migrationsdomstolarna och Migrationsöverdomstolen, om inte något annat följer av utlänningslagen.

Pågående utrednings- och beredningsarbete

Regeringen gav den 13 februari 2020 en parlamentariskt sammansatt kommitté i uppdrag att utreda bl.a. behovet av att ytterligare stärka skyddet för domstolarnas och domarnas oberoende långsiktigt. Kommittén ska bl.a. bedöma om det bör införas en grundlagsreglering om justitierådets antal och pensionsålder, om det bör införas en möjlighet för Högsta domstolen och Högsta förvaltningsdomstolen att sammanträda i särskild sammansättning och om Domstolsverkets organisation, styrning och roll bör förändras. Uppdraget ska redovisas senast den 15 februari 2023.

Utskottets ställningstagande

Som redovisats ovan har en parlamentariskt sammansatt kommitté nyligen fått i uppdrag att utreda behovet av att stärka skyddet för domstolarnas och domarnas oberoende. Eftersom detta arbete inte bör föregripas avstyrker utskottet motionerna 2019/20:577 (MP) yrkande 1 och 2019/20:2832 (M) yrkande 12.

Jourdomstolar och snabbare lagföring

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår motionsyrkanden om jourdomstolar, om ett snabbspår för mål där utvisning kan bli aktuellt och om en översyn av rättsprocesser om ekobrott.

Jämför reservation 24 (L) och 25 (SD).

Motionerna

I partimotion 2019/20:2016 av Johan Pehrson m.fl. (L) yrkande 11 begärs att jourdomstolar med särskild inriktning på ungdomar ska införas.

I kommittémotion 2019/20:541 av Adam Marttinen m.fl. (SD) yrkande 19 begärs ett snabbspår för mål där utvisning kan bli aktuellt och där bevisläget är enkelt.

I motion 2019/20:2956 av Edward Riedl (M) begärs en översyn av rättsprocesser om misstänkta ekobrott i syfte att förkorta handläggningstiden för dessa mål.

Bakgrund

Förenklad utredning

Bestämmelser om förundersökning finns främst i 23 kap. rättegångsbalken och förundersökningskungörelsen (1947:948). Av 23 kap. 22 § rättegångsbalken framgår att en formell förundersökning inte behöver genomföras om det ändå finns tillräckliga skäl för åtal och det gäller ett brott som inte kan antas leda till någon annan påföljd än böter. Bestämmelsen gäller i första hand situationer där brott kan utredas direkt på platsen. De praktiska konsekvenserna av att man avstår från en förundersökning är främst att det inte behövs något protokoll, att den misstänkte inte behöver delges misstanke och att han eller hon inte heller behöver få del av utredningen.

Pågående utrednings- och beredningsarbete

Chefen för Justitiedepartementet beslutade den 17 januari 2017 att ge en utredare i uppdrag att utreda och föreslå åtgärder som med bibehållen rätts-säkerhet och kvalitet leder till en snabbare lagföring av brott, exempelvis särskilda snabbförfaranden och jourdomstolar (Ju 2017:A). Uppdraget skulle ha särskilt fokus på unga som begår brott och personer som återkommande begår nya brott.

Uppdraget delredovisades i augusti 2017 i departementspromemorian En snabbare lagföring – försöksprojekt med ett snabbförfarande i brottmål (Ds 2017:36). I promemorian lämnades förslag om en försöksverksamhet med ett snabbförfarande i brottmål för vuxna lagöverträdare som syftade till att brott ska kunna utredas och lagföras på kortare tid. Utredaren föreslog att en

försöksverksamhet skulle inledas genom dels uppdrag till myndigheter i rättskedjan om utökad samverkan och förändrade arbetssätt, dels vissa förordningsändringar. Därefter skulle försöksverksamheten utökas med en möjlighet att på försök använda ett nytt delgivningssätt – tillgänglighetsdelgivning.

Regeringen beslutade den 19 oktober 2017 att ge Polismyndigheten, Åklagarmyndigheten, Rättsmedicinalverket, Kriminalvården, Domstolsverket, Attunda tingsrätt och Solna tingsrätt i uppdrag att, med bibehållen rättssäkerhet och kvalitet, i norra Stockholm förbereda och genomföra en försöksverksamhet med ett snabbförfarande i brottmål. I ett första steg var målsättningen att brott ska kunna utredas och lagföras inom cirka tio veckor från polisens ingripande och i ett andra steg inom cirka två till sex veckor. Verksamheten startade i januari 2018 och skulle pågå t.o.m. den 31 december 2019. Från den 1 januari 2019 omfattade den hela polisområdet Stockholm nord och även Norrtälje tingsrätt. Brottsförebyggande rådet (Brå) har getts i uppdrag att följa och utvärdera försöksverksamheten. Uppdraget ska slutredovisas senast den 1 april 2020. Brå presenterade den 1 april 2019 delredovisningen Utvärdering av försöksverksamheten Snabbare lagföring. Brås sammanfattande slutsats i delredovisningen är att försöksverksamheten har lett till kortare handläggningstider. Brå pekar även på att arbetet har präglats av delaktighet, engagemang och god samverkan mellan myndigheterna.

Den 7 november 2019 beslutade regeringen att ge berörda myndigheter och tingsrätter i uppdrag att fortsätta försöksverksamheten med ett snabbförfarande i brottmål för vuxna efter den 31 december 2019 och bygga ut verksamheten i polisregion Stockholm från januari 2020. Den fortsatta och utbyggda försöksverksamheten ska pågå t.o.m. den 31 december 2022. Målsättningen är att snabbförfarandet ska permanentas och vara möjligt att använda i hela Sverige från 2022.

Regeringen beslutade den 12 mars 2020 om ett tillägg till det tidigare beslutade uppdraget om en fortsatt och utbyggd försöksverksamhet med ett snabbförfarande i brottmål. Tillägget innebär att myndigheterna tillsammans med berörda tingsrätter ska bygga ut försöksverksamheten i delar av övriga polisregioner utanför polisregion Stockholm. Den utbyggda försöksverksamheten ska inledas senast den 1 januari 2021 och pågå t.o.m. den 31 december 2022.

Det ovan nämnda uppdraget att utreda och föreslå åtgärder som leder till en snabbare lagföring av brott (Ju 2017:A) slutredovisades i april 2018 i departementspromemorian Snabbare lagföring (Ds 2018:9). Av sammanfattningen framgår bl.a. följande (s. 12).

Hur snabb en lagföringsprocess kan vara är beroende av hur snabbt brottsutredningen kan slutföras, vilket i sin tur ofta är beroende av brottets allvar och karaktär, och av att åklagare och domstol har möjlighet och kapacitet att medverka till en snabb lagföring. Samtidigt ska lagföringsprocessen utformas med beaktande av bibehållen rättssäkerhet.

Utredningen har kommit fram till att en ordning med dygnet runt-öppna jourdomstolar visserligen skulle skapa praktiska förutsättningar för en omedelbar eller i det närmaste omedelbar lagföring men att antalet mål som skulle kunna avgöras omedelbart är begränsat. Det finns flera skäl till att målunderlaget skulle bli begränsat. Även för enkla brott behöver åtgärder såsom förhör och analyser vidtas för att brottsutredningen ska kunna slutföras, vilket tar viss tid i anspråk. Den misstänkte har vidare grundläggande rättigheter till skäligt rådrum och att förbereda sitt försvar. En omedelbar eller i det närmaste omedelbar lagföring skulle bl.a. av dessa skäl vara möjlig endast i enkla mål som kan slutföras direkt på brottsplatsen och där den misstänkte avstått från rätten till skäligt rådrum och att förbereda sitt försvar. Med beaktande av de stora kostnader och praktiska svårigheter som en lösning med dygnet runt-öppna jourdomstolar skulle innebära och den begränsade nytta en sådan verksamhet skulle uppnå, bör en sådan lösning inte väljas.

En ordning med kvälls- och helgöppna jourdomstolar innebär inte att en omedelbar lagföring blir möjlig annat än i enstaka fall. Däremot skapas med en sådan lösning utrymme för att hålla fler brottmålsförhandlingar, vilket ökar domstolarnas kapacitet och tillgänglighet. Effekten blir dock begränsad samtidigt som lösningen är kostsam.

Syftet med jourdomstolar, dvs. att uppnå en snabbare lagföring, kan uppnås på andra mer verksamhets- och kostnadseffektiva sätt, t.ex. genom de snabbförfaranden som föreslås i denna promemoria.

I departementspromemorian föreslås bl.a. att en försöksverksamhet med ett snabbförfarande för unga lagöverträdare ska införas för att åstadkomma en snabbare lagföring för personer under 18 år. Vidare föreslås att en ny häktningsbestämmelse ska införas som möjliggör häktning oavsett brottets straffskala, om det finns risk för att den misstänkte fortsätter sin brottsliga verksamhet och påföljden inte endast kan antas leda till böter. Det föreslås även att åtal i vissa fall ska få beslutas utan att den misstänkte och försvararen dessförinnan fått möjlighet att ta del av förundersökningsmaterialet eller fått möjlighet att begära komplettering av förundersökningen. Förslagen i promemorian bereds inom Regeringskansliet.

Regeringen gav i februari 2019 Polismyndigheten, Åklagarmyndigheten, Rättsmedicinalverket, Kriminalvården, Domstolsverket, Attunda tingsrätt, Norrtälje tingsrätt och Solna tingsrätt i uppdrag att, med bibehållen rättssäkerhet och kvalitet, i delar av Stockholms län genomföra en försöksverksamhet med ett snabbförfarande i brottmål för unga lagöverträdare under 18 år med utgångspunkt i förslagen i Ds 2018:9. Målsättningen är att brott som utreds inom ramen för en polisledt förundersökning ska kunna lagföras inom tio veckor från polisens ingripande. Försöksverksamheten ska pågå t.o.m. den 31 december 2020. Justitie- och migrationsministern uttalade i samband med beslutet att det pågående försöket för vuxna har lett till både snabbare lagföring och ökad kvalitet i utredningarna.

I förslaget om en försöksverksamhet med ett snabbförfarande i brottmål ingick, som ovan nämnts, ett förslag om att på försök använda ett nytt delgivningssätt – tillgänglighetsdelgivning. Genom den tidsbegränsade lagen (2018:160) om försök med tillgänglighetsdelgivning i brottmål infördes möjligheten att på försök använda det nya delgivningssättet (prop. 2017/18:67,

bet. 2017/18:JuU23, rskr. 2017/18:206). Tillgänglighetsdelgivning innebär att delgivning sker genom att stämning och andra handlingar i ett brottmål hålls tillgängliga vid tingsrätten fr.o.m. en i förväg bestämd tidpunkt. Den tilltalade ska vid ett personligt möte med polis eller åklagare ha delgetts information om denna tidpunkt och om vid vilken tingsrätt handlingarna hålls tillgängliga. Lagen om försök med tillgänglighetsdelgivning i brottmål trädde i kraft den 1 maj 2018 och gällde ursprungligen till utgången av 2019. Lagens giltighetstid har därefter förlängts till utgången av 2022 (prop. 2018/19:139, bet. 2019/20:JuU3, rskr. 2019/20:14).

Regeringen gav den 30 januari 2020 en särskild utredare i uppdrag att utreda ett permanent snabbförfarande i brottmål och andra åtgärder för en snabbare lagföring av brott (dir. 2020:6). Regeringen framhåller att den försöksverksamhet med ett snabbförfarande i brottmål som pågår sedan januari 2018 har visat positiva resultat och att arbetet med att utveckla rättsväsendets förmåga att snabbt utreda och lagföra brott bör fortsätta. Utredaren ska bl.a.

- föreslå de åtgärder som behövs för att permanenta möjligheten att handlägga brottmål i ett snabbförfarande
- ta ställning till om den särskilda möjligheten att handlägga brottmål med lagöverträdare under 18 år i ett snabbförfarande bör permanentas
- analysera hur förenklad delgivning kan utvecklas för att effektivisera delgivningsförfarandet
- analysera hur systemet med strafföreläggande kan utvecklas för att även i fortsättningen utgöra ett snabbt och effektivt alternativ till prövning i domstol
- analysera och ta ställning till om reglerna om uppdelad handläggning av åtal och deldom är ändamålsenliga för ett snabbförfarande.

Uppdraget ska redovisas senast den 29 april 2021.

Utvisning på grund av brott

En domstol får under vissa förutsättningar utvisa en utlänning om han eller hon döms för ett brott som kan leda till fängelse (8 a kap. utlänningslagen [2005:716]). Domstolen kan ta upp frågan om utvisning på eget initiativ (ex officio). Frågan om utvisning initieras dock i praktiken normalt av åklagaren genom ett yrkande i stämningsansökan.

En förutsättning för utvisning på grund av brott är att personen döms till en svårare påföljd än böter och det antingen kan antas att han eller hon kommer att göra sig skyldig till fortsatt brottslighet här i landet eller brottet med hänsyn till den skada, fara eller kränkning som det har inneburit för enskilda eller allmänna intressen är så allvarligt att han eller hon inte bör få stanna kvar (8 a kap. 1 § utlänningslagen). För en EES-medborgare eller en familjemedlem till en EES-medborgare krävs dessutom att utvisningen sker av hänsyn till allmän ordning och säkerhet. Nordiska medborgare som varit

bosatta i Sverige sedan minst två år när åtal väcktes får utvisas bara om det finns synnerliga skäl för det.

Domstolen ska inför ett beslut om utvisning ta hänsyn till olika omständigheter som har med utlänningsanslutning till det svenska samhället att göra (8 a kap. 2 och 3 §§ utlänningslagen). En utlänningsperson som är flykting och som behöver en fristad i Sverige får bara utvisas om han eller hon har begått ett synnerligen grovt brott och det skulle medföra allvarig fara för allmän ordning och säkerhet att låta utlänningspersonen stanna här. Utvisning får också ske om utlänningspersonen i Sverige eller utomlands har bedrivit verksamhet som har inneburit fara för rikets säkerhet och det finns anledning att anta att han eller hon skulle fortsätta med sådan verksamhet här. Domstolen ska då den prövar frågor om utvisning även beakta om det på grund av verkställighetshinder inte går att sända personen till ett visst land eller om det annars finns särskilda hinder mot att beslutet verkställs (8 a kap. 4 § utlänningslagen).

Tidigare riksdagsbehandling

Utskottet har tidigare behandlat motionsyrkanden om jourdomstolar och snabbare lagföring, senast i betänkande 2018/19:JuU12. Utskottet ansåg då att det är angeläget att brott kan utredas och lagföras på ett effektivt sätt. Utskottet såg också positivt på att regeringen vidtagit olika åtgärder när det gäller snabbare lagföring. Mot bakgrund av den pågående försöksverksamheten, och särskilt för att inte föregripa beredningen av promemorian Snabbare lagföring (Ds 2018:9), avstyrkte utskottet motionsyrkandena (s. 53).

Utskottets ställningstagande

Som utskottet tidigare uttalat är det angeläget att brott kan utredas och lagföras på ett effektivt sätt. Utskottet ser därför positivt på att regeringen vidtagit olika åtgärder när det gäller snabbare lagföring. Som framgår ovan har regeringen tagit initiativ till att se över bl.a. frågan om särskilda snabbförfaranden för brottsutredningar med särskilt fokus på unga som begår brott och på personer som återkommande begår nya brott. Vidare pågår i polisregion Stockholm försöksverksamhet med ett snabbförfarande i brottmål som fr.o.m. januari 2021 ska byggas ut och bedrivs i delar av de övriga polisregionerna. Det pågående försöket för vuxna har lett till både snabbare lagföring och ökad kvalitet i utredningarna. Försöket utvidgades i februari 2019 till att även omfatta unga lagöverträdare. Som framgår ovan lämnades departementspromemorian Snabbare lagföring (Ds 2018:9) i april 2018. I promemorian lämnas förslag som syftar till att uppnå en snabbare lagföring. Förslagen i promemorian bereds för närvarande inom Regeringskansliet. Regeringen har vidare gett en särskild utredare i uppdrag att utreda ett permanent snabbförfarande i brottmål och andra åtgärder för en snabbare lagföring av brott. Utskottet vidhåller sin tidigare uppfattning att det arbete som pågår på området inte bör föregripas och avstyrker därför motionerna 2019/20:541 (SD) yrkande 19, 2019/20:2016 (L) yrkande 11 och 2019/20:2956 (M).

Vittnen

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår motionsyrkanden om kronvittnen, anonyma vittnen och vittnesskydd.

Jämför reservation 26 (M, SD, KD), 27 (M, SD, KD), 28 (SD) och 29 (C).

Motionerna

Kronvittnen

I kommittémotion 2019/20:554 av Adam Marttinen m.fl. (SD) yrkande 6 begärs att ett system med kronvittnen ska införas. Ett liknande yrkande framställs i motion 2019/20:955 av Markus Wiechel och Alexander Christiansson (båda SD) yrkande 1 och i kommittémotion 2019/20:3348 av Andreas Carlson m.fl. (KD) yrkande 18.

Niels Paarup-Petersen (C) anser i motion 2019/20:203 yrkande 18 att ett system med kronvittnen bör införas på försök.

Anonyma vittnen

I partimotion 2019/20:2832 av Ulf KristerSSon m.fl. (M) yrkande 19 anförs att ett system som i vissa fall tillåter anonyma vittnen bör prövas. Ett liknande förslag framförs i kommittémotion 2019/20:3063 av Johan Forssell m.fl. (M) yrkande 11 och i motion 2019/20:2470 av Margareta Cederfelt (M).

I kommittémotion 2019/20:554 av Adam Marttinen m.fl. (SD) yrkande 8 anförs att regeringen skyndsamt bör återkomma till riksdagen med ett lagförslag som innebär att vittnen i vissa fall ska kunna avlägga sina vittnesmål anonymt. Även Markus Wiechel och Alexander Christiansson (båda SD) anser i motion 2019/20:955 yrkande 2 att ett system med möjlighet att vittna anonymt bör införas.

I kommittémotion 2019/20:3348 av Andreas Carlson m.fl. (KD) yrkande 17 begärs att en utredning ska tillsättas med uppgift att möjliggöra att vittnen i vissa fall ska kunna avlägga sina vittnesmål anonymt.

Vittnesskydd

Marléne Lund Kopparklint och Sofia Westergren (båda M) föreslår i motion 2019/20:1297 att vittnesskyddet ska stärkas i de fall som rör organiserad brottslighet. Ett vittne skulle enligt förslaget t.ex. kunna erbjudas polisbeskydd, skyddat boende och skyddad identitet. Även Lars-Arne Staxäng (M) efterfrågar i motion 2019/20:2178 yrkande 1 ett förstärkt vittnesskydd.

I kommittémotion 2019/20:554 av Adam Marttinen m.fl. (SD) yrkande 7 begärs att en utredning ska tillsättas med uppgift att se över hur vittnesskyddet kan förbättras. Motionärerna anser att det bör finnas en grupp inom den del av

polisen som är inriktad mot grov organiserad brottslighet, som är specialutbildad för vittnesskydd. Denna grupp bör få ett helhetsansvar för vittnesskyddet.

Johan Hedin m.fl. (C) föreslår i kommittémotion 2019/20:3248 yrkande 7 olika insatser för att fler människor ska våga vittna, bl.a. en översyn av de regler som begränsar möjligheterna att få vittnesskydd.

Niels Paarup-Petersen (C) anser i motion 2019/20:203 yrkande 17 att reglerna för vittnesskydd bör ändras eftersom kraven för att ingå i vittnesskyddet är för höga.

Bakgrund

Allmänt om vittnen

Bestämmelser om vittnen finns i 36 kap. rättegångsbalken (RB). Den som ska höras som vittne ska vid vite kallas att infinna sig vid förhandling inför rätten (36 kap. 7 § RB). Innan vittnet hörs ska han eller hon uppge sitt fullständiga namn och, om det behövs, ålder, yrke och hemvist. Rätten ska också försöka klargöra om det finns några omständigheter, t.ex. vittnets förhållande till en part eller till saken, som kan ha betydelse för tilltron till vittnets berättelse (36 kap. 10 § RB).

Innan ett vittne lämnar sin berättelse ska vittnet avlägga ed. Den som är under 15 år får inte avlägga vittnesed. Om en nära anhörig till den tilltalade ska vittna i ett brottmål, får den personen inte heller avlägga ed (36 kap. 3, 11 och 13 §§ RB).

Ett vittne ska lämna sin berättelse muntligen. Vid ett vittnesförhör får det som vittnet tidigare har berättat inför rätten eller inför åklagare eller Polismyndigheten läggas fram endast när vittnets berättelse vid förhöret avviker från vad han eller hon tidigare har berättat eller när vittnet vid förhöret förklarar att han eller hon inte kan eller vill yttra sig. Om förhöret avser någon som tidigare har hörts inför rätten och om det förra förhöret har dokumenterats genom en ljud- och bildupptagning ska förhöret inledas med en uppspelning av upptagningen om det inte är olämpligt (36 kap. 16 § RB).

Den 1 juli 2019 genomfördes vissa lagändringar om stärkt ordning och säkerhet i domstol som syftar till att domstolarna ska vara trygga och säkra miljöer för alla som vistas i deras lokaler (prop. 2018/19:81, bet. 2018/19:JuU23, rskr. 2018/19:227). Lagändringarna innebär bl.a. större möjligheter för rädda och utsatta brottsoffer och vittnen att delta genom videokonferens och att åhörare kan hänvisas till en sidosal av ordnings- eller säkerhetsskäl. En part eller åhörare som utsätter en förhörsperson för påtryckningar kan utvisas från rättssalen under ett förhör eller andra delar av ett sammanträde. En åhörare kan också i vissa fall avvisas helt från domstolens lokaler. Domstolarna ska därmed kunna genomföra sina sammanträden under ordnade och säkra former och förhörspersonerna ska kunna lämna sina uppgifter utan att känna sig störda, hotade eller utsatta för påtryckningar. Påtryckningar innefattar, utöver öppna hot och trakasserier, även mer subtila

åtgärder som t.ex. obehagliga gester, intensivt stirrande, frågor som visar att man vet var någon bor eller går i skolan, lyckönskningar inför vittnesmål eller anspelningar på repressalier. Sådant beteende kan upplevas som särskilt obehagligt och skrämmande om det kommer från personer som bär kläder eller symboler som anspelar på organiserad brottslighet eller ett våldskapital (prop. 2018/19:81 s. 88 och 94 f.).

Övergrepp i rättssak m.m.

För övergrepp i rättssak döms den som uppsåtligen med våld eller hot om våld angriper någon för att han eller hon gjort en anmälan, fört talan, avlagt vittnesmål eller annars vid förhör avgett en utsaga hos en domstol eller någon annan myndighet eller för att hindra någon från en sådan åtgärd (17 kap. 10 § brottsbalken). Detsamma gäller den som med någon annan gärning som medför lidande, skada eller olägenhet eller med hot om en sådan gärning angriper någon för att han eller hon avlagt vittnesmål eller annars avgett en utsaga vid förhör hos en myndighet eller för att hindra honom eller henne från att avge en sådan utsaga. Straffet för övergrepp i rättssak är fängelse i högst fyra år eller, om brottet är grovt, fängelse i lägst två och högst åtta år. Vid bedömningen av om brottet är grovt ska det särskilt beaktas om det har uppkommit eller funnits risk för betydande men för det allmänna eller någon enskild, om gärningen har innefattat våld eller hot av allvarligt slag, eller om gärningen annars har varit av särskilt hänsynslös eller farlig art. Om brottet är ringa är straffet böter eller fängelse i högst sex månader. Genom lagändringar som trädde i kraft den 1 juli 2016 har försök, förberedelse och stämpling till dels övergrepp i rättssak, dels grovt övergrepp i rättssak kriminaliserats (prop. 2015/16:113, bet. 2015/16:JuU16, rskr. 2015/16:234).

Polismyndigheten får enligt 2 a § polislagen (1984:387) bedriva särskilt personsäkerhetsarbete i fråga om vittnen och andra hotade personer. I samband med att bestämmelsen infördes anförde regeringen bl.a. att avsikten var att särskilt personsäkerhetsarbete skulle bedrivas i förhållande till en begränsad krets särskilt hotade personer som har rätt att stadigvarande vistas i landet. I första hand skulle arbetet bedrivas i förhållande till bevispersoner, dvs. misstänkta, tilltalade, målsägande och vittnen som medverkar i en rättegång eller förundersökning om grov eller organiserad brottslighet (prop. 2005/06:138 s. 13 f.). Åtgärder som kan vidtas är bl.a. rådgivning, skyddspaket med larmtelefon, bevakning, skyddat boende och ny identitet. Det finns också bestämmelser om sekretess för uppgifter om verksamhet som avser särskilt personsäkerhetsarbete. Den tystnadsplikt som följer av bestämmelserna ges företräde framför meddelarfriheten.

Ett frågeförbud för sekretesskyddade uppgifter som kan röja en informatörs eller någon annan uppgiftslämnarens identitet trädde i kraft den 1 april 2017 (prop. 2016/17:68, bet. 2016/17:JuU10, rskr. 2016/17:151). I förarbetena anges bl.a. att det är centralt för tilltron till rättsväsendet att en möjlighet att

begränsa vittnesplikten inte används för att urholka den misstänktes rättssäkerhet. Den misstänktes insyn i utredningsmaterialet får inte begränsas på ett sådant sätt att han eller hon inte har möjlighet att ta del av allt material som ligger till grund för åtalet. Begränsningen av vittnesplikten får inte användas för att kringgå förbudet mot anonyma vittnen, dvs. det får inte förekomma att en informatörs uppgifter förmedlas genom vittnesförhör med en polis utan att informatörens identitet avslöjas. För att tydliggöra detta anges i 36 kap. 5 a § RB uttryckligen att vittnesplikten inte får begränsas i fråga om uppgiftslämnare vars uppgifter åberopas till stöd för åtalet (prop. 2016/17:68 s. 77 f.).

Strafflindring vid medverkan till utredning av brottslighet

Den 1 april 2015 infördes en ny strafflindringsgrund i 29 kap. 5 § första stycket 5 brottsbalken som tar sikte på den som medverkar till utredning av egen brottslighet (prop. 2014/15:37, bet. 2014/15:JuU8, rskr. 2014/15:111). Vid straffmätningen ska rätten utöver brottets straffvärde i skäligen omfattning beakta om den tilltalade frivilligt angett sig eller lämnat uppgifter som är av väsentlig betydelse för utredningen av brottet. Att en misstänkt gärningsman medverkar till utredningen av det egna brottet och därigenom bidrar till att händelseförloppet klargörs kan enligt förarbetena anses ge uttryck för ett ansvarstagande hos gärningsmannen. Det är ett beteende som kan anses positivt och föredömligt genom att det markerar en vilja att klara upp och ställa till rätta efter sig och att gärningsmannen tar avstånd från den brottsliga gärningen. Indirekt kan en ordning som uppmuntrar ett sådant beteende bidra till att främja respekten för rättsväsendet (prop. 2014/15:37 s. 18).

I den ovan nämnda propositionen konstateras att frågan om strafflindring för kronvittnen har behandlats i olika sammanhang. Med kronvittne brukar avses en gärningsman som avslöjar sina medbrottslingar eller andra brottslingar och därigenom får en mildare påföljd eller går fri från straff. Regeringen anför att ett sådant system aktualiserar frågor om hur man ska bedöma bevisvärdet av de uppgifter som lämnas av kronvittnen samt hur en sådan ordning förhåller sig till övriga medtilltalades rätt till en rättvis rättegång. Dessa frågor är enligt regeringen av grundläggande betydelse för såväl behovet av som förutsättningarna för ett sådant system och ställer krav på noggranna överväganden i särskild ordning. Ett system med kronvittnen övervägdes därför inte i propositionen (prop. 2014/15:37 s. 14 f.).

Vittnesstödsverksamhet

Brottsoffermyndigheten har tillsammans med Domstolsverket sedan 2001 regeringens uppdrag att gemensamt verka för att vittnesstödsverksamhet bedrivs vid samtliga tingsrätter och hovrätter. Arbetet genomförs i samarbete med Brottsofferjouren Sverige. Brottsoffermyndigheten har det övergripande ansvaret för vittnesstödsverksamheten och ska bl.a. verka för att informera om samt kvalitetssäkra verksamheten. Genom Brottsofferfonden, som administre-

ras av myndigheten, finansieras en betydande del av vittnesstödsverksamheten. Domstolsverket ska verka för att det finns praktiska förutsättningar för att bedriva vittnesstödsverksamhet på landets tingsrätter och hovrätter, genom att arbeta med frågor som rör bl.a. vittnesstödsrum, utbildning och utveckling av domstolarnas verksamhetsstöd.

Tillkännagivande om information om möjlighet till vittnesstöd

Riksdagen har gjort ett tillkännagivande till regeringen om att vittnen ska få information om möjligheterna till olika former av vittnesstöd (bet. 2015/16:JuU1, rskr. 2015/16:106). I regeringens återrapportering av vissa tillkännagivanden som gäller rättsväsendet i 2020 års budgetproposition anges bl.a. följande om tillkännagivandet (prop. 2019/20:1 utg.omr. 4 s. 62):

Brottsoffermyndigheten och Domstolsverket redovisade 2015 ett gemensamt regeringsuppdrag om att lämna förslag till en långsiktigt hållbar organisation för och finansiering av vittnesstödsverksamheten (Ju2014/03767/KRIM). Redovisningen innehåller bl.a. förslag till åtgärder för att vittnen ska få ytterligare information om möjligheterna till olika former av vittnesstöd. I regleringsbrevet för 2017 gav regeringen Brottsoffermyndigheten och Domstolsverket i uppdrag att återrapportera genomförandet av de förslag till åtgärder som myndigheterna har lämnat till regeringen. De åtgärder som myndigheterna har vidtagit har redovisats i respektive myndighets årsredovisningar.

Inom ramen för uppdraget har Domstolsverket bl.a. tagit fram förslag på arbetssätt, rutiner och mallar som kan användas av domstolarna för att förbättra informationen om kommande och inställda förhandlingar till vittnesstödsverksamheten. Domstolsverket har också uppmanat domstolarna att överväga att införa rutiner som innebär att målsägande och vittnen ombes att anmäla sig i receptionen vid ankomst och att det vid ankomsten finns personal tillgänglig som har möjlighet att informera om rättsprocessen och vilka trygghetsskapande åtgärder som domstolen kan erbjuda. Domstolsverket har även utvecklat de kallelsemallar som används av domstolarna så att möjligheten att få vittnesstöd framgår tydligt. En omfattande klarspråksöversyn av kommunikationsmallar och informationsblad med syfte att snabbt få en enhetlighet i och modernisering av Sveriges Domstolars kommunikation i mål och ärendehantering har genomförts. Genom språkliga, strukturella och grafiska förbättringar höjdes kvaliteten när det gäller läsbarhet och förståelse av mallarnas innehåll för mottagarna. I kallelsemallarnas upplysningar till målsäganden och vittnen framgår tydligt de trygghetsskapande åtgärder som finns med möjligheten att få vittnesstöd i förväg innan förhandling eller på plats i domstolen, att vissa domstolar har ett avskilt väntrum för målsägande och vittnen samt att målsägande och vittnen vid upplevd otrygghet kan kontakta domstolen och att den då kan besluta om olika åtgärder för att öka tryggheten i samband med förhandlingen. Domstolsverket har också fortsatt med att stötta domstolarna med förslag på arbetssätt, rutiner och mallar som kan användas av domstolarna för att förbättra informationen om kommande och inställda förhandlingar till vittnesstödsverksamheten.

Brottsoffermyndigheten har uppdaterat informationen om vittnesstödsverksamheten på myndighetens webbplats och utvecklat ett webbforum för vittnesstödssamordnare där de kan utbyta erfarenheter. Brottsoffermyndigheten har också på uppdrag av regeringen tagit fram en webbutbildning för att främja en likvärdighet i det stöd som erbjuds vittnen och målsägande.

Genom de vidtagna åtgärderna bedömer regeringen att tillkännagivandet är tillgodosett. Tillkännagivandet kan därmed anses slutbehandlat.

Utskottet hade inget att invända mot regeringens redovisning av tillkännagivandet (bet. 2019/20:JuU1 s. 43).

Pågående utrednings- och beredningsarbete

Utredningen om en stärkt rättsprocess och en ökad lagföring

Regeringen gav den 21 november 2019 en särskild utredare i uppdrag att överväga åtgärder med det övergripande syftet att stärka rättsprocessen och öka lagföringen (dir. 2019:85). Utredaren ska bl.a.

- analysera om det finns ett behov av och är lämpligt att införa en möjlighet till strafflindring för den som medverkar till utredning av någon annans brottslighet (s.k. kronvittnen)
- föreslå åtgärder för att förbättra stödet till vittnen och överväga åtgärder för att stärka skyddet av vittnen
- analysera om det finns ett behov av och är lämpligt att införa en möjlighet att vittna anonymt
- bedöma om straffskalorna för övergrepp i rättsak, mened och skyddande av brottsling bör skärpas.

Uppdraget ska redovisas senast den 21 maj 2021.

Utredningen om processrätt och stora brottmål

I december 2017 lämnade Utredningen om processrätt och stora brottmål delbetänkandet Tidiga förhör – nya bevisregler i brottmål (SOU 2017:98). Betänkandet innehåller förslag om utökade möjligheter att använda dokumenterade förhör som bevisning i domstol. Utredningen föreslår en bevisreform med två delar:

- Det ska införas utökade möjligheter att ta upp berättelser vid förhör i rätten under förundersökningen eller förberedelsen av brottmålet. Dessa berättelser ska sedan kunna användas som bevis i rättegången. Det kan handla om förhör med målsägande, misstänkta och vittnen.
- Det ska införas utökade möjligheter att använda berättelser som lämnats under förundersökningen, t.ex. i polisförhör, som bevisning vid rättegångar. Detta förutsätter att det finns en ljud- och bildupptagning av berättelsen.

Utredningen bedömer att de presenterade förslagen bl.a. kommer att leda till en mer effektiv brottmålsprocess, kortare häktningstider, minskad restriktionsanvändning, ett effektivare brottsutredningsarbete, bättre förutsättningar för materiellt riktiga domar och minskad risk för press och hot mot förhörspersoner. Betänkandet, som har remitterats, bereds inom Regeringskansliet.

Den 28 juni 2019 lämnade Utredningen om processrätt och stora brottmål sitt slutbetänkande Stora brottmål – nya processrättsliga verktyg (SOU

2019:38). I betänkandet anges att utvecklingen mot allt större och mer komplicerade förundersökningar och brottmålsrättegångar ställer nya krav på det processrättsliga regelverket. Utredningen föreslår därför nya processuella verktyg anpassade efter dagens läge. Förslagen syftar till att skapa bättre förutsättningar för att utreda och lagföra även den mest komplicerade och omfattande brottsligheten med rimliga resursinsatser och inom rimlig tid. Ett sätt att göra det är att uppmuntra en ökad medverkan från misstänkta under förundersökningen, vilket kan leda till kortare utredningstider. En misstänkt som medverkar genom att lämna uppgifter om sin egen brottslighet ska enligt utredningens förslag kunna få fördelar i den fortsatta brottmålsprocessen. Bland annat föreslås att en ny möjlighet att avstå från att genomföra en förundersökning (förundersökningsbegränsning) ska införas för de fall då en misstänkt person har lämnat uppgifter som är av väsentlig betydelse för utredningen av brottsmisstankar som riktats mot honom eller henne. Åklagare ska i dessa fall kunna besluta att begränsa en förundersökning som avser brottet som uppgifterna gäller till en viss del eller att lägga ned en förundersökning som gäller ett annat brott som den misstänkte har delgetts misstanke om. En förutsättning för sådana beslut ska vara att något väsentligt allmänt eller enskilt intresse inte åsidosätts genom beslutet. Vidare föreslås en ny möjlighet för åklagare att fatta ett s.k. utfästelsebeslut om ett högsta straff i de fall en misstänkt har lämnat uppgifter av väsentlig betydelse för utredningen av en brottsmisstanke som riktats mot honom eller henne. Om det finns ett utfästelsebeslut som avser åtalade gärningar ska åklagaren i stämningsansökan uppge ett högsta straff för de gärningar som omfattas av utfästelsebeslutet. Uppgiften ska utgöra ett tak som rätten inte får gå utöver när den bestämmer påföljden för de gärningar som uppgiften avser. Betänkandet, som har remitterats, bereds inom Regeringskansliet.

Ett förbud mot spridning av bilder från rättegångar

Inom Justitiedepartementet har det utarbetats en departementspromemoria, Ett förbud mot spridning av bilder från rättegångar (Ds 2019:10), med förslag om att kriminalisera spridning av bilder från rättegångar. Regeringen överlämnade den 5 mars 2020 propositionen Ett förbud mot spridning av bilder från rättegångar (prop. 2019/20:88) till riksdagen. I propositionen anges att det är av central betydelse för rättskipningen att domstolarna kan genomföra sammanträden under ordnade former och att personer känner sig trygga när de befinner sig i rättssalen. Det är förbjudet att fotografera under rättegångar. Däremot finns det inte något förbud mot att sprida bilderna. Risken för att bli uthängd med bild på exempelvis internet eller i sociala medier kan enligt regeringen medföra att personer inte vill medverka i rättsprocesser. Det riskerar i sin tur att påverka det grundläggande samhällsintresset av att kunna genomföra rättegångar och i förlängningen att klara upp brott. Regeringen föreslår därför att spridning av bilder från rättegångar kriminaliseras. Lagändringarna föreslås träda i kraft den 1 juli 2020.

Tystnadskulturer – En studie om tystnad mot rättsväsendet

Regeringen beslutade den 13 december 2017 att ge Brottsförebyggande rådet (Brå) i uppdrag att studera fenomenet tystnadskulturer och brottet övergrepp i rättssak. Uppdraget redovisas i rapporten Tystnadskulturer – En studie om tystnad mot rättsväsendet (rapport 2019:10). Undersökningen har inriktats mot fem fokusområden: brott inom en hederskontext, relationsvåld, kriminella nätverk, brott i socialt utsatta områden och brott mot och inom organisationer. I genomgången av dessa fokusområden framträder enligt Brå både likheter och skillnader mellan dem, vad gäller förekomst av regelrätta tystnadskulturer inom vissa miljöer, liksom individuella skäl till att inte anmäla eller vittna om brott.

I rapporten lämnas förslag på olika åtgärder för att motverka tystnadskulturer och övergrepp i rättssak. Brå anger bl.a. att den tydligaste åtgärden för att motverka tystnadskulturer inom kriminella nätverk är avhoppark-samheter. Inom socialt utsatta områden är det viktigt med en närvarande och uppsökande polis, som motpol till den synliga och närvarande brottsligheten. Enligt Brå är det kanske viktigaste resultatet i rapporten att upprörda och rädda personer på en brottsplats ofta berättar mer för polisen i det ögonblicket än senare under utredningen, då tystnadsmekanismer hunnit aktualiseras. Tillfället att få information vid brottsplatsen eller anmälan måste därför tas till vara av polisen. Andra viktiga faktorer som lyfts fram är att dokumentera bevis i ett tidigt skede och att ge tidiga utsagor ett större bevisvärde.

Tidigare riksdagsbehandling

I samband med att utskottet våren 2019 behandlade motionsyrkanden från allmänna motionstiden 2018/19 föreslog utskottet ett tillkännagivande till regeringen om att ett system med kronvittnen ska utredas. Utskottet anförde bl.a. följande (bet. 2018/19:JuU12 s. 66):

Det föreligger ofta betydande bevisproblem i brottmål med kopplingar till organiserad brottslighet vilket för med sig att sådan brottslighet oftast är svår att utreda. En anledning är att personer som kommit i kontakt med denna typ av brottslighet vare sig vågar eller vill berätta. Utskottet anser därför att man bör överväga att införa ett system med s.k. kronvittnen. Det innebär i praktiken att man inför en möjlighet till viss strafflindring för en person döms för brott förutsatt att han eller hon medverkar vid utredning vad gäller andra personers brottslighet. Det skulle bl.a. kunna skapa incitament för personer som ingår i kriminella gäng och nätverk att vittna mot de kriminella ledargestalterna. Utskottet anser således att det bör utredas om ett system med kronvittnen ska införas i syfte att få fram mer bevisning i mål som har koppling till organiserad brottslighet.

I samma betänkande föreslog utskottet ett tillkännagivande till regeringen om att möjligheten att vittnen i vissa fall ska kunna avlägga sina vittnesmål anonymt ska utredas. Utskottet anförde i den delen bl.a. följande (bet. 2018/19:JuU12 s. 66 f.):

Utskottet ser ett behov av att förutsättningslöst utreda en möjlighet till anonymitet i domstol vid allvarlig brottslighet. Förutom polisspanare är

det särskilt den som av en tillfällighet har blivit vittne till något som skulle kunna ha nytta av anonymitet. En sådan möjlighet finns bl.a. i Norge. Möjligheten är också godkänd av Europadomstolen, givet att det rör sig om speciella omständigheter. Möjligheten att vittna anonymt i vissa specifika typer av brottmål bör utredas även i Sverige. Det kan exempelvis vara när det finns allvarliga hot från gäng. Utskottet föreslår således att en utredning tillsätts för att se över att om det skulle kunna vara möjligt för vittnen att, i vissa fall, avlägga sina vittnesmål anonymt i domstolsförhandlingar.

Vidare föreslog utskottet ett tillkännagivande till regeringen om att ytterligare åtgärder bör vidtas för att stärka skyddet för vittnen. Utskottet anförde i den delen bl.a. följande (bet. 2018/19:JuU12 s. 67):

I Sverige har vi vittnesplikt. Det innebär att man som huvudregel är skyldig att vittna i domstol om åklagaren eller den misstänkta personen och dess försvarare anser att det behövs. Undantag från vittnesplikten gäller bl.a. nära släktingar till den tilltalade. Det är viktigt att det finns kunskap om betydelsen av att vittna och om vittnesplikten. Det förkommer att den som anmäler ett brott eller vittnar utsätts för hot och våld, vilket är ytterst allvarligt. Utöver att skärpa straffen för övergrepp i rättsak behövs därför fler insatser. Den långsiktiga målsättningen ska vara att alla vittnen kan lita på att det skydd samhället kan erbjuda är tillräckligt. Utskottet anser därför att arbetet med vittnesskydd bör förstärkas. Skyddsåtgärder bör utvecklas och sättas in i fler fall än i dag. Befintliga skyddsåtgärder bör utvärderas. Det finns också behov av förbättrad information till vittnen och av att utveckla polisens arbete med risk- och hotbedömningar. Regeringen bör vidta åtgärder som tillgodoser det anförda.

Riksdagen följde utskottets förslag i samtliga ovan nämnda fall (rskr. 2018/19:169).

Utskottets ställningstagande

Som utskottet tidigare uttalat är det mycket angeläget att bekämpa den grova organiserade brottsligheten. En avgörande del av detta är att kunna genomföra rättegångar på ett effektivt och rättssäkert sätt. Bekämpningen av den grova organiserade brottsligheten är också beroende av att vittnen vågar medverka i rättsprocesserna.

Under det förra riksmötet gjorde riksdagen efter förslag från utskottet ett tillkännagivande till regeringen om att ett system med kronvittnen ska utredas. Regeringen har därefter gett en särskild utredare i uppdrag att överväga åtgärder för att stärka rättsprocessen och öka lagföringen, bl.a. vid brottslighet med kopplingar till kriminella nätverk. I uppdraget ingår att analysera om ett system med kronvittnen bör införas. Uppdraget ska redovisas i maj 2021. Enligt utskottets mening bör utredningens arbete inte föregripas. Utskottet avstyrker därmed motionerna 2019/20:203 (C) yrkande 18, 2019/20:554 (SD) yrkande 6, 2019/20:955 (SD) yrkande 1 och 2019/20:3348 (KD) yrkande 18.

Efter förslag från utskottet gjorde riksdagen våren 2019 även ett tillkännagivande till regeringen om att möjligheten att vittnen i vissa fall ska kunna avlägga sina vittnesmål anonymt ska utredas. Regeringen har därefter tillsatt en utredning som ska analysera om det finns ett behov av och är lämpligt att

införa en möjlighet att vittna anonymt. Uppdraget ska redovisas senast i maj 2021. Detta arbete bör enligt utskottet inte föregripas. Utskottet avstyrker därmed motionerna 2019/20:554 (SD) yrkande 8, 2019/20:955 (SD) yrkande 2, 2019/20:2470 (M), 2019/20:2832 (M) yrkande 19, 2019/20:3063 (M) yrkande 11 och 2019/20:3348 (KD) yrkande 17.

Riksdagen har slutligen, på förslag av utskottet, riktat ett tillkännagivande till regeringen om att ytterligare åtgärder bör vidtas för att stärka skyddet för vittnen. Regeringen har därefter gett en särskild utredare i uppdrag att bl.a. föreslå åtgärder för att förbättra stödet till vittnen och överväga åtgärder för att stärka skyddet av vittnen. Utskottet vill inte föregripa denna utredning och avstyrker därför motionerna 2019/20:203 (C) yrkande 17, 2019/20:554 (SD) yrkande 7, 2019/20:1297 (M), 2019/20:2178 (M) yrkande 1 och 2019/20:3248 (C) yrkande 7.

Rättshjälp

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår motionsyrkanden om rättshjälp.

Jämför reservation 30 (V).

Motionerna

I partimotion 2019/20:3104 av Jonas Sjöstedt m.fl. (V) yrkande 4 anförs att regeringen bör återkomma till riksdagen med ett förslag om att stärka rätten till rättshjälp så att fler personer kan få rättshjälp för att överklaga beslut i sjukförsäkringsärenden.

I motion 2019/20:1271 av Per Söderlund (SD) anförs att en utredning bör tillsättas för att se över möjligheten för enskilda personer att få rättshjälp vid tvister mot det allmänna i en förvaltningsdomstol.

Bakgrund

Rättshjälplagen (1996:1619) har till syfte att fungera som ett yttersta skyddsnät för den som inte kan få rättsligt bistånd på annat sätt. Rättshjälp får beviljas i en rättslig angelägenhet om vissa förutsättningar är uppfyllda (2 §). Uttrycket rättslig angelägenhet markerar att rättshjälp inte begränsas till ärenden som handläggs inför domstolar eller andra myndigheter. Rättshjälp kan alltså ges även i utomprocessuella angelägenheter.

En grundläggande förutsättning för att rättshjälp ska beviljas är att den rättssökande behöver juridiskt biträde och att detta behov inte kan tillgodoses på något annat sätt (7 §). Som en allmän förutsättning gäller vidare att det är rimligt att staten bidrar till kostnaderna med hänsyn till angelägenhetens art och betydelse, tvisteföremålets värde samt omständigheterna i övrigt (8 §).

I mål i allmän förvaltningsdomstol har rätten det yttersta ansvaret för att målet blir tillräckligt utrett. Om utredningen behöver kompletteras ska rätten ge anvisning om det. Rättens utredningsansvar innebär att den enskilde i mål i en allmän förvaltningsdomstol ofta saknar ett tillräckligt behov av ett eget juridiskt biträde.

Rättshjälpen är subsidiär till rättsskyddet i privata försäkringar. Det innebär att den som har en rättsskyddsförsäkring eller något annat liknande rättsskydd inte får beviljas rättshjälp (9 § första stycket). Den som inte har något rättsskydd, men som borde ha haft det med hänsyn till sitt försäkringsskydd i övrigt eller till sina personliga och ekonomiska förhållanden, får beviljas rättshjälp endast om det finns särskilda skäl (9 § andra stycket).

Inkomstgränsen för att beviljas rättshjälp är i dag 260 000 kronor. I betänkandet Rättvisans pris (SOU 2014:86) föreslås att inkomstgränsen för att beviljas rättshjälp höjs till 400 000 kronor. Regeringen har valt att inte gå vidare med utredningens förslag i den delen (se prop. 2017/18:86 s. 14).

Tidigare riksdagsbehandling

En motion om rättshjälp i vapenlicensmål behandlades av utskottet i betänkande 2018/19:JuU29. Utskottet anförde att det inte var berett att föreslå några ändringar av bestämmelserna om rättshjälp och avstyrkte motionen (s. 51).

Utskottets ställningstagande

Utskottet vidhåller sitt tidigare ställningstagande och är således inte berett att föreslå några ändringar av bestämmelserna om rättshjälp. Utskottet avstyrker därför motionerna 2019/20:1271 (SD) och 2019/20:3104 (V) yrkande 4.

Svensk anslutning till Europeiska åklagarmyndigheten

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår ett motionsyrkande om att Sverige ska ansluta sig till en gemensam europeisk åklagarmyndighet.

Jämför reservation 31 (M, KD, L).

Motionen

I kommittémotion 2019/20:2794 av Johan Pehrson m.fl. (L) yrkande 4 begärs att Sverige ska ansluta sig till en gemensam europeisk åklagarmyndighet. Motionärerna påpekar att majoriteten av EU:s medlemsländer har gått vidare för att inrätta en gemensam åklagarmyndighet.

Bakgrund

Europeiska kommissionen föreslog i juli 2013 en förordning som innebär att det ska inrättas en europeisk åklagarmyndighet med uppgift att bekämpa brott mot EU:s finansiella intressen (COM(2013) 534). Europeiska åklagarmyndigheten ska ha exklusiv behörighet att utreda och åtala den typen av brott. Det innebär att medlemsstaternas åklagarbehörighet på det brottsområdet ska överlåtas till EU i motsvarande utsträckning. Med brott mot EU:s finansiella intressen avses exempelvis bedrägerier riktade mot EU. Den 7 februari 2017 konstaterade rådet att det saknades enhälligt stöd för förslaget, och detta bekräftades av Europeiska rådet den 9 mars 2017.

Den 3 april 2017 underrättade 16 medlemsstater Europaparlamentet, rådet och kommissionen om att de önskade upprätta ett fördjupat samarbete om att inrätta Europeiska åklagarmyndigheten (ofta benämnd med den engelska förkortningen EPPO, European Public Prosecutor's Office). Därefter uttryckte ytterligare fyra medlemsstater sin önskan att delta i det fördjupade samarbetet.

Den 8 juni 2017 antog rådet en allmän inriktning om förordningen om inrättande av Europeiska åklagarmyndigheten (dok. 9941/17). Det var möjligt för medlemsstaterna att vänta med sin slutliga inställning till förslaget fram till dess att förordningen slutligen skulle antas.

Vid mötet i rådet för rättsliga och inrikes frågor (RIF) den 12 oktober 2017 antogs rådets förordning (EU) 2017/1939 om genomförande av fördjupat samarbete om inrättande av Europeiska åklagarmyndigheten av de 20 medlemsstater som deltar i det fördjupade samarbetet för inrättandet av Europeiska åklagarmyndigheten. Nederländerna och Malta har under 2018 anslutit sig till samarbetet. Av EU:s 27 medlemsstater har därmed 22 anslutit sig.

Sverige deltar inte i det fördjupade samarbetet. Även Danmark, Irland, Ungern och Polen står utanför Europeiska åklagarmyndigheten. Medlemsstater som väljer att stå utanför detta samarbete har möjlighet att ansluta sig i efterhand. Myndigheten förväntas bli verksam i slutet av 2020.

I EU-deklarationen den 13 november 2019 framförde statsministern att regeringen står bakom ett svenskt deltagande i Europeiska åklagarmyndigheten.

Pågående utrednings- och beredningsarbete

Regeringen gav den 14 november 2019 en särskild utredare i uppdrag att föreslå de kompletterande bestämmelser som förordningen om inrättande av Europeiska åklagarmyndigheten ger anledning till (dir. 2019:82). Syftet är att åstadkomma en ändamålsenlig nationell reglering och organisation. Utredaren ska

- analysera behovet av författningsändringar och andra åtgärder för ett svenskt deltagande i Europeiska åklagarmyndigheten
- lämna förslag till författningsändringar och andra åtgärder som därmed bedöms nödvändiga.

Uppdraget ska redovisas senast den 14 december 2020.

Tidigare riksdagsbehandling

Utskottet har flera gånger tidigare behandlat frågor om att Sverige ska delta i samarbetet med att inrätta en europeisk åklagarmyndighet, senast i betänkande 2018/19:JuU12. Utskottet konstaterade då att åtgärder mot gränsöverskridande brottslighet är mycket angelägna och att det finns möjlighet att samarbeta gränsöverskridande genom olika myndigheter och internationella organisationer. Utskottet, som tidigare motsatt sig att en europeisk åklagarmyndighet inrättas, vidhöll sitt tidigare ställningstagande och avstyrkte motionsyrkandet (s. 79).

I utlåtande 2013/14:JuU13 uttalade utskottet att kommissionens förslag till rådets förordning om inrättande av Europeiska åklagarmyndigheten (COM(2013) 534) enligt utskottets uppfattning inte var förenligt med subsidiaritetsprincipen. Utskottet föreslog därför att riksdagen skulle besluta att lämna ett motiverat yttrande till Europaparlamentets, rådets och kommissionens ordförande. Till utlåtandet lämnades ett särskilt yttrande (FP). Riksdagen biföll utskottets förslag till beslut (rskr. 2013/14:25).

Utskottet har hållit ett flertal överläggningar med regeringen i frågan, senast den 17 december 2019. Statssekreteraren Elisabeth Backteman redogjorde då för regeringens ståndpunkt att Sverige bör medverka till att beivra brott mot EU:s finansiella intressen, inklusive bedrägerier, penningtvätt, korruption och mutbrott som träffar EU:s budget. Regeringen vill därför inleda samtal med kommissionen, med ambitionen om ett framtida svenskt deltagande i Europeiska åklagarmyndigheten. En majoritet av utskottets ledamöter delade regeringens ståndpunkt (prot. 2019/20:12).

Utskottets ställningstagande

Utskottet delar regeringens ståndpunkt att Sverige bör medverka till att beivra brott mot EU:s finansiella intressen, inklusive bedrägerier, penningtvätt, korruption och mutbrott som träffar EU:s budget. Utskottet ser därför positivt på att regeringen har inlett ett arbete med att se över de nationella förutsättningarna för att Sverige ska kunna ansluta sig till Europeiska åklagarmyndigheten. Detta arbete bör inte föregripas. Utskottet avstyrker därför motion 2019/20:2794 (L) yrkande 4.

Motioner som bereds förenklat

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår tolv motionsyrkanden med olika förslag som har behandlats och avslagits tidigare under valperioden.

Jämför särskilt yttrande 1 (M) och 2 (L).

Utskottets ställningstagande

I betänkandet behandlas motionsförslag som rör samma eller i huvudsak samma frågor som utskottet har behandlat tidigare under valperioden, se bilaga 2. Motionsyrkandena behandlades i betänkande 2018/19:JuU12. Riksdagen avtog yrkandena i enlighet med utskottets förslag. Utskottet avstyrker de nu aktuella motionerna med hänvisning till detta.

Reservationer

1. Kamerabevakning på allmänna platser, punkt 1 (SD)

av David Lång (SD), Mattias Bäckström Johansson (SD) och Tobias Andersson (SD).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 1 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motionerna
 2019/20:378 av Tobias Andersson m.fl. (SD) yrkande 4 och
 2019/20:823 av Richard Jomshof m.fl. (SD) yrkande 7,
 bifaller delvis motion
 2019/20:1906 av Josefin Malmqvist (M) yrkande 5 och
 avslår motionerna
 2019/20:483 av Anders Åkesson och Per Schöldberg (båda C) och
 2019/20:1642 av Ann-Sofie Lifvenhage (M).

Ställningstagande

Kamerabevakning kan öka tryggheten genom att förebygga att brott begås. Kamerabevakning verkar dels avskräckande på gärningsmän, dels som larm till polis och väktare som i sin tur kan avbryta pågående brott. Genom kamera-bevakning kan också gärningsmän identifieras när brott väl har begåtts. Kamerabevakning ökar också den upplevda tryggheten.

Det är viktigt att butiker och företag har möjlighet att kameraövervaka inte bara insidan av sina butiker utan också gatuentréer. På så sätt kommer trottoarer i stadskärnor att få ett naturligt övervakningsperspektiv som brottsbekämpande myndigheter kan använda för att identifiera gärningsmän, följa deras flyktvägar och lösa brott.

Storstadskommuner bör uppmuntras till att övervaka sådana platser som kvinnor upplever som otrygga och undviker: gångtunnlar i stadsmiljö, ingångar till stadsparker, joggingstråk osv. Vår förhoppning är att det på sikt kommer att minska antalet sexbrottslingar som exempelvis överfaller kvinnor i stadsmiljöer, samtidigt som det bidrar till en ökad upplevd trygghet och ett offentligt rum där alla kan röra sig fritt på lika villkor – oavsett kön. Begås ett sexualbrott ska polisen snabbt kunna identifiera gärningsmannen och vara honom på spåren innan brottet hinner upprepas.

Regeringen bör snarast återkomma till riksdagen med förslag om trygghetsskapande kamerabevakning som tillgodoser det anförda.

2. **Möjlighet att dela övervakningsbilder, punkt 2 (M)**

av Josefin Malmqvist (M), Lotta Olsson (M) och Niklas Wykman (M).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 2 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion
2019/20:3061 av Johan Forssell m.fl. (M) yrkande 11.

Ställningstagande

Butiksinnehavare bör ha bättre möjligheter än i dag att varna varandra om rånare och tjuvar och på så sätt förhindra systematiska och organiserade stölder. Vi vill därför att frågan om att göra det möjligt för butiker att dela övervakningsbilder med varandra i ett internt och slutet it-system utreds. Ett liknande system har nyligen införts i Danmark. För att dela bilderna gäller där ett krav på att dessa visar en eller flera misstänka personer som har begått, eller försökt begå, grova tillgreppsbrott. Butiken ska vidare ha gjort en anmälan till polisen om gärningsmannen i fråga. Dessutom måste det finnas skäl att anta att de misstänka gärningsmännen kommer att begå liknande brott i andra butiker. Regeringen bör således låta utreda frågan om att göra det möjligt för butiker att dela övervakningsbilder med varandra.

3. **Brottsbekämpande myndigheters kamerabevakning, punkt 3 (SD)**

av David Lång (SD), Mattias Bäckström Johansson (SD) och Tobias Andersson (SD).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 3 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion
2019/20:554 av Adam Marttinen m.fl. (SD) yrkande 13 och
avslår motionerna
2019/20:3223 av Markus Wiechel m.fl. (SD) yrkande 3 och
2019/20:3225 av Markus Wiechel m.fl. (SD) yrkande 8.

Ställningstagande

Mot bakgrund av utvecklingen anser vi att det är positivt att Tullverket tillämpar kamerabevakning för att bekämpa såväl införseln av explosiva varor som all form av smuggling. Dessvärre finns en begränsning i att Tullverket endast lagrar data för den trafik som övervakas kortfristigt momentant. Därför föreslår vi att lagringstiden utökas till sex månader så att även andra som utreder brott med en eventuell koppling till smuggling kan ta del av materialet. Regeringen bör snarast återkomma till riksdagen med ett förslag som tillgodoser det vi nu har anfört.

4. Kamerabevakning i skolor, punkt 4 (V)

av Hanna Gunnarsson (V).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 4 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion

2019/20:1622 av Jonas Sjöstedt m.fl. (V) yrkande 6 och
avslår motion

2019/20:2071 av Mathias Tegnér (S) yrkande 2.

Ställningstagande

I stället för att se till att bemanna skolorna väljer många skolor andra lösningar för att motverka våld och skadegörelse. Ett av de vanligaste tekniska hjälpmedlen är kamerabevakning. Kamerabevakning kan visserligen skapa en känsla av trygghet, men för många innebär den ständiga övervakningen ett intrång i den personliga integriteten. För dem leder övervakningen till en försämrad arbetsmiljö. För mig är det självklart att barn och unga har lika stor rätt till sin integritet som vuxna. Unga människor behöver t.o.m. ett starkare skydd eftersom de inte har samma möjligheter att föra sin talan som vuxna har. Det finns dessutom andra metoder för att skapa trygghet i skolan, t.ex. mer personal och en trygg miljö. Regeringen bör återkomma till riksdagen med ett förslag som innebär att kamerabevakning på skolor förbjuds under dagtid.

5. Kamerabevakning i sjukvården, punkt 5 (M, C)

av Johan Hedin (C), Josefin Malmqvist (M), Lotta Olsson (M) och Niklas Wykman (M).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 5 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion
2019/20:3248 av Johan Hedin m.fl. (C) yrkande 19 och
avslår motion
2019/20:2878 av Boriana Åberg (M) yrkande 1.

Ställningstagande

Grovt kriminella som tränger sig in på sjukhusens akutmottagningar har på vissa ställen orsakat problem när sjukhuspersonalen känner sig otrygg och t.o.m. hotas med våld. Frågan om ökad säkerhet på sjukhusen och vid andra vårdinrättningar har hög prioritet och vi ser kamerabevakning som ett sätt att öka tryggheten, bl.a. genom att möjligheterna att lösa brott ökar. Enligt kamerabevakningslagen måste ett sjukhus ansöka om tillstånd för att få sätta upp övervakningskameror. Regeringen bör göra en översyn av lagstiftningen i syfte att förenkla för sjukhusen att, med bibehållet högt integritetsskydd, sätta upp kameror för att trygga såväl personal- som patientsäkerheten.

6. Utvärdering av kamerabevakningslagen, punkt 8 (C)

av Johan Hedin (C).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 8 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion
2019/20:3260 av Kristina Yngwe m.fl. (C) yrkande 42.

Ställningstagande

Den nya kamerabevakningslagen som trädde i kraft 2018 innebär att kravet på tillstånd till kamerabevakning begränsas till myndigheter och vissa andra som utför uppgifter av allmänt intresse. Möjligheterna för djurhållande företagare att installera övervakningskameror på egen mark har därmed underlättats markant. Vi vet ännu inte vilka effekter den nya lagen har fått för djurhållande

företagares trygghetsituation. En konsekvensanalys av lagens effekter på djurhållande företagares trygghet bör därför göras för att se om ytterligare lagstiftning behövs.

7. Översyn av reglerna om hemliga tvångsmedel, punkt 9 (S, C, V, MP)

av Johan Hedin (C), Karolina Skog (MP), Hanna Gunnarsson (V), Alexandra Völker (S), Anna Vikström (S), Annelie Karlsson (S), Ingela Nylund Watz (S) och Jörgen Hellman (S).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 9 borde ha följande lydelse:

Riksdagen avslår motionerna

2019/20:2728 av Andreas Carlson m.fl. (KD) yrkande 22,

2019/20:2832 av Ulf Kristersson m.fl. (M) yrkande 16 och

2019/20:3191 av Andreas Carlson m.fl. (KD) yrkande 29.

Ställningstagande

Mot bakgrund av de åtgärder som nyligen har vidtagits och det arbete som pågår på tvångsmedelsområdet finns det enligt vår uppfattning inte skäl att nu ta något initiativ till en översyn av reglerna om hemliga tvångsmedel. Det saknas således anledning för riksdagen att göra ett sådant tillkännagivande som motionärerna efterfrågar.

8. Utökad användning av hemliga tvångsmedel, punkt 10 (M, SD, KD)

av Josefin Malmqvist (M), Lotta Olsson (M), Niklas Wykman (M), David Lång (SD), Mattias Bäckström Johansson (SD), Tobias Andersson (SD) och Camilla Brodin (KD).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 10 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motionerna

2019/20:553 av Adam Marttinen m.fl. (SD) yrkande 21,

2019/20:2832 av Ulf Kristersson m.fl. (M) yrkande 13,

2019/20:3063 av Johan Forssell m.fl. (M) yrkandena 4 och 5 samt

2019/20:3067 av Johan Forssell m.fl. (M) yrkande 4 och

avslår motionerna

2019/20:651 av Louise Meijer (M),
2019/20:2794 av Johan Pehrson m.fl. (L) yrkande 11 och
2019/20:3225 av Markus Wiechel m.fl. (SD) yrkande 9.

Ställningstagande

Eftersom gängkriminalitet har blivit ett allt större och allvarigare samhällsproblem behöver också rättssystemets verktyg förbättras. Ett viktigt verktyg för att klara upp brott kopplade till organiserad brottslighet är tillgången till hemliga tvångsmedel. Det handlar exempelvis om hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation och hemlig kameraövervakning. Vi vill att polisen ska kunna använda hemliga tvångsmedel i fler fall än vad som sker i dag. För att kunna använda dessa tvångsmedel i dag måste förundersökningen röra brott med minimistraff om fängelse i två år. Den gränsen vill vi sänka till fängelse i ett år. Vi vill också sänka motsvarande gräns för när hemlig rumsavlyssning (s.k. buggning) får användas från fängelse i fyra år till fängelse i två år. Det skulle bl.a. möjliggöra hemlig rumsavlyssning i utredningar som rör grova vapenbrott och allvarliga fall av brott med terrorkoppling.

Regeringen bör återkomma till riksdagen med ett lagförslag som tillgodoser det vi nu har anfört.

9. Utökad användning av hemliga tvångsmedel, punkt 10 (L)

av Arman Teimouri (L).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 10 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion

2019/20:2794 av Johan Pehrson m.fl. (L) yrkande 11 och
avslår motionerna

2019/20:553 av Adam Marttinen m.fl. (SD) yrkande 21,

2019/20:651 av Louise Meijer (M),

2019/20:2832 av Ulf Kristersson m.fl. (M) yrkande 13,

2019/20:3063 av Johan Forssell m.fl. (M) yrkandena 4 och 5,

2019/20:3067 av Johan Forssell m.fl. (M) yrkande 4 och

2019/20:3225 av Markus Wiechel m.fl. (SD) yrkande 9.

Ställningstagande

Hemliga tvångsmedel bör kunna komma till användning i större utsträckning än i dag för att komma åt grov organiserad brottslighet. I dag krävs en misstanke om ett konkret brott vars straffvärde överstiger två års fängelse för

att hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation och hemlig kameraövervakning ska få användas. Fyra års straffvärde krävs för att buggning ska få användas. Det finns all anledning att slå vakt om att de hemliga tvångsmedlen endast ska få användas vid misstanke om särskilt allvarlig brottslighet, men dagens gränser är inte satta med full hänsyn tagen till att grov organiserad brottslighet ofta handlar om en kontinuerligt pågående brottsverksamhet. Det finns olika sätt att förändra lagstiftningen för att sänka gränserna för hemliga tvångsmedel när det gäller grov organiserad brottslighet. Jag anser att det är angeläget att en utredning om detta kommer till stånd.

10. Ljudupptagning vid hemlig kameraövervakning, punkt 11 (SD)

av David Lång (SD), Mattias Bäckström Johansson (SD) och Tobias Andersson (SD).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 11 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion
2019/20:553 av Adam Marttinen m.fl. (SD) yrkande 22.

Ställningstagande

I dag får ljudupptagning inte användas vid hemlig kameraövervakning. Det skäl som tidigare angetts är att det skulle vara integritetskränkande. Det har visat sig att hemlig kameraövervakning är mindre effektivt än andra tvångsmedel. För att Sveriges poliser ska ha bättre verktyg bör regeringen arbeta för att nyttoeffekterna av hemlig kameraövervakning motsvarar nyttoeffekterna av de andra tvångsmedlen. Ett första steg bör vara att tillåta ljudinspelning vid hemlig kameraövervakning.

11. Preventiva tvångsmedel, punkt 12 (S, C, V, MP)

av Johan Hedin (C), Karolina Skog (MP), Hanna Gunnarsson (V), Alexandra Völker (S), Anna Vikström (S), Annelie Karlsson (S), Ingela Nylund Watz (S) och Jörgen Hellman (S).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 12 borde ha följande lydelse:

Riksdagen avslår motion
2019/20:3067 av Johan Forssell m.fl. (M) yrkande 7.

Ställningstagande

Vi anser att bestämmelserna i lagen om åtgärder för att förhindra vissa särskilt allvarliga brott är väl avvägda i relation till vad regeringsformen och Europakonventionen medger. Något sådant tillkännagivande som motionärerna efterfrågar bör därutöver inte göras då det vid ett genomförande skulle rubba det komplexa samband som finns mellan olika hemliga tvångsmedel. Den föreslagna ordningen skulle föranleda en inkonsekvent lagstiftning på området.

12. Datalagring, punkt 14 (M)

av Josefin Malmqvist (M), Lotta Olsson (M) och Niklas Wykman (M).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 14 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion
2019/20:3067 av Johan Forssell m.fl. (M) yrkande 5.

Ställningstagande

Den 1 oktober 2019 trädde ny lagstiftning i kraft som reglerar de brottsbekämpande myndigheternas tillgång till datalagrade teleuppgifter. Tillgången till data är ett av Säkerhetspolisens viktigaste verktyg i arbetet med att upptäcka och förhindra terrorbrott och andra allvarliga brott. Det är betydelsefullt att vi till slut fått en ny lagstiftning på plats som är förenlig med EU-rätten och som teleoperatörerna har att följa. Det är dock en stor brist att regeringen inte har föreslagit en mer långtgående möjlighet att lagra uppgifter med koppling till nationell säkerhet, dvs. när det gäller Säkerhetspolisens verksamhet. I EU-domstolens dom från december 2016 öppnas det uttryckligen upp för mer tillåtande nationella regler på detta område. Vi vill därför utöka lagstiftningens omfattning på ett sätt som ger mer långtgående möjligheter att lagra uppgifter med koppling till nationell säkerhet.

Vår uppfattning är vidare att den lagstiftning som trätt i kraft rent generellt är för snäv mot bakgrund av datalagringens stora betydelse för att upptäcka, förhindra, bekämpa, utreda och lagföra brott. Tidsgränserna är t.ex. för snävt tilltagna med endast två månaders lagringstid för lokaliseringssuppgifter. Frågan om datalagringsskyldighetens omfattning bör genomgå en ny översyn med målet att datalagringen ska utökas. Det är också viktigt att säkerställa att ett särskilt format för överlämnande av datalagrade uppgifter från teleoperatörerna till de brottsbekämpande myndigheterna införs. Det är angeläget att den nya regleringen löser frågan om tillgång till och hantering av datalagrade uppgifter på ett tillfredsställande sätt.

Riksdagen har tidigare tillkännagett för regeringen att den skyndsamt ska återkomma med ett förslag som dels innebär en mer omfattande skyldighet att lagra uppgifter med koppling till nationell säkerhet, dels innebär en mer omfattande lagringsskyldighet generellt. Det är angeläget att regeringen snarast vidtar åtgärder i enlighet med riksdagens tillkännagivande.

13. Signalspaning, punkt 15 (SD)

av David Lång (SD), Mattias Bäckström Johansson (SD) och Tobias Andersson (SD).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 15 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion
2019/20:555 av Adam Marttinen m.fl. (SD) yrkande 21 och
avslår motion
2019/20:2732 av Andreas Carlson m.fl. (KD) yrkande 9.

Ställningstagande

Inhämtning av uppgifter genom signalspaning får i dag inte avse signaler mellan en avsändare och mottagare som båda befinner sig i Sverige. Vi vill att frågan om Försvarets radioanstalt ska ges rätt att signalspana även när mottagaren och avsändaren finns i Sverige ska utredas. Sådan signalspaning, som endast ska få ske efter domstolsbeslut, ska gälla specifika personer eller enheter och röra terrorism. Regeringen bör vidta åtgärder som tillgodoser det anförda.

14. Signalspaning, punkt 15 (KD)

av Andreas Carlson (KD) och Camilla Brodin (KD).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 15 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion
2019/20:2732 av Andreas Carlson m.fl. (KD) yrkande 9 och
avslår motion
2019/20:555 av Adam Marttinen m.fl. (SD) yrkande 21.

Ställningstagande

I dag är signalspaning via Försvarets radioanstalt ett viktigt redskap i Säkerhetspolisens underrättelsearbete gällande arbetet mot terrorism. Det handlar om avlyssning av data- och teletrafik för att få information. Med ny lagstiftning på plats som skärper kriminaliseringen kommer Säkerhetspolisen att upprätta förundersökningar mot misstänkta individer i utlandet.

Den 1 augusti 2019 trädde en ny lag i kraft som ska möjliggöra att Säkerhetspolisen och Nationella operativa avdelningen i Polismyndigheten kan bestämma inriktningen av signalspaning och ta emot underrättelser med inhämtade uppgifter även om det pågår en förundersökning. Det är viktigt att den nya lagen används på ett sätt som innebär att Säkerhetspolisen kan använda information från signalspaning även när en förundersökning har inletts. Vi menar därför att regeringen bör följa upp hur den nya lagstiftningen har använts och utvärdera om den har fungerat på avsett sätt.

15. Översyn av regelverket om förundersökningsbegränsning, punkt 16 (M)

av Josefin Malmqvist (M), Lotta Olsson (M) och Niklas Wykman (M).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 16 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion
2019/20:2832 av Ulf Kristersson m.fl. (M) yrkande 29.

Ställningstagande

Det är viktigt att öka polisens förmåga och vilja att utreda och klara upp även mängdbrottslighet eller vardagskriminalitet, dvs. vanligt förekommande brott. Av s.k. processtekniska skäl ges i dag möjlighet till förundersökningsbegränsning men detta är i praktiken nedlagda brottsutredningar. Många uppfattar det som en skyldighet att använda förundersökningsbegränsning snarare än en möjlighet. Det är därför viktigt att följa upp regelverket om förundersökningsbegränsning och dess tillämpning som i dag leder till att brottsutredningar läggs ned i onödan. Regeringen bör snarast vidta åtgärder i enlighet med riksdagens tidigare tillkännagivande om att regelverket om förundersökningsbegränsning ska ses över.

16. Underrättelse om möjligheterna till överprövning av ett beslut om att lägga ned en förundersökning, punkt 17 (KD)

av Andreas Carlson (KD) och Camilla Brodin (KD).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 17 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion
2019/20:3348 av Andreas Carlson m.fl. (KD) yrkande 13.

Ställningstagande

Beslut om att en förundersökning har lagts ned bör innehålla information om på vilka grunder beslutet har fattats och hur man kan begära att beslutet överprövas. I dag underrättas brottsoffret när en förundersökningsledare (polis eller åklagare) fattat beslut om att en förundersökning lagts ned. Det finns en möjlighet att begära en omprövning eller överprövning av beslutet men det är ovanligt att det sker. Det finns i dag inte information om möjligheten till överprövning på det besked som brottsoffret får.

Regeringen bör återkomma till riksdagen med ett förslag som tillgodoser det vi nu har anfört.

17. Husrannsakan, punkt 19 (M, KD)

av Andreas Carlson (KD), Josefin Malmqvist (M), Lotta Olsson (M), Niklas Wykman (M) och Camilla Brodin (KD).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 19 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion
2019/20:2832 av Ulf Kristersson m.fl. (M) yrkande 15,
bifaller delvis motion
2019/20:1895 av Lars Jilmstad (M) och
avslår motionerna
2019/20:203 av Niels Paarup-Petersen (C) yrkande 16,
2019/20:2113 av Lina Nordquist (L) och
2019/20:2794 av Johan Pehrson m.fl. (L) yrkande 22.

Ställningstagande

För att polisen ska få tillstånd att göra en husrannsakan krävs i regel att någon är skäligen misstänkt för ett brott av viss svårhetsgrad. Vad gäller vissa typer av lokaler som används gemensamt av personer som kan antas ägna sig åt brottslig verksamhet så är ribban lägre. Tidigare hade polisen en möjlighet att genomföra husrannsakan i kända kriminella miljöer – även i bostäder – utan att det förelåg en skäligen misstanke om brott. Det finns goda skäl för att polisen återigen ska ges en sådan möjlighet.

I dag vet polisen ofta mycket väl vilka gängkonflikter som ligger bakom både skjutningar och sprängningar. Genom en ökad möjlighet till husrannsakan skulle exempelvis vapen som är tänkta att användas vid hämndaktioner kunna eftersökas och beslagtogs.

Vi noterar att en utredare nu har fått i uppdrag att utreda vissa frågor om husrannsakan. Det är viktigt att utredningen leder till att polisen får utökade möjligheter att göra husrannsakan i kända kriminella miljöer för att förebygga och förhindra bl.a. skjutningar och sprängningar. Regeringen bör skyndsamt återkomma till riksdagen med ett förslag som tillgodoser det anförda.

18. Husrannsakan, punkt 19 (L)

av Arman Teimouri (L).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 19 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion

2019/20:2794 av Johan Pehrson m.fl. (L) yrkande 22 och avslår motionerna

2019/20:203 av Niels Paarup-Petersen (C) yrkande 16,

2019/20:1895 av Lars Jilmstad (M),

2019/20:2113 av Lina Nordquist (L) och

2019/20:2832 av Ulf Kristersson m.fl. (M) yrkande 15.

Ställningstagande

Reglerna för att göra husrannsakan i en bostad är strikta och ska vara det, eftersom husrannsakan är ett tvångsmedel som innebär stora ingrepp i den enskildes privata sfär. Det finns dock anledning att se över reglerna om husrannsakan vad avser möjligheten att motverka skjutningar eller sprängningar med koppling till organiserad brottslighet eller motverka risken för hämndaktioner när sådana har inträffat.

Enligt 28 kap. 3 § rättegångsbalken finns en möjlighet att göra husrannsakan i en lokal som brukar användas gemensamt av personer som kan antas

ägna sig åt brottslig verksamhet, om det finns anledning att anta att ett brott har förövats för vilket det är föreskrivet fängelse i minst ett år. Denna möjlighet får dock inte komma i fråga för en lokal som för den berörda personen huvudsakligen utgör bostad. Det bör analyseras om denna bestämmelse borde kunna få utökad tillämpning i situationer där det finns konkret underrättelse- eller spaningsinformation som pekar på att det finns vapen eller sprängmedel i en bostad där den boende har kopplingar till organiserad brottslighet och redan tidigare är dömd för grova våldsbrott, narkotikabrott, vapenbrott eller liknande brott. I översynen måste ingå en noggrann rättssäkerhetsanalys och överväganden av konsekvenserna för skyddet för den personliga integriteten av eventuella lagändringar på denna punkt.

Det är bra att en utredare nu har fått i uppdrag att utreda vissa frågor om husrannsakan. Enligt min uppfattning bör utredningen även omfatta en översyn av bestämmelsen i 28 kap. 3 § rättegångsbalken i enlighet med det som anförts ovan. Regeringen bör vidta åtgärder som tillgodoser detta.

19. Elektroniskt lagrad information, punkt 20 (S, C, V, MP)

av Johan Hedin (C), Karolina Skog (MP), Hanna Gunnarsson (V), Alexandra Völker (S), Anna Vikström (S), Annelie Karlsson (S), Ingela Nylund Watz (S) och Jörgen Hellman (S).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 20 borde ha följande lydelse:

Riksdagen avslår motionerna

2019/20:1485 av Lotta Olsson och Jan R Andersson (båda M),

2019/20:2331 av Roza Güclü Hedin (S) och

2019/20:3063 av Johan Forssell m.fl. (M) yrkande 19.

Ställningstagande

Som framgår ovan pågår beredningen av betänkandet Beslag och husrannsakan – ett regelverk för dagens behov (SOU 2017:100). Vi vill inte föregripa det arbetet och är därför inte beredda att ställa oss bakom ett sådant tillkännagivande om att anpassa reglerna om beslag och husrannsakan till modern teknik som nu föreslås.

20. Beslag av statussymboler, punkt 21 (S, C, V, MP)

av Johan Hedin (C), Karolina Skog (MP), Hanna Gunnarsson (V), Alexandra Völker (S), Anna Vikström (S), Annelie Karlsson (S), Ingela Nylund Watz (S) och Jörgen Hellman (S).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 21 borde ha följande lydelse:

Riksdagen avslår motion

2019/20:3191 av Andreas Carlson m.fl. (KD) yrkande 32.

Ställningstagande

Som redovisats ovan ingår en punkt om ökade möjligheter att förverka brottslingars tillgångar i regeringens åtgärdsprogram mot gängkriminalitet. Enligt vår mening saknas det därför anledning för riksdagen att nu ta något initiativ till en sådan utredning om utökade möjligheter att beslagta dyra bilar, klockor och andra statussymboler från gängkriminella som motionärerna efterfrågar. Något tillkännagivande till regeringen bör därmed inte göras.

21. Registertopsning, punkt 22 (M)

av Josefin Malmqvist (M), Lotta Olsson (M) och Niklas Wykman (M).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 22 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motionerna

2019/20:2383 av Carl-Oskar Bohlin (M) och

2019/20:3061 av Johan Forssell m.fl. (M) yrkande 12.

Ställningstagande

Sedan den 1 januari 2006 får alla som är skäligen misstänkta för ett brott som kan ge fängelse dna-testas och registreras i dna-registren. Det innebär att polisen måste bedöma om det aktuella brottet kommer att leda till en annan påföljd än böter. Från polisens sida har man uttryckt svårigheter med att göra den bedömningen i det konkreta fallet. Vi föreslår därför att lagstiftningen ändras så att det blir möjligt att genomföra s.k. topsningar på personer som skäligen kan misstänkas för brott som har fängelse i straffskalan, utan att det nödvändigtvis är aktuellt med fängelse i det enskilda fallet. Det skulle då bli möjligt att genomföra topsningar vid misstanke om brott som i dag ofta leder till böter men som har fängelse i straffskalan, t.ex. skadegörelse, olovlig

körning och ringa stöld. Om fler topsningar görs kan det i förlängningen leda till att fler brott klaras upp eftersom fler brottsmisstänkta då kommer att vara registrerade i dna-registren. Regeringen bör återkomma till riksdagen med ett lagförslag som tillgodoser det anförda.

22. Häktning, punkt 23 (M, KD)

av Andreas Carlson (KD), Josefin Malmqvist (M), Lotta Olsson (M), Niklas Wykman (M) och Camilla Brodin (KD).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 23 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motionerna
2019/20:2832 av Ulf Kristersson m.fl. (M) yrkande 18 och
2019/20:3063 av Johan Forssell m.fl. (M) yrkande 3 och
bifaller delvis motion
2019/20:2728 av Andreas Carlson m.fl. (KD) yrkande 17.

Ställningstagande

Den s.k. obligatoriska häktningsregeln innebär att häktning alltid ska ske för brott med minimistraff om fängelse i två år och uppåt. Det innebär att den som misstänks för ett brott med minst två års fängelse i straffskalan i regel häktas i nära anslutning till brottet och sedan sitter häktad fram till rättegången och även efter densamma, fram till dess att det utdömda fängelsestraffet kan börja verkställas i vanlig anstalt. Den som grips för ett grovt rån i anslutning till att brottet begicks kan alltså räkna med att vara frihetsberövad under flera år framöver.

I syfte att snabbt få bort grovt kriminella från gatan vill vi sänka gränsen för obligatorisk häktning så att den omfattar alla brott med minimistraff om fängelse ett år. Det innebär i praktiken att fler kriminella skulle låsas in i direkt anslutning till brottet och vara frihetsberövade fram till dess att de börjar avtjäna ett eventuellt fängelsestraff. Denna förändring skulle bl.a. träffa brott som grov misshandel, rån och grov utpressning.

Regeringen bör återkomma till riksdagen med ett lagförslag som tillgodoser det anförda.

23. Domstolarnas självständighet, punkt 24 (M)

av Josefin Malmqvist (M), Lotta Olsson (M) och Niklas Wykman (M).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 24 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion

2019/20:2832 av Ulf Kristersson m.fl. (M) yrkande 12 och avslår motion

2019/20:577 av Gustav Fridolin m.fl. (MP) yrkande 1.

Ställningstagande

Mot bakgrund av den allt grövre brottsligheten som vi sett under senare år har det blivit tydligt att de brottsbekämpande myndigheternas verktyg måste bli vassare. Moderaterna driver ett antal förslag i den riktningen som i förlängningen innebär att balansen mellan den enskildes integritet och behovet av en effektiv brottsbekämpning förskjuts. Domstolarnas roll som garanter för en självständig och oberoende prövning där grundläggande rättssäkerhetskrav iaktas kommer därmed att bli ännu viktigare. Det handlar bl.a. om att upprätthålla en rättvis och rimlig bevisvärdering när nya regler om kronvittnen och anonyma vittnen eventuellt kommer på plats. Det handlar också om att fortsätta göra den gedigna prövning som krävs när de brottsbekämpande myndigheterna vill använda sig av hemliga tvångsmedel. Regeringen bör därför skyndsamt vidta åtgärder för att stärka domstolarnas oberoende och självständiga roll.

24. Jourdomstolar, punkt 25 (L)

av Arman Teimouri (L).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 25 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion

2019/20:2016 av Johan Pehrson m.fl. (L) yrkande 11.

Ställningstagande

Mer måste göras för att korta tiden från brott till lagföring, särskilt för brott där ungdomar är inblandade. Sedan 2018 pågår ett försöksprojekt i norra

Stockholm rörande snabbare lagföring för vissa brott. I januari i år började försöksverksamheten byggas ut till hela Stockholmsområdet och från januari 2021 ska den även utvidgas till andra orter i Sverige. Detta är positivt, men ytterligare åtgärder behövs. Jourdomstolar bör därför införas. Dessa bör ha en särskild inriktning på att avgöra ärenden som berör ungdomar och där förundersökningen snabbt kunnat slutföras. Även tillgreppsbrott, vapenbrott och enklare narkotikabrott bör kunna hanteras av jourdomstolar.

I dag ska domstolarna visserligen prioritera ungdomsärenden, men det kan ofta dröja månader från brottsutredning till det att en dom meddelas. Även när det gäller vuxnas brottslighet är väntetiderna ett problem. I vissa fall är bevisläget mycket gott, t.ex. genom att en person grips på bar gärning, men personen släpps ändå fri i väntan på en rättegång som kan dröja ett halvår eller längre.

Jourdomstolarna ska arbeta på kvällar och helger och ta hand om brottmål där utredningen snabbt kan fullföljas och åtal snabbt kan väckas. Samma krav på rättsprocessen ska gälla som vid andra domstolar vad gäller t.ex. bevisprövning samt rätt till advokat och målsägandebiträde.

25. Snabbspår för utvisning, punkt 26 (SD)

av David Lång (SD), Mattias Bäckström Johansson (SD) och Tobias Andersson (SD).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 26 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion
2019/20:541 av Adam Marttinen m.fl. (SD) yrkande 19.

Ställningstagande

Det finns ingen anledning att utländska brottslingar ska belasta det svenska rättsväsendet mer än nödvändigt. Därför föreslår vi att man, likt Norge, ska införa ett snabbspår för utvisning i mål där bevisläget är enkelt. Regeringen bör återkomma till riksdagen med ett lagförslag som tillgodoser det vi nu har anfört.

26. Ett system med kronvittnen, punkt 28 (M, SD, KD)

av Andreas Carlson (KD), Josefin Malmqvist (M), Lotta Olsson (M), Niklas Wykman (M), David Lång (SD), Mattias Bäckström Johansson (SD), Tobias Andersson (SD) och Camilla Brodin (KD).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 28 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motionerna

2019/20:554 av Adam Marttinen m.fl. (SD) yrkande 6,

2019/20:955 av Markus Wiechel och Alexander Christiansson (båda SD) yrkande 1 och

2019/20:3348 av Andreas Carlson m.fl. (KD) yrkande 18 och

bifaller delvis motion

2019/20:203 av Niels Paarup-Petersen (C) yrkande 18.

Ställningstagande

Förutom att fler brott kan klaras upp innebär ett system med kronvittnen flera fördelar. Ett sådant system kan t.ex. förväntas leda till snabbare handläggningstider, kortare häktningstider och färre häktade med restriktioner. Det skulle även kunna skapa incitament för personer som ingår i kriminella gäng och nätverk att vittna mot de kriminella ledargestalterna.

Enligt ett kommittédirektiv från november 2019 ska en särskild utredare analysera om ett system med kronvittnen bör införas. Vi vill understryka vikten av att utredningen leder fram till att ett sådant system kan införas och uppmanar regeringen att skyndsamt återkomma till riksdagen med ett lagförslag som tillgodoser detta.

27. Anonyma vittnen, punkt 29 (M, SD, KD)

av Andreas Carlson (KD), Josefin Malmqvist (M), Lotta Olsson (M), Niklas Wykman (M), David Lång (SD), Mattias Bäckström Johansson (SD), Tobias Andersson (SD) och Camilla Brodin (KD).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 29 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motionerna

2019/20:554 av Adam Marttinen m.fl. (SD) yrkande 8,

2019/20:955 av Markus Wiechel och Alexander Christiansson (båda SD) yrkande 2,
2019/20:2470 av Margareta Cederfelt (M),
2019/20:2832 av Ulf Kristersson m.fl. (M) yrkande 19,
2019/20:3063 av Johan Forssell m.fl. (M) yrkande 11 och
2019/20:3348 av Andreas Carlson m.fl. (KD) yrkande 17.

Ställningstagande

I dag är det i Sverige som huvudregel inte tillåtet med anonyma vittnen i domstol. Däremot är det möjligt att i domstol höra en person som är anställd av polisen eller försvaret under en s.k. kvalificerad skyddsidentitet. Det rör sig då i regel om poliser som bedriver spaning under täcknamn och därför har tilldelats andra personuppgifter. Detta kan i praktiken sägas vara ett undantag från förbudet mot anonymitet. Förutom polisspanare är det särskilt den som av en tillfällighet har blivit vittne till något som skulle kunna ha nytta av anonymitet. En sådan möjlighet finns bl.a. i Norge. Möjligheten är också godkänd av Europadomstolen, givet att det rör sig om speciella omständigheter.

Vi ser positivt på att en utredare har fått i uppdrag att analysera om det finns ett behov av och är lämpligt att införa en möjlighet att vittna anonymt. Det är dock angeläget att detta arbete bedrivs skyndsamt och att regeringen så snart som möjligt återkommer till riksdagen med ett lagförslag som innebär att vittnen i vissa fall kan avlägga sina vittnesmål anonymt.

28. Vittneskydd, punkt 30 (SD)

av David Lång (SD), Mattias Bäckström Johansson (SD) och Tobias Andersson (SD).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 30 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion

2019/20:554 av Adam Marttinen m.fl. (SD) yrkande 7 och
bifaller delvis motionerna

2019/20:203 av Niels Paarup-Petersen (C) yrkande 17,
2019/20:1297 av Marléne Lund Kopparklint och Sofia Westergren (båda M),
2019/20:2178 av Lars-Arne Staxäng (M) yrkande 1 och
2019/20:3248 av Johan Hedin m.fl. (C) yrkande 7.

Ställningstagande

Med ett införande av ett kronvitnesssystem kommer det också att ställas högre krav på vittnesskydd. Det är därför bra att regeringen har gett en särskild utredare i uppdrag att överväga åtgärder för att stärka skyddet av vittnen. Vi anser att det bör finnas en grupp inom den del av polisen som är inriktad mot grov organiserad brottslighet som är specialutbildad för just vittnesskydd och som får ett helhetsansvar i en sådan process. Regeringen bör skyndsamt återkomma till riksdagen med ett lagförslag som tillgodoser det vi nu har anfört.

29. Vittnesskydd, punkt 30 (C)

av Johan Hedin (C).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 30 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion

2019/20:3248 av Johan Hedin m.fl. (C) yrkande 7 och
bifaller delvis motionerna

2019/20:203 av Niels Paarup-Petersen (C) yrkande 17,

2019/20:554 av Adam Marttinen m.fl. (SD) yrkande 7,

2019/20:1297 av Marlène Lund Kopparklint och Sofia Westergren (båda M)
och

2019/20:2178 av Lars-Arne Staxäng (M) yrkande 1.

Ställningstagande

För att få fler fällande domar måste människor våga vittna. Polisens arbete med personsäkerhet och vittnesskydd har en grundläggande betydelse för att skydda enskilda och därmed rättssystemet. Jag vill att polisen ska ges möjlighet att inte bara skydda en person utan också under en tid ta över ansvaret för stöd till denne, ett ansvar som kommunerna har i dagsläget. Ett bättre fungerande skydd skulle också göra att kvinnor som utsatts för våld i en nära relation kan våga lämna en våldsam partner. Att människor vågar vittna är även grundläggande för att få slut på de många skjutningar som dödar unga män och kvinnor i dag. För att få fler att vittna bör man se över de regler som begränsar möjligheten för människor att få vittnesskydd och det är därför bra att regeringen har gett en särskild utredare i uppdrag att överväga åtgärder för att stärka skyddet av vittnen. Regeringen bör skyndsamt återkomma till riksdagen med ett lagförslag som tillgodoser det anförda.

30. Rättshjälp, punkt 31 (V)

av Hanna Gunnarsson (V).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 31 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion
2019/20:3104 av Jonas Sjöstedt m.fl. (V) yrkande 4 och
avslår motion
2019/20:1271 av Per Söderlund (SD).

Ställningstagande

Ett problem med socialförsäkringarna är att väldigt få personer har möjlighet att få ekonomiskt stöd – rättshjälp – för att överklaga beslut som rör sjukförsäkringsärenden, trots att detta ökar chansen för den enskilde att få rätt i sak. För många underlättar det och har stor betydelse att få kvalificerad juridisk hjälp i sina mål. Ett ökat antal rättsprocesser med koppling till socialförsäkringarna skulle sannolikt leda till att brister i systemet uppmärksammas och att rättsområdet utvecklas. En anledning till att så få som ansöker får rätt till rättshjälp för att anlita en advokat kan vara att inkomsttaket för att ta emot sådant stöd inte har räknats upp sedan 1999 och ligger på 260 000 kronor om året. Möjligheten att pröva sin sak rättsligt ökar chansen att fler som har rätt till exempelvis sjukpenning också får sjukpenning. Jag menar därför att fler bör få möjlighet att driva sina mål rättsligt. Ett förslag är att göra en uppräknings av inkomsttaket för att ta emot sådant stöd. Regeringen bör därför återkomma till riksdagen med ett förslag om att stärka rätten till rättshjälp.

31. Svensk anslutning till Europeiska åklagarmyndigheten, punkt 32 (M, KD, L)

av Andreas Carlson (KD), Josefin Malmqvist (M), Lotta Olsson (M), Niklas Wykman (M), Arman Teimouri (L) och Camilla Brodin (KD).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 32 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion
2019/20:2794 av Johan Pehrson m.fl. (L) yrkande 4.

Ställningstagande

Sverige är ett av få EU-länder som ännu inte har anslutit sig till Europeiska åklagarmyndigheten. Den nya åklagarmyndigheten kommer att vara fullt fungerande i alla deltagande medlemsstater i slutet av 2020 och kommer att spela en central roll i kampen mot brott som påverkar EU-budgeten. Av de EU-länder som deltar helt i EU:s rättsliga samarbete är det bara Polen, Ungern och Sverige som inte deltar. Effektivitetsförlusten och det politiska priset för att stå utanför är betydande och det är nu hög tid att Sverige blir medlem. Det är därför positivt att regeringen numera står bakom ett svenskt deltagande i Europeiska åklagarmyndigheten. Regeringen bör snarast återkomma till riksdagen med ett förslag om en svensk anslutning till samarbetet inom Europeiska åklagarmyndigheten.

Särskilda yttranden

1. Motioner som bereds förenklat, punkt 33 (M)

Josefin Malmqvist (M), Lotta Olsson (M) och Niklas Wykman (M) anför:

Utskottet har genom förenklad motionsberedning avstyrkt de motionsförslag som finns i bilaga 2. I fråga om våra förslag vidhåller vi de synpunkter som företrädare för vårt parti framfört i tidigare ställningstaganden och i den aktuella kommittémotionen men avstår från att ge uttryck för dem i en reservation.

2. Motioner som bereds förenklat, punkt 33 (L)

Arman Teimouri (L) anför:

Utskottet har genom förenklad motionsberedning avstyrkt de motionsförslag som finns i bilaga 2. I fråga om våra förslag vidhåller jag de synpunkter som företrädare för mitt parti framfört i tidigare ställningstaganden och i den aktuella partimotionen men avstår från att ge uttryck för dem i en reservation.

BILAGA 1

Förteckning över behandlade förslag

Motioner från allmänna motionstiden 2019/20

2019/20:203 av Niels Paarup-Petersen (C):

16. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om 20 a § polislagen och tillkännager detta för regeringen.
17. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om ändringar i reglerna för vittnesskydd och tillkännager detta för regeringen.
18. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att införa kronvittnen på försök och tillkännager detta för regeringen.
20. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utreda ett nytt förfarande för offentlighetsprincipen för förundersökningar och tillkännager detta för regeringen.

2019/20:378 av Tobias Andersson m.fl. (SD):

4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma med förslag som gör det betydligt lättare än i dag att få tillstånd till kameraövervakning kring butiker och tillkännager detta för regeringen.

2019/20:483 av Anders Åkesson och Per Schöldberg (båda C):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om behovet av en lagändring när det gäller krav på tillstånd vid användning av övervakningskameror i syfte att motverka skadegörelse, olyckor och stölder vid tillfälliga arbetsplatser samt för viltövervakning och tillkännager detta för regeringen.

2019/20:541 av Adam Marttinen m.fl. (SD):

19. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om snabbspår för utvisning och tillkännager detta för regeringen.

2019/20:553 av Adam Marttinen m.fl. (SD):

21. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om färre restriktioner för användning av hemliga tvångsmedel och tillkännager detta för regeringen.
22. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om ljudupptagning vid hemlig kameraövervakning och tillkännager detta för regeringen.

2019/20:554 av Adam Marttinen m.fl. (SD):

6. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om kronvitnesssystem och tillkännager detta för regeringen.
7. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om utökat vittnesskydd och tillkännager detta för regeringen.
8. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om anonyma vittnesmål och tillkännager detta för regeringen.
13. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om förlängd tid för sparad kameramaterial och tillkännager detta för regeringen.

2019/20:555 av Adam Marttinen m.fl. (SD):

21. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om hemlig dataavläsning och signalspaning och tillkännager detta för regeringen.

2019/20:577 av Gustav Fridolin m.fl. (MP):

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om behovet av en genomlysning av hur migrationsdomstolarnas självständiga prövning av säkerhetsläge och andra bevis kan stärkas och tillkännager detta för regeringen.

2019/20:651 av Louise Meijer (M):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att förändra reglerna för hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation på så sätt att det ska få användas om det samlade straffvärdet överstiger två års fängelse, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.

2019/20:823 av Richard Jomshof m.fl. (SD):

7. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om trygghetsskapande kamerabevakning och tillkännager detta för regeringen.

2019/20:955 av Markus Wiechel och Alexander Christiansson (båda SD):

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att införa ett kronvitnesssystem och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att införa ett system med anonyma vittnen och tillkännager detta för regeringen.

2019/20:1220 av Magnus Manhammar och Heléne Björklund (båda S):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att överväga att undersöka möjligheten att inrätta en specialdomstol för mark- och miljömål och tillkännager detta för regeringen.

2019/20:1271 av Per Söderlund (SD):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om rättshjälp vid tvist gentemot det allmänna och tillkännager detta för regeringen.

2019/20:1297 av Marléne Lund Kopparklint och Sofia Westergren (båda M):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att det svenska vittnesskyddet ska stärkas i de fall som rör organiserad brottslighet och tillkännager detta för regeringen.

2019/20:1465 av Annicka Engblom och Ulrika Heindorff (båda M):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att införa obligatorisk kameraövervakning på slakterier och tillkännager detta för regeringen.

2019/20:1485 av Lotta Olsson och Jan R Andersson (båda M):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att se över lagstiftningen då dokument som är viktiga för brottsutredningar flyttats till molntjänster och tillkännager detta för regeringen.

2019/20:1588 av Fredrik Christensson och Annika Qarlsson (båda C):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om delgivning vid inskränkning av äganderätten och tillkännager detta för regeringen.

2019/20:1602 av Alireza Akhondi (C):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att man bör se över möjligheten att avskaffa systemet med politiskt tillsatta nämndemän i våra domstolar och tillkännager detta för regeringen.

2019/20:1622 av Jonas Sjöstedt m.fl. (V):

6. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma med ett förslag som innebär att kameraövervakning på skolor förbjuds under dagtid och tillkännager detta för regeringen.

2019/20:1642 av Ann-Sofie Lifvenhage (M):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att tillåta dold egendomsbevakning och tillkännager detta för regeringen.

2019/20:1705 av Johnny Skalin (SD):

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att lägga ned det politiskt tillsatta nämndemannasystemet till förmån för en allmän jury i kombination med jurister och domare och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma till riksdagen med ett konkret förslag om hur ett förändrat nämndemannasystem enligt motionen kan verkställas och tillkännager detta för regeringen.

2019/20:1895 av Lars Jilmstad (M):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om ett snabbare och enklare förfarande för att kunna göra husrannsakingar hos kända kriminella och tillkännager detta för regeringen.

2019/20:1906 av Josefin Malmqvist (M):

5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att underlätta för fler övervakningskameror i det offentliga rummet, för att underlätta utredningar, och tillkännager detta för regeringen.

2019/20:2016 av Johan Pehrson m.fl. (L):

11. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om jourdomstolar och tillkännager detta för regeringen.
15. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om en översyn av nämndemannasystemet för att minska det politiska inflytandet och tillkännager detta för regeringen.
16. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att nämndemän ska finnas i första instans och tillkännager detta för regeringen.

2019/20:2071 av Mathias Tegnér (S):

2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att överväga förenklade möjligheter för beslutsfattare i skolans närhet att fatta beslut om relevanta åtgärder för att säkra den fysiska tryggheten med teknisk utrustning på skolan och tillkännager detta för regeringen.

2019/20:2113 av Lina Nordquist (L):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om en översyn av rättegångsbalkens tidsbegränsning för husrannsakan (28 kap. 6 §) och tillkännager detta för regeringen.

2019/20:2178 av Lars-Arne Staxäng (M):

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om möjligheten till ett förstärkt vittnesskydd och tillkännager detta för regeringen.

2019/20:2288 av Adnan Dibrani och Sara Heikkinen Breitholtz (båda S):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att överväga att undersöka möjligheten att stärka stödet för trafikskadade vid rättsprocesser och tillkännager detta för regeringen.

2019/20:2331 av Roza Güclü Hedin (S):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att överväga att skyndsamt ratificera den s.k. Budapestkonventionen och tillkännager detta för regeringen.

2019/20:2365 av Erik Ottoson (M):

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att märka viltkameror med endast Naturvårdsverkets jägar-id för att anse kravet inom upplysningsplikten tillgodosett och tillkännager detta för regeringen.

2019/20:2383 av Carl-Oskar Bohlin (M):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att förtydliga lagstiftningen om när s.k. registertopsning får genomföras och tillkännager detta för regeringen.

2019/20:2470 av Margareta Cederfelt (M):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om vittnens anonymitet vid rättegångar och tillkännager detta för regeringen.

2019/20:2728 av Andreas Carlson m.fl. (KD):

17. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om häktning och tillkännager detta för regeringen.
22. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om kameraövervakning och tillkännager detta för regeringen.

2019/20:2732 av Andreas Carlson m.fl. (KD):

9. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om signalspaning och tillkännager detta för regeringen.

2019/20:2794 av Johan Pehrson m.fl. (L):

4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om svensk anslutning till Europeiska åklagarmyndigheten och tillkännager detta för regeringen.
10. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om hemlig dataavläsning och tillkännager detta för regeringen.
11. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om utökade möjligheter till hemliga tvångsmedel vid grov organiserad brottslighet och tillkännager detta för regeringen.
22. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om husrannsakan och tillkännager detta för regeringen.

2019/20:2832 av Ulf Kristersson m.fl. (M):

12. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att domstolarnas oberoende och självständiga roll ska stärkas och tillkännager detta för regeringen.
13. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att sänka gränsen för när användning av hemliga tvångsmedel får användas och tillkännager detta för regeringen.
15. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att införa utökade möjligheter till husrannsakan och tillkännager detta för regeringen.
16. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att behovsanpassa utformningen av hemliga tvångsmedel för att effektivisera användningen och tillkännager detta för regeringen.
18. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att sänka gränsen för obligatorisk häktning och tillkännager detta för regeringen.
19. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att ett system med anonyma vittnen bör prövas och tillkännager detta för regeringen.
29. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att se över regelverket för förundersökningsbegränsning i syfte att få fler brott utredda och tillkännager detta för regeringen.

2019/20:2871 av Borian Åberg (M):

- Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att se över lagen om rättshjälp och tillkännager detta för regeringen.

2019/20:2878 av Boriana Åberg (M):

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att ersätta tillståndsplikten för bevakningskameror inom sjukvården med anmälningsplikt och tillkännager detta för regeringen.

2019/20:2891 av Boriana Åberg (M):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att se över beviskravet ställt utom rimligt tvivel och tillkännager detta för regeringen.

2019/20:2956 av Edward Riedl (M):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att överväga att se över rättsprocesser om misstänkta ekobrott i syfte att förkorta handläggningstiden för dessa och tillkännager detta för regeringen.

2019/20:3061 av Johan Forssell m.fl. (M):

11. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utreda frågan om att göra det möjligt för butiker att dela övervakningsbilder med varandra och tillkännager detta för regeringen.
12. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att ändra lagstiftningen så att det blir möjligt att genomföra topsningar på personer när det finns fängelse i straffskalan och tillkännager detta för regeringen.

2019/20:3063 av Johan Forssell m.fl. (M):

3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att sänka gränsen för obligatorisk häktning och tillkännager detta för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att sänka gränsen för när hemliga tvångsmedel får användas och tillkännager detta för regeringen.
5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om sänkt gräns för när hemlig rumsavlyssning får användas och tillkännager detta för regeringen.
11. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att ett system med anonyma vittnen bör prövas och tillkännager detta för regeringen.
19. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att anpassa reglerna om beslag och husrannsakan till modern teknik och tillkännager detta för regeringen.

2019/20:3067 av Johan Forssell m.fl. (M):

4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att hemlig rumsavlyssning ska vara möjlig vid grova brott med terrorkoppling och tillkännager detta för regeringen.
5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att skyndsamt få en utökad reglering av datalagring på plats och tillkännager detta för regeringen.
6. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att skyndsamt införa en möjlighet till hemlig dataavläsning och tillkännager detta för regeringen.
7. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att nivån bör sänkas för när hemliga tvångsmedel får användas enligt lagen om preventiva tvångsmedel och tillkännager detta för regeringen.

2019/20:3082 av Carl-Oskar Bohlin m.fl. (M):

4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att motverka fakturabedrägerier och tillkännager detta för regeringen.

2019/20:3104 av Jonas Sjöstedt m.fl. (V):

4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma med förslag om att stärka rätten till rättshjälp, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.

2019/20:3191 av Andreas Carlson m.fl. (KD):

29. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om kameraanvändning i spaningssyfte och tillkännager detta för regeringen.
32. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utreda huruvida Irlands modell vid beslag av dyra bilar, klockor etc. kan tillämpas för att beslagta statussymboler från gängkriminella och tillkännager detta för regeringen.

2019/20:3223 av Markus Wiechel m.fl. (SD):

3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att ge polisen tillgång till befintliga kameror och tillkännager detta för regeringen.

2019/20:3225 av Markus Wiechel m.fl. (SD):

8. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att tillståndsplikten för Tullverkets kameraövervakning ska slopas och tillkännager detta för regeringen.

9. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att öka möjligheten för Tullverket att använda sig av avlyssning och tillkännager detta för regeringen.

2019/20:3248 av Johan Hedin m.fl. (C):

2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om ett nämndemannasystem utan partipolitiskt tillsatta nämndemän och tillkännager detta för regeringen.
7. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om insatser för att fler människor ska våga vittna och tillkännager detta för regeringen.
19. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om kameraövervakning för att trygga sjukhuspersonal och tillkännager detta för regeringen.

2019/20:3260 av Kristina Yngwe m.fl. (C):

42. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att analysera den nya kamerabevakningslagens effekter på djurhållande företagares trygghet och tillkännager detta för regeringen.

2019/20:3348 av Andreas Carlson m.fl. (KD):

13. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om möjligheten att överklaga nedlagda förundersökningar och tillkännager detta för regeringen.
17. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att tillsätta en utredning för att möjliggöra att vittnen i vissa fall avlägger sina vittnesmål anonymt i domstolsförhandlingar och tillkännager detta för regeringen.
18. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om kronvittnen och tillkännager detta för regeringen.

BILAGA 2**Motionsyrkanden som avstyrks av utskottet**

Motion	Motionärer	Yrkanden
33. Motioner som bereds förenklat		
2019/20:1220	Magnus Manhammar och Heléne Björklund (båda S)	
2019/20:1588	Fredrik Christensson och Annika Qarlsson (båda C)	
2019/20:1602	Alireza Akhondi (C)	
2019/20:1705	Johnny Skalin (SD)	1 och 2
2019/20:2016	Johan Pehrson m.fl. (L)	15 och 16
2019/20:2288	Adnan Dibrani och Sara Heikkinen Breitholtz (båda S)	
2019/20:2871	Boriana Åberg (M)	
2019/20:2891	Boriana Åberg (M)	
2019/20:3082	Carl-Oskar Bohlin m.fl. (M)	4
2019/20:3248	Johan Hedin m.fl. (C)	2